

Het functioneren van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving

Deelrapportage IV

Bescherming, bepaling en beperking

De optiek van de klachtgerechtigden ten aanzien van het
klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving

november 1998

Auteurs:

Prof. dr. J. de Savornin Lohman

Drs. W.M.E.H. Beijers

Drs. C.P. van Gelder

Drs. M.J.H. Goderie

K.M.N. Huntjens

Drs. S.M.A. Nieborg

Dr. R.A.L. Rijkschroeff

Mr. E.C.A. Verkuyl

(c) Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 1998

All rights reserved. No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or by any other means without permission in writing from the publisher.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Onderzoeksgroepen en thema's	5
1.2	Selectie en werving	9
1.3	Methodiek en uitvoering van het veldwerk	15
1.4	Kenmerken van de onderzoeksgroep	16
1.5	Analyse en rapportage	23
2.	Seksuele zelfbepaling	27
2.1	Inleiding	27
2.2	Algemene benadering van zelfbepaling	29
2.3	Specifieke benadering van zelfbepaling	38
2.4	Slotsom	46
3.	Bescherming en beperking door de wet	47
3.1	Inleiding	47
3.2	Bescherming door de wet in geval van misbruik	47
3.3	Beperking door de wet	53
3.4	Slotsom	66
4.	Bescherming tegen seksueel misbruik (hypothetisch geval)	67
4.1	Inleiding	67
4.2	Communiceren over misbruik	68
4.3	Naar de politie gaan	69
4.4	Argumenten en motieven voor en tegen de bestrafing van de dader	74
4.5	Slotsom	78
5.	Bescherming tegen seksueel misbruik (reëel geval)	79
5.1	Inleiding	79
5.2	Communiceren over misbruik	82
5.3	Naar de politie gaan	83
5.4	Bestrafing van de dader	86
5.5	Slotsom	87

6.	Kennis van de zedelijkheidswetgeving	89
6.1	Inleiding	89
6.2	Kennis van de wettelijke bepalingen ten aanzien van specifieke seksuele handelingen	90
6.3	Kennis van de bepalingen van het klachtvereiste	95
6.4	Slotsom	105
7.	Opvattingen over wat bij wet verboden zou moeten zijn	107
7.1	Inleiding	107
7.2	Opvattingen omtrent verbodsbepalingen per seksuele handeling	107
7.3	Slotsom	116
8.	Oordeel over het klachtvereiste	119
8.1	Inleiding	119
8.2	Oordeel omtrent de principes van het klachtvereiste	119
8.3	Beoordeling van het voornemen om het klachtvereiste af te schaffen in het geval van jeugdprostitutie (art. 248ter Sr.)	127
8.4	Slotsom	131
9.	De Raad voor de Kinderbescherming als klachtgerechtigde	133
9.1	Inleiding	133
9.2	Organisatie en taak van de Raad	134
9.3	Meldingen	135
9.4	Rol van de Raad als klachtgerechtigde	136
9.5	Hanteren van de klachtbevoegdheid door de Raad	137
9.6	Slotsom	145
10.	Beschouwingen tot slot	147
	Bijlage - De Jongerenpanels	155
	Literatuur	171

1. INLEIDING

1.1 Onderzoeksgroepen en thema's

Bij een aantal zedendelicten, gepleegd tegen jongeren van 12 tot en met 15 jaar, mag alleen tot vervolging worden overgegaan als er een klacht, inhoudende een verzoek tot vervolging, is ingediend. Er zijn drie categorieën klachtgerechtigden:

- de jongeren (van 12-16 jaar);
- hun wettelijke vertegenwoordigers;
- de Raad voor de Kinderbescherming.

In dit deelrapport komt de visie van de klachtgerechtigden aan de orde: Wat is hun kennis van en oordeel over het klachtrecht en welke ervaringen hebben zij ermee?

De probleemstelling is uitgewerkt in onderzoeksvragen voor de diverse categorieën klachtgerechtigden. Deze onderzoeksvragen luiden:

1. *Jeugdigen van 12-16 jaar*

Jeugdigen van 12-16 jaar zonder ervaring met zedenzaken:

- Zien jeugdigen het als hun belang om seksuele contacten aan te gaan en te onderhouden met generatiegenoten en niet-generatiegenoten? Voelen zij zich vrij om dit te doen?
- In welke situaties zouden zij naar de politie stappen?
- Weten zij dat zij, dan wel hun ouders, dan wel de Raad voor de Kinderbescherming klacht kunnen doen bij de politie of het OM?
- Zijn er indicaties van factoren die mogelijke verschillen tussen jeugdigen teweeg brengen (bijvoorbeeld leeftijd)?

Jeugdigen van 12-16 jaar met ervaring met zedenzaken:

- * Voelden zij zich vrij om seksueel contact aan te gaan?
- * Voor zover seksuele contacten ('ontuchtige handelingen') tegen hun wens plaatsvonden of dreigden plaats te vinden, waren zij ervan op de hoogte dat deze feiten strafbaar zijn?
- * Wat ging er vooraf aan de beslissing om melding dan wel aangifte doen? Hadden zij te maken met belemmeringen bijvoorbeeld in de vorm van druk door derden?
- * Hoe hebben zij de procedure van melding, aangifte tot klacht ervaren?

- * Zijn er indicaties van factoren die mogelijke verschillen in de mening van jeugdigen teweegbrengen (bijvoorbeeld leeftijd)?

2. *Ouders van jeugdigen van 12-16 jaar met en zonder ervaring met zedenzaken*

- Zijn zij op de hoogte van het feit dat jeugdigen tussen 12 -16 jaar vrij zijn om door hen gewenste seksuele contacten aan te gaan en te onderhouden?
- In welke omstandigheden is er sprake van dwang of druk op deze jeugdigen?
- Zijn ouders ervan op de hoogte dat er sprake is van een strafbaar feit wanneer het gaat om 'ontuchtige handelingen', tegen de zin van betrokken minderjarige?
- Voelen zij zich vrij om in dat geval melding, aangifte dan wel klacht te doen bij de politie?
- Zijn er indicaties van factoren die mogelijke verschillen in de beoordeling van jeugdigen teweegbrengen?

3. *Raad voor de Kinderbescherming*

- Is hoeverre zijn de medewerkers van de Raad bekend met het klachtvereiste?
- Hoe, wanneer en in welke gevallen komt de Raad in aanraking met de mogelijkheid om een klacht te doen?
- In hoeverre ziet de Raad voor zichzelf een rol weggelegd ten aanzien van het indienen van een klacht?
- Hoe vaak heeft de Raad de afgelopen twee jaar klacht gedaan en op grond van welke overwegingen?
- Welke overwegingen heeft de Raad om geen klacht te doen in voorkomende gevallen? Hoe vaak kwam dit de afgelopen twee jaar voor?
- Wordt een dergelijke klacht naar de mening van de Raad adequaat afgehandeld? Zijn er afspraken, protocollen?
- Wat is het oordeel van de medewerkers van de Raad over de afstemming met de politie?
- Geven de medewerkers van de Raad feedback aan de jeugdigen en hun ouders? Op welke wijze?
- Wordt met het klachtvereiste de tweeledige functie: bescherming tegen seksueel misbruik en seksuele zelfbepaling naar het oordeel van de Raad bereikt?

Aan jongeren en ouders zijn, zij het in wat andere bewoordingen, grotendeels dezelfde vragen gesteld. Dit maakt het mogelijk de rapportage themagewijs te verrichten. We stellen een aantal thema's aan de orde en vergelijken wat jongeren en ouders daarover te zeggen hadden.

De wettelijke vertegenwoordigers zijn over het algemeen de ouders. Wanneer er echter geen sprake is van ouderlijk gezag is de voogd de wettelijke vertegenwoordiger. Het kwantitatieve deel van het onderzoek onder wettelijke vertegenwoordigers heeft zich beperkt tot ouders. Wij hebben ons echter ook georiënteerd op de positie van voogden met betrekking tot het klachtrecht in de zedelijkheidswetgeving. Voor zover relevant verstrekken wij kwalitatieve informatie hierover.

De Raad voor de Kinderbescherming neemt een geheel eigen positie in met betrekking tot de klachtbevoegdheid in de zedelijkheidswetgeving, namelijk die van "sluitstuk" wanneer de andere klachtgerechtigden het laten afweten. Vanwege deze bijzondere positie wordt de Raad in dit onderzoek anders benaderd dan de overige klachtgerechtigden. Voor de rapportage betekent dit dat aan de Raad, na de themagewijze behandeling van jongeren en hun wettelijke vertegenwoordigers, een apart hoofdstuk gewijd wordt.

De volgende onderwerpen worden in dit deelrapport behandeld; de nummers duiden de hoofdstuknummers aan:

2. Seksuele zelfbepaling.
De invloed die jongeren zelf hebben op hun eigen seksueel gedrag wordt bekeken in relatie tot andere invloeden, waarvan te noemen zijn die van de ouders, de godsdienst, normen, waarden en de wet.
3. Bescherming en beperking door de wet.
Het klachtvereiste bij bepaalde artikelen in de zedelijkheidswetgeving heeft een tweeledige functie: bescherming tegen misbruik, maar ook bescherming tegen overbodige inbreuk op de mogelijkheid zelf vorm te geven aan de wensen op seksueel gebied. Eerst bekijken we welke bescherming de wet (en de uitvoering daarvan) in de optiek van jongeren en ouders biedt in het geval van misbruik en/of prostitutie. Daarna gaan we in op het risico van beperking door de wet bij bepaalde seksuele gedragingen.

4. Bescherming tegen seksueel misbruik (hypothetisch geval).
Bij de jongeren die geen slachtoffer zijn van seksueel misbruik (en hun ouders) wordt nagegaan hoe zij zouden handelen in een dergelijk geval (met betrekking tot de strafrechtelijke aspecten)
5. Bescherming tegen seksueel misbruik (reëel geval).
Bij de jongeren die slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik (en hun ouders) wordt nagegaan hoe zij toen gehandeld hebben en hoe zij de strafrechtelijke aspecten van de zaak ervaren hebben. Daarbij besteden wij speciale aandacht aan die vormen van misbruik die als klachtdelict gekwalificeerd kunnen worden.
6. Kennis van de zedelijkheidswetgeving, onder andere met betrekking tot de delicten waarvoor het klachtvereiste geldt.
7. Opvattingen van de betrokkenen omtrent de vraag wat er bij (zeden)wet verboden zou moeten zijn.
8. Oordeel over het klachtvereiste, nadat informatie is verstrekt over de bepalingen in de wet die daarop betrekking hebben.
9. De Raad voor de Kinderbescherming als klachtgerechtigde.
Oordeel van de Raad en zijn medewerkers over de klachtbevoegdheid van de Raad; frequentie waarmee en wijze waarop van de klachtbevoegdheid gebruik wordt gemaakt; overwegingen om al dan niet klacht te doen.
10. Conclusies.

Nadat de gegevens geanalyseerd waren, zijn enkele kwesties ter verduidelijking en nadere precisering voorgelegd aan jongerenpanels. Hierover wordt in een bijlage gerapporteerd.

In de rest van dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe wij het materiaal voor dit deelrapport verzameld hebben:

- Hoe de respondenten geselecteerd en geworven zijn.
- Met welke methoden en onder welke omstandigheden de respondenten bevraagd zijn.
- Wat de kenmerken zijn van de onderzoeksgroep die het resultaat is van dit veldwerk.
- Hoe de analyse verricht is.

1.2 Selectie en werving

Jongeren

Voor wat betreft de jongeren was de doelstelling om zowel "gewone" jongeren, als jongeren die slachtoffer zijn geweest van een zedenmisdrrijf, als jongeren die in de prostitutie zitten of gezeten hebben, in de onderzoeksgroep vertegenwoordigd te krijgen (bij voorkeur in de leeftijdscategorie 12-16 jaar). Om dit doel te bereiken zijn algemene wervingsmethoden gebruikt en methoden gericht op de twee specifieke categorieën. Hoewel de doelstellingen van deze wervingsstrategieën helder van elkaar afgebakend zijn, geldt dit niet voor de opbrengst ervan. Bij de algemene wervingsmethoden kwam het voor dat, bij toeval, ook jongeren uit de specifieke categorieën werden opgespoord; en bij de specifieke wervingsmethoden gebeurde het nogal eens dat er "mis geschoten" werd en dat de geworven jongeren niet tot de specifieke doelgroepen behoorden; deze jongeren werden dan toch bij het onderzoek betrokken in de brede categorie van "jongeren zonder ervaring met zedenzaken".

Algemene werving

Voor de algemene werving zijn twee typen kanalen benut: scholen en jongerenbladen.

Aan een aantal scholen voor voortgezet onderwijs, die belangstelling hadden getoond, is een voorstel voor deelname aan het onderzoek voorgelegd. Na overleggrondes over onder andere voorlichting van leerlingen, inzet van de school ten behoeve van het onderzoek, selectie van leerlingen, uitvoering van de interviews en nazorg, bleken vier brede scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs bereid om hun medewerking aan het onderzoek te verlenen: één in het Noorden, twee in het Westen en één in het Zuiden van het land. Hoewel er onderlinge verschillen waren, zijn de grote lijnen van de gemaakte afspraken identiek:

- De voorlichting ten aanzien van het onderzoek gebeurt door leraren op basis van door het onderzoeksinstituut aangeleverd materiaal.
- De ouders worden door de school geïnformeerd over het onderzoek.
- De deelname aan het onderzoek geschiedt op grond van vrijwillige aanmelding.

- Aan het aantal te houden interviews werd echter een maximum gesteld van 20 per school. Zouden er meer aanmeldingen zijn, dan werd een steekproef van 20 getrokken. Waren er minder dan 20 aanmeldingen, dan werd iedereen die zich aangemeld had, geïnterviewd.
- De interviews worden gehouden onder leiding. De leerlingen krijgen hiervoor een lesuur vrij. De school maakt een min of meer aaneengesloten interview-rooster en stelt één of twee interview-ruimtes (met garantie voor privacy) ter beschikking.

De investering in overleg en organisatie van het onderzoek op de scholen was groot, maar leidde tot een bijzonder efficiënte interview-setting.

In totaal hebben zich 162 leerlingen aangemeld voor deelname aan het onderzoek. Op twee van de vier scholen werd het aantal van 20 niet gehaald en werden dus alle gegadigden (in totaal 17) geïnterviewd. Op de beide andere scholen was de belangstelling groot (respectievelijk 103 en 42 aanmeldingen). Hier werd een gestratificeerde steekproef van 20 leerlingen getrokken, waarbij gestreefd werd naar een evenwichtige verdeling naar leeftijd en geslacht. Alle leerlingen kwamen de gemaakte interview-afspraken na, behalve één zieke. In totaal werden 56 leerlingen geïnterviewd.

Van de populaire jongerenbladen voor de leeftijdscategorie 12-16 jaar werd een zestal benaderd voor medewerking aan het onderzoek. De inzet daarbij was te komen tot redactionele medewerking; een oproep via een advertentie leek minder geschikt. De bedoeling was dat redacties aandacht zouden besteden aan het onderwerp van het onderzoek, en dat daaraan een aan jongeren gerichte oproep tot deelname aan het onderzoek zou worden verbonden. Drie jongerenbladen toonden belangstelling, maar twee daarvan vielen in een later stadium van overleg alsnog af, zodat er één overbleef: de Hitkrant. In de Hitkrant werd in september 1997 een verhaal geplaatst, waarin een aantal elementen van ons onderzoek een rol speelden (Hoe ver kan je gaan met seks, wanneer word je misbruikt en wat kan je dan doen, hoe om te gaan met ervaringen van misbruik). Bij het artikel stond een bon met behulp waarvan de lezers zich konden opgeven voor deelname aan het onderzoek.

De belangstelling was overweldigend. 217 Hitkrantlezers stuurden de bon in. Aan hen is bericht gestuurd dat zij helaas niet allemaal geïnterviewd konden worden en dat in een later stadium een keuze gemaakt zou worden. Van deze wervingsbron is slechts een bescheiden gebruik gemaakt. De reden hiervan was dat het erg moeilijk was

om het interviewen van deze groep efficiënt te organiseren. De betreffende jongeren hadden eigenlijk alleen maar tijd beschikbaar in de namiddag en woonden bovendien her en der verspreid in het land, zodat er per dag maar één interview gehouden kon worden. Het Hitkrantbestand is daarom gebruikt als aanvulling op de groep die via de scholen geworven was. Het was langs deze weg mogelijk enkele ondervertegenwoordigde categorieën op te hogen. Alle 12-jarigen en alle 13-jarige jongens uit het Hitkrantbestand zijn geïnterviewd. Dit waren er in totaal 10. De overige gegadigden moesten teleurgesteld worden.

Specifieke doelgroepen

Voor de werving van specifieke doelgroepen is vooral gebruik gemaakt van de bemiddeling door contactpersonen bij instellingen voor jeugdhulpverlening en voor de tenuitvoerlegging van jeugdstrafrecht. Van de tientallen instellingen die hiervoor benaderd werden, toonden vijf zich bereid en in staat om een bijdrage aan het onderzoek te leveren door jongeren onder hun hoede te polsen voor deelname aan het onderzoek. Over het algemeen waren de benaderde jongeren graag bereid om aan het onderzoek mee te doen. De instellingen stelden een interview-ruimte ter beschikking.

Door bemiddeling van de instellingen kwamen wij in aanraking met 16 jongeren die slachtoffer waren (geweest) van seksueel misbruik. Daarnaast kwamen wij via de algemene wervingskanalen nog in contact met 2 jongeren die te kennen gaven tegen hun zin gedwongen te zijn tot seksuele handelingen. Dit totaal van 18 slachtoffers werd als toereikend beschouwd om een beeld te verkrijgen van de opvattingen en ervaringen van slachtoffers van seksueel misbruik.

Jongeren die in de prostitutie zitten of gezeten hebben, werden langs deze weg maar moeilijk gevonden. Een intensieve benadering van andere instellingen voor jeugdzorg, prostitutieprojecten, overheidsinstanties, wetenschappelijke instituten en kerkelijke organisaties, leverde maar weinig potentiële deelnemers uit deze doelgroep op. Alle zoekacties ten spijt, konden slechts 7 jongeren uit de prostitutie bij het onderzoek betrokken worden.

De doelgroepen "slachtoffers" en "prostitutue(e)s" vallen ten dele samen: 4 jongeren uit de prostitutie waren tevens slachtoffer van seksueel misbruik. 9 jongeren uit beide specifieke doelgroepen

behoorden niet tot de leeftijdscategorie 12-16 jaar, maar waren 16, 17 of 18 jaar. Wij hebben hen toch aan het onderzoek laten deelnemen, omdat het misbruik, c.q. de prostitutie (althans voor een deel) plaatsvond toen zij nog wel tot de leeftijdscategorie 12-16 jaar behoorden.

In totaal werden via instellingen e.d. 43 jongeren voor het onderzoek geworven. Deze werden allemaal geïnterviewd. De instellingen nodigen jongeren uit die naar hun oordeel behoorden tot risicogroepen, waarbij een grote kans bestond dat zij slachtoffer waren van seksueel misbruik en/of in de prostitutie zaten of hadden gezeten. Bij de helft van deze jongeren bleek dit inderdaad het geval te zijn en bij de andere helft niet. Met name bij deze jongeren die via de instellingen geworven zijn, treffen we ook de geïnterviewden aan die ouder waren dan 15 jaar. Sommige instellingen hadden zich bij hun selectie meer geconcentreerd op het risico op misbruik/prostitutie dan op het leeftijdsvereiste.

Ouders

Aan een aantal geïnterviewde jongeren is gevraagd of ook hun ouders over hetzelfde onderwerp geïnterviewd mochten worden. 40% had dit liever niet, 60% stemde hiermee in. Niet al deze ouders zijn daadwerkelijk benaderd met een verzoek om aan het onderzoek deel te nemen. Wij gingen ervan uit dat de instemming van de jongere met het interviewen van de ouder indicatief is voor een gezinsklimaat dat gekenmerkt wordt door openheid en overleg over seksualiteit. Wij wilden daarom daarnaast ook "losse" ouders interviewen. Uiteindelijk zijn 17 ouders van geïnterviewde jongeren benaderd voor deelname aan het onderzoek. Deze ouders stemden allemaal in met een interview.

Daarnaast zijn nog 24 andere ouders geïnterviewd. Deze zijn op twee manieren geworven. Een tweetal scholen in de Randstad werd bereid gevonden om ouders van leerlingen in de leeftijdscategorie 12-16 jaar te informeren over het onderzoek en hun te vragen zich op te geven voor deelname aan het onderzoek. Verder zijn ouders geworven via advertenties in regionale dag- en weekbladen. Langs deze wegen gaven enkele tientallen ouders met kinderen in de gewenste leeftijds-klasse zich op voor een interview. Uit deze ouders is een steekproef getrokken. 16 van de ouders die zich via een advertentie hadden opgegeven en 8 van de ouders die zich via de scholen hadden opgegeven, werden geïnterviewd.

Voogden

Wanneer er sprake is van ontzetting of ontheffing uit het ouderlijk gezag, wordt de voogdij over het algemeen door de kinderrechtter toegewezen aan een voogdij-instelling. Waar wij in dit rapport van "voogden" spreken, bedoelen wij medewerkers van voogdij-instellingen die feitelijk voogd zijn over pupillen van 12-16 jaar. Er moet in dit verband goed onderscheid gemaakt worden tussen voogdij en gezinsvoogdij. Bij de meerderheid van de pupillen is er sprake van gezinsvoogdij. Deze situatie is niet relevant met betrekking tot het klachtvereiste, omdat bij gezinsvoogdij het ouderlijk gezag blijft bestaan en de gezinsvoogd dus geen wettelijke vertegenwoordiger is.

Twee voogdij-instellingen waren bereid zich ervoor in te zetten dat hun medewerkers die voogd zijn over pupillen in de leeftijd 12-16 jaar, hun medewerking aan het onderzoek zouden verlenen. Zes voogden waren hiertoe bereid en werden geïnterviewd. Daarnaast zijn sleutelfiguren uit de voogdij geïnterviewd over het beleid van de voogdij-instellingen ten aanzien van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving: een vertegenwoordiger van de Stichting Vedio en een juridisch medewerker van een grote voogdij-instelling. Voorts werd een overleg bijgewoond van bij voogdij-instellingen werkzame juristen; bij die gelegenheid werd ook aan de orde gesteld welke rol juridische adviseurs spelen met betrekking tot het al dan niet gebruik maken van de klachtbevoegdheid door voogdij-instellingen. Tenslotte hebben wij ons bij de Stichting De Opbouw geïnformeerd over de situatie ten aanzien van het klachtvereiste met betrekking tot AMA's (alleenstaande minderjarige asielzoekers).

De Raad voor de Kinderbescherming

Bij het Landelijk Bureau van de Raad werd geïnformeerd naar het beleid van de Raad ten aanzien van het klachtvereiste. Tevens werd medewerking gevraagd en verkregen bij het benaderen van medewerkers van de Raad in den lande. Via de hiërarchieke lijnen zochten wij contact met de praktijkleiders in de uitvoerende units. De praktijkleiders zijn sleutelfiguren met betrekking tot het klachtvereiste, omdat een voornemen om gebruik te maken van de klachtbevoegdheid van de Raad altijd eerst met een praktijkleider besproken moet worden vooraleer het uitgevoerd kan worden. De praktijkleiders zijn dus degenen die het beste overzicht hebben ten aanzien van het gebruik dat de Raad van de klachtbevoegdheid maakt. Door middel van een korte schriftelijke vragenlijst werden alle praktijkleiders van de Raad over dit onderwerp bevraagd. Van de in totaal 99 praktijkleiders

stuurden 65 de vragenlijst terug. Daarnaast heeft één unitmanager de vragenlijst retour gezonden namens 4 praktijkleiders. Uit de beantwoording bleek dat een aantal praktijkleiders ervaring op dit gebied had. Van hen zijn er 13 geïnterviewd.

Selectiviteit

De jongeren die via de instellingen geworven zijn, zijn persoonlijk uitgenodigd voor deelname aan het onderzoek. Hetzelfde geldt voor de ouders van geïnterviewde jongeren die ook geïnterviewd werden. Ook aan de voogden en aan de medewerkers van de kinderbescherming is gericht gevraagd of zij aan het onderzoek wilden meedoen.

Alle andere respondenten, dat is dus de meerderheid, zijn geworven door middel van een oproep, waarbij zijzelf het initiatief moesten nemen om zich aan te melden voor het onderzoek. Bij hen bestaat de kans op een effect van zelfselectie. Dat wil zeggen dat het mogelijk is dat vooral jongeren en ouders met specifieke kenmerken in de onderzoeksgroep vertegenwoordigd zijn. Zij hebben in ieder geval gemeen dat zij het interessant vonden om een gesprek te voeren over seksualiteit en de normen en waarden in dit opzicht.

1.3 Methodiek en uitvoering van het veldwerk

Jongeren

De jongeren die via scholen of instellingen geworven waren, werden over het algemeen door de contactpersonen voorbereid op wat hun te wachten stond. Dit gold niet voor de Hitkrant-groep, die daarom met extra omzichtigheid benaderd is; de interviews vonden thuis plaats met medeweten van de ouders.

Het interview vond plaats aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst, die vooraf uitgebreid was getest. De interviews duurden gemiddeld een half uur. De spreiding rond dit gemiddelde was gering.

Vooraf was besloten de interviews voortijdig te beëindigen als zou blijken dat de jongere grote moeite met het onderwerp had. Tijdens het veldwerk bleek dit echter in geen enkel geval nodig te zijn.

De Stichting Kindertelefoon was na overleg bereid dienst te doen als opvang voor jongeren die als gevolg van het interview met vragen of problemen kwamen te zitten. Zonodig werd aan de geïnterviewde jongeren materiaal van de Kindertelefoon uitgereikt. Voor zover wij weten is geen enkele maal van deze opvang gebruik gemaakt. Het is echter mogelijk dat jongeren naar aanleiding van het interview voor opvang contact hebben opgenomen met de Kindertelefoon, zonder dat zij daarbij ons onderzoek genoemd hebben.

Ouders

Het interview met de ouders vond plaats aan de hand van een semigestructureerde vragenlijst, die zoveel mogelijk parallel liep aan de vragenlijst voor de jongeren. De bewoording van de vragen was wat anders, omdat een onderzoeksgroep van volwassenen een ander taalgebruik vergt dan een onderzoeksgroep van jongeren, maar voor het overige kwam het grotendeels op hetzelfde neer. De interviewduur was ook gelijk: gemiddeld een half uur.

Voor de ouders bestond de optie om te kiezen tussen een persoonlijk of een telefonisch interview. De gedachte hierachter was dat bij een delicaat onderwerp zoals jongerenseksualiteit sommigen beter tot hun

recht komen op afstand (door de telefoon), terwijl anderen juist liever voor zich zien met wie zij te maken hebben. Als de geïnterviewde geen voorkeur had, werd om redenen van efficiëntie gekozen voor een telefonisch interview. Twee derde van de ouders werd telefonisch geïnterviewd en een derde persoonlijk.

De ouders die geworven werden via hun kind dat ook aan het onderzoek deelnam, werden altijd na het kind geïnterviewd, omdat namelijk eerst aan de jongere gevraagd werd of deze met het interviewen van de ouder kon instemmen. Van de optie om het interview met de ouder te houden direct na het interview met het kind (als dit thuis plaatsvond) werd vrijwel geen gebruik gemaakt. Meestal kwam dit niet uit in verband met de avondmaaltijd. Later vond een herbezoek plaats of deze ouders werden telefonisch geïnterviewd. Sommige ouders uit deze categorie waren erg nieuwsgierig wat hun kind gezegd had. Hierover konden uiteraard geen mededelingen gedaan worden.

Voogden en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming

Bij deze klachtgerechtigden gaat het om professionele werkers die te maken krijgen met een groot aantal jongeren. Anders dan de ouders, die geïnterviewd werden omtrent hun ervaringen met een specifiek (hun eigen) kind, speelde in deze interviews veel meer de ervaring met de doelgroep in het algemeen een rol. Bij de voogden werden zoveel mogelijk dezelfde thema's als bij de ouders aan de orde gesteld in een open interview, waarbij de beantwoording plaatsvond aan de hand van de ervaringen die zij met hun pupillen hadden opgedaan gedurende hun professionele loopbaan. Bij de medewerkers van de kinderbescherming werd het interview gehouden op basis van de informatie die deze respondenten zelf hadden aangedragen bij het invullen van de schriftelijke vragenlijst.

1.4 Kenmerken van de onderzoeksgroep

Jongeren

In totaal zijn 109 jongeren geïnterviewd. Enkele belangrijke kenmerken van deze jongeren zijn samengevat in tabel 1.1. We zien daarin dat er nagenoeg evenveel jongens als meisjes geïnterviewd zijn. Deze gelijke verdeling is kunstmatig tot stand gebracht. Er waren namelijk veel meer meisjes die belangstelling hadden voor deelname aan het onderzoek dan jongens (over het totale wervingsresultaat: 299 meisjes

versus 111 jongens). Wij achtten een gelijke verdeling van de geslachten over de onderzoeksgroep van groot belang. Daarom is selectief te werk gegaan: van de jongens die zich aangemeld hebben is 47% geïnterviewd en van de meisjes 17%.

Wat betreft het schoolniveau zien we dat de voornaamste typen vertegenwoordigd zijn. Een categorie die enige uitleg behoeft is de grootste: interne opleiding. Dit betreft de jongeren in instellingen. Enkele instellingen waar wij interviews hielden, hebben een interne school. Op deze scholen wordt individueel onderwijs gegeven, aangepast aan het niveau van iedere leerling. Dit maakt het moeilijk om een niveau-aanduiding te geven.

Ruim een derde van de geïnterviewde jongeren is van allochtone afkomst. Naast de "grote" allochtone groepen onder de Nederlandse jongeren (Mediterraan en Surinaams/Antilliaans) zien we ook als weerslag van de multiculturele samenleving vertegenwoordigers van de groeiende categorie van gemengd allochtone/autochtone jongeren. Bij de analyses zijn deze jongeren tot de allochtonen gerekend.

Tabel 1.1: Enkele achtergrondkenmerken van de geïnterviewde jongeren

	abs.	%
jongens	55	51
meisjes	54	49
schoolniveau		
brugklas	21	19
VBO	7	6
MAVO	16	15
HAVO	7	6
VWO	15	14
interne opleidingen	38	35
overige opleidingen	1	1
onbekend	4	4
etniciteit		
autochtoon	70	64
Surinaams / Antilliaans	11	10
Turks / Marokkaans	16	15
overige allochtonen	2	2
half allochtoon / half autochtoon	10	9
religie		
beschouwt zichzelf als gelovig	55	51
waarvan:		
Nederlands Hervormd	2	2
Gereformeerd	10	9
Rooms-Katholiek	15	14
Islam	16	15
Hindoe	2	2
overige godsdiensten	10	9
totaal	109	100

Vanuit de godsdienst is er vaak een belangrijke invloed op de normen en waarden ten aanzien van seksualiteit. Daarom is religie een belangrijke factor in dit onderzoek. De helft van de ondervraagde jongeren beschouwde zichzelf als gelovig en de andere helft niet. Ook hier zien we weer de multiculturele samenleving weerspiegeld: behalve de Christelijke godsdiensten is ook de Islam vertegenwoordigd.

Een belangrijk kenmerk van de geïnterviewde jongeren wordt niet genoemd in tabel 1.1 en wel de leeftijd. Dit kenmerk behandelen we apart. Er moet namelijk speciale aandacht aan besteed worden, omdat dit kenmerk consequenties heeft voor de categorieën jongeren die bij de analyses betrokken worden. De leeftijdsverdeling van de geïnterviewde jongeren staat vermeld in tabel 1.2.

Tabel 1.2: De geïnterviewde jongeren naar leeftijd

	abs.	%
12 jaar	17	16
13 jaar	24	22
14 jaar	25	23
15 jaar	23	21
16 jaar	10	9
17 jaar	7	6
18 jaar	3	3
totaal	109	100

We zien dat 89 geïnterviewde jongeren behoren tot de leeftijdscategorie waarvoor het klachtvereiste geldt: 12-16 jaar; 20 jongeren zijn ouder. Eerder vermeldden wij al dat deze "oudere jongeren" vooral naar voren kwamen bij onze zoektocht in de instellingen naar jongeren die slachtoffer waren (geweest) van seksueel misbruik en/of in de prostitutie hadden gezeten. Van de 20 "oudere jongeren" behoorden er 12 inderdaad tot deze categorie(en); zij waren van belang voor het onderzoek omdat het misbruik c.q. de prostitutie (ook al) plaatsvond toen zij nog jonger dan 16 jaar waren; voor 8 jongeren gold dat zij geen slachtoffer of prostituee waren geweest.

Onze algemene beleidslijn is de rapportage te beperken tot de 89 geïnterviewden die behoren tot de doelgroep van jongeren van 12-16 jaar. Wij maken hierop een uitzondering voor die onderwerpen waar specifiek wordt ingegaan op de ervaringen en opvattingen in geval van misbruik of prostitutie. Dit betreft delen van hoofdstuk 3 (bescherming en beperking door de wet) en het gehele hoofdstuk 5 (bescherming tegen seksueel misbruik: reëel geval). Op deze plaatsen in de rapportage hebben we het over alle jongeren die slachtoffer zijn (geweest) van seksueel misbruik, c.q. die in de prostitutie hebben gezeten, inclusief degenen die op het moment van interviewen ouder dan 15 jaar waren.

De "restgroep" van 8 jongeren van ouder dan 15 jaar, die geen slachtoffer van misbruik waren en ook niet in de prostitutie hadden gezeten, is in principe niet bij de kwantitatieve analyses betrokken. Toch is deze groep wel van belang voor het onderzoek. Het gaat namelijk over het algemeen om jongeren die (naar het oordeel van onze contactpersonen in de instellingen) wel behoorden tot de risicogroepen in dit opzicht. In sommige gevallen bleek ook uit de beantwoording van de vragen dat zij zeer zinnige dingen te zeggen hadden omtrent belangrijke kwesties in dit onderzoek. Daarom zijn kernachtige uitspraken van deze jongeren soms wel meegenomen bij de kwalitatieve illustraties die men in de volgende hoofdstukken vindt.

Ouders

De voornaamste kenmerken van de geïnterviewde ouders zijn te vinden in tabel 1.3. We zien dat vooral moeders geïnterviewd zijn. De ouders die benaderd zijn voor deelname aan het onderzoek, mochten zelf kiezen of met de vader of de moeder gesproken werd. Wanneer het hun niets uitmaakte, was het de voorkeur van de onderzoekers om de moeder te interviewen. De achtergrond hiervan was dat de moeder vaker dan de vader de vertrouwensfiguur in seksuele zaken is. Uit het onderzoek van Du Bois-Reymond e.a. (1994) blijkt overigens dat jongeren betrekkelijk weinig met hun ouders communiceren over seksuele zaken. Maar als zij het al doen, dan is het meestal met de moeder en hoogst zelden met de vader (blz. 69).

De leeftijd van de meeste geïnterviewde ouders lag tussen de 30 en 50 jaar.

De ouders van geïnterviewde kinderen zijn over dat kind geïnterviewd, ongeacht de vraag of zij nog meer kinderen in de leeftijdsklasse 12-16 jaar hadden. Aan de "losse" ouders die meer kinderen in deze leeftijdsklasse hadden, is gevraagd er één uit te kiezen over wie het interview zou gaan. Zo was er in ieder ouder-interview één "target-kind" waarop het interview betrekking had. Geslacht en leeftijd van dat kind staan vermeld in tabel 1.3. Het gaat om ongeveer evenveel jongens als meisjes. Wat betreft de leeftijd zien we dat de jongste leeftijdsjaren het sterkst vertegenwoordigd zijn. Dit is een gevolg van het feit dat bij de interviews met "Hitkrant-jongeren" (thuis) in alle gevallen een goed contact met de ouders gelegd werd. Het lag dan voor de hand ook de ouder te interviewen. Zoals eerder beschreven, waren deze jongeren allemaal 12 of 13 jaar. Als we deze "Hitkrant-ouders" niet meetellen, zijn de vier leeftijdsjaren 12 t/m 15 jaar ongeveer even sterk vertegenwoordigd. Bij de vergelijking van de gegevens van ouders en jongeren moet men in aanmerking nemen, dat de ouders vooral ouders van jongere kinderen (12 en 13 jaar) waren.

Tabel 1.3: Enkele achtergrondkenmerken van de geïnterviewde ouders

	abs.	%
geslacht ouder		
vader	8	20
moeder	33	80
geslacht kind		
jongen	21	51
meisje	20	49
leeftijd ouder		
31-40 jaar	12	29
41-50 jaar	25	61
51-65 jaar	4	10
leeftijd kind		
12 jaar	13	32
13 jaar	14	34
14 jaar	8	19
15 jaar	6	15
etniciteit		
autochtoon	37	90
Surinaams / Antilliaans	2	5
half allochtoon / half autochtoon	2	5
religie		
beschouwt zichzelf als gelovig	16	39
waarvan:		
Nederlands Hervormd	2	5
Gereformeerd	3	7
Rooms-Katholiek	8	20
overige godsdiensten	3	7
totaal	41	100

In de tabel zijn ook de etniciteit en de religie van de geïnterviewde ouders vermeld. Het aantal allochtone ouders dat geïnterviewd werd is gering. Zelf gaven zij zich vrijwel niet op voor deelname aan het onderzoek. De beste kans was nog hen te bereiken via hun kinderen die aan het onderzoek deelnamen. Echter, deze kinderen hadden in meerderheid (67%) bezwaar tegen het interviewen van hun ouders, of zeiden dat dit niet kon omdat hun ouders geen Nederlands spraken. De Turkse en Marokkaanse jongeren weigerden zelfs allemaal hun toestemming te geven voor een interview met de ouders. Ter vergelijking: van de autochtone jongeren die geïnterviewd werden, had 23% bezwaar tegen het interviewen van de ouders (althans van degenen aan wie dit gevraagd is). De geringe vertegenwoordiging van allochtone ouders in de onderzoeksgroep zien we ook weerspiegeld in het deel van de tabel dat over godsdienst handelt: de Islamitische ouders ontbreken geheel.

Niet in de tabel, maar toch van belang, is het gegeven dat de kinderen van de geïnterviewde ouders, op twee na, geen slachtoffer waren van seksueel misbruik. Dit maakt dat de groep jongeren die kind is van de geïnterviewde ouders, toch een wat andere inkleuring heeft dan de totale groep van jongeren die zelf bij het onderzoek betrokken zijn geweest. Voor deze laatste groep is namelijk intensief, en met enig succes, gezocht naar jongeren die het slachtoffer waren van seksueel misbruik.

Voogden en medewerkers van de Raad voor de Kinderbescherming

Aan deze respondenten, die in hun professionele hoedanigheid aan het onderzoek deelnamen, is niet om hun persoonsgegevens gevraagd. Wij kunnen daarom geen beeld geven van deze onderzoeksgroepen op de wijze zoals wij dat voor de ouders en de jongeren hebben gedaan.

1.5 Analyse en rapportage

Per onderwerp zijn gerichte analyses verricht. Daarnaast is over het hele materiaal een standaard-analyse uitgevoerd. De inhoud van de gerichte analyses is moeilijk in het kort samen te vatten, omdat deze afhankelijk was van de aard van de behandelde onderwerpen; telkens is op ad hoc basis beslist wat van belang zou kunnen zijn in relatie tot

de vraagstellingen van dit onderzoek. De standaard-analyse hield het volgende in. Bij iedere variabele zijn deelcategorieën met elkaar vergeleken op overeenkomsten en verschillen.

Bij de jongeren waren deze categorieën als volgt ingedeeld:

- naar geslacht (jongens/meisjes)
- naar leeftijd (12-13/14-15 jr.)
- naar etniciteit (autochtoon/allochtoon)
- naar religie (geen/Christelijk/Islam)
- naar slachtofferschap (wel slachtoffer/geen slachtoffer)

De ouders zijn ingedeeld naar kenmerken van hun kind (het zgn. target kind):

- ouders van jongens vs. ouders van meisjes
- ouders van jonge kinderen (12-13 jr.) vs. ouders van oude kinderen (14-15 jr.)

De voor de hand liggende indeling van ouders in vaders en moeders kon niet worden uitgevoerd, omdat de groep vaders te klein was (er deden 8 vaders aan het onderzoek mee).

Hoewel de onderzoeksgroep van de jongeren tijdens de loop van het onderzoek nog is uitgebreid, is het totale aantal toch vrij klein voor het verrichten van deelanalyses. De te vergelijken groepen zijn zo klein, dat eventuele verschillen gemakkelijk als gevolg van toeval kunnen optreden. Daarom zijn de verrichte analyses in alle gevallen onderworpen aan een daarbij passende statistische significantietoets. In de rapportage worden alleen de significante verschillen vermeld. Indien er geen (significante) verschillen tussen relevante deelcategorieën zijn, wordt dit niet expliciet vermeld (omdat men dan wel aan de gang zou kunnen blijven). Dit betekent, dat wanneer een lezer zich afvraagt of er bij een bepaalde uitslag wellicht een verschil was tussen deelcategorieën, die hiervoor bij de standaard-analyse vermeld staan (bijvoorbeeld tussen jongens en meisjes), en er staat daarover niets in de rapportage, het antwoord op die vraag impliciet gegeven is. Men mag er dan van uit gaan dat dit uitgezocht is en dat er geen (significant) verschil tussen die categorieën is.

Seksuele handelingen en ontucht

De handelingen waarop het klachtvereiste in de artikelen 245 en 247 Sr. betrekking heeft, worden in de wet als ontucht omschreven. Dit is een term die wellicht voor juristen duidelijk is, maar niet voor leken. Voor het onderzoek onder jongeren en ouders werd deze term daarom minder geschikt geacht. In plaats van ontucht hanteren wij in dit deelrapport de neutralere term seksuele handelingen.

Homo- en heteroseksualiteit

In de zedelijkheidswetgeving wordt geen onderscheid gemaakt tussen handelingen die verricht worden tussen personen van hetzelfde of van verschillend geslacht. Dit is een principiële houding van de wetgever ter vermindering van discriminatie van homoseksualiteit. Deze principiële non-discriminatie hebben wij in dit onderzoek nagevolgd. Dat wil zeggen dat bij geen van de vragen die aan de klachtgerechtigden werden voorgelegd, werd gespecificeerd of het ging om homo- of heteroseksuele contacten. De respondenten hebben natuurlijk bij de beantwoording wel een bepaald beeld voor ogen gehad. Over het algemeen zullen zij zich, in overeenstemming met de heersende maatschappelijke normen, gerefereerd hebben aan de heteroseksualiteit (al zijn daar, blijkens de beantwoording van de vragen, ook wel uitzonderingen op). Wanneer aan de interviewer gevraagd werd of het ging om een homo- of heteroseksueel contact, werd een ontwijkend antwoord gegeven (Dat kan allebei). Bij de vragen over geslachtsgemeenschap was uiteraard duidelijk dat dit alleen kan tussen personen van verschillend geslacht.

Alleen op de valreep zijn wij van deze principiële houding afgeweken. Bij de jongerenpanels is bij de vragen omtrent de wenselijkheid van een wettelijk verbod op bepaalde seksuele handelingen voor specifieke leeftijdscategorieën tenslotte gevraagd of de panelleden onderscheid wilden maken tussen homo- en heteroseksuele contacten. Unaniem was het oordeel dat men geen onderscheid wilde maken (zie de bijlage).

2 SEKSUELE ZELFBEPALING

2.1 Inleiding

Het is de expliciete doelstelling van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving om voor 12-16 jarigen een balans te vinden tussen enerzijds de mogelijkheid zelf te bepalen hoe zij vorm geven aan hun seksuele verlangens, en anderzijds de noodzaak van bescherming tegen seksueel misbruik. Hier ligt een vooronderstelling aan ten grondslag, namelijk dat jongeren van deze leeftijd het van belang achten zelf te bepalen wat zij in seksueel opzicht doen. In dit hoofdstuk toetsen wij die vooronderstelling: Is het inderdaad zo dat deze jongeren zelf willen uitmaken hoe ver zij gaan in hun seksuele handelingen?

Wij hebben twee typen vragen gesteld om een indruk te verkrijgen van het oordeel van de jongeren over de seksuele zelfbepaling. Deze verschillende benaderingen worden nu eerst besproken. Daarna geven we de resultaten weer, waarbij ook aandacht wordt besteed aan het oordeel dat de ouders over de seksuele zelfbepaling van jongeren hebben. Ook het oordeel van de voogden wordt kort besproken.

Allereerst hebben wij gekozen voor een algemene benadering van de seksuele zelfbepaling aan het begin van het interview. Dit was tevens een goede gelegenheid om in het algemeen de toon voor het interview te zetten. Na een introductie werden kort achter elkaar de volgende vragen gesteld:

Is iemand van jouw leeftijd al aan seks toe? Zou je wel willen? Voel jij je vrij om seks te hebben als je dat zelf wilt? Mag het ook? Wie bepaalt er of jij seks kunt hebben of niet? Kun je dat helemaal zelf bepalen? Worden er regels gegeven? Door je ouders, door de school of door de wet? En wat trek jij je daarvan aan?

De gedachte hierachter is dat bij zoveel aanduidingen van relevante aspecten de respondenten hun antwoord zullen toespitsen op die elementen die zij zelf van belang achten. De bedoeling was na te gaan in hoeverre de jongeren nu zelf zouden komen met een reactie in de zin van *"Dat bepaal ik zelf wel"*, al dan niet in vergelijking met de invloed van anderen. In de pretests was al gebleken dat de vragenstel inderdaad deze functie vervulde.

Vervolgens is het element van leeftijdsverschil geïntroduceerd. Gevraagd is of het voor het antwoord op de voorgaande vragen nog verschil uitmaakte of degene met wie je seks hebt van je eigen leeftijd

is of "bijvoorbeeld tien jaar ouder".

De tweede methode die gehanteerd is, is veel specifiek. Hiervoor is een vragenset omtrent een aantal seksuele handelingen gebruikt, die niet alleen voor het onderwerp zelfbepaling, maar ook voor diverse andere thema's in dit onderzoek van belang is. De resultaten, gebaseerd op deze vragenset, komen in verschillende andere hoofdstukken terug. Omdat dit de eerste keer is dat wij de vragenset omtrent specifieke seksuele handelingen aan de orde stellen, geven wij hier een vrij uitgebreide beschrijving van het geheel.

Er worden vijf specifieke seksuele handelingen genoemd, te weten:

- tongzoenen;
- (laten) aanraken van borsten;
- aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen;
- vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap);
- geslachtsgemeenschap (neuken).

De situatie waarin deze handelingen zich afspelen is als volgt gespecificeerd: Het gaat om twee jongeren van de leeftijd van de respondent en ze willen allebei; er is dus geen sprake van dwang.

Over elk van de handelingen worden vier vragen gesteld, namelijk:

- A Is dit verboden volgens de wet?
- B Zou het volgens jou verboden moeten zijn bij de wet?
- C Vind je dat het jouw eigen zaak is om te bepalen of je tongzoent met iemand van jouw leeftijd? (tongzoenen bij andere handelingen vervangen door desbetreffende woorden)
- D Als tongzoenen (c.q. de andere handelingen) met iemand van jouw leeftijd volgens de wet verboden zou zijn, zou je het om die reden niet doen?

Zou je het gewoon doen?

Zou je het *om die reden* niet doen?

Deze vraag werd anders geformuleerd als de respondent bij vraag A te kennen had gegeven dat het volgens hem of haar verboden was. Dan werd gevraagd:

Tongzoenen (c.q. de andere handelingen) met iemand van jouw leeftijd is dus volgens jou verboden. Zou je het om die reden niet doen? En dan verder hetzelfde.

Voor het onderwerp zelfbepaling is vraag C van belang. De andere vragen komen in andere hoofdstukken aan de orde. Opgemerkt moet wel worden dat vraag D, die bedoeld is voor het onderwerp "beperking door de wet", en die daarom in het volgende hoofdstuk behandeld wordt, ook wel enige indicatie geeft voor de houding omtrent de zelfbepaling. Immers, wie zegt de wet (althans zijn of haar perceptie

daarvan) in dit opzicht aan zijn laars te lappen, geeft daarmee tevens aan in hoge mate zelf te willen bepalen wat hij of zij doet op het terrein van seks. In het volgende hoofdstuk vindt men dus nog aanvullende indicaties omtrent de zelfbepaling.

De vijf seksuele handelingen en de vier vragen daarover werden door middel van een overzichtelijk schema aan de respondent getoond. Er werd uitgelegd hoe het systeem in elkaar zat en daarna werd de respondent gevraagd om alles rustig door te lezen en te kijken of alles duidelijk was. Zonodig werden vragen van de respondent beantwoord totdat wederzijds de overtuiging bestond dat het systeem begrepen werd. Na beantwoording van de vragen werd de situatie opnieuw gedefinieerd. Nu was er sprake van seksuele handelingen tussen iemand van de leeftijd van de respondent en "een volwassene van bijvoorbeeld jaar". Op de plaats van de puntjes werd ingevuld de leeftijd van de respondent plus tien jaar. Benadrukt werd opnieuw dat beide betrokkenen zelf wilden en dat er dus geen sprake was van dwang.

Aan de ouders werden, *mutatis mutandis*, dezelfde algemene en specifieke vragen met betrekking tot de seksuele zelfbepaling van jongeren gesteld.

2.2 Algemene benadering van zelfbepaling

Jongeren

Zelfbepaling is een begrip dat vooral van belang is als er iets te bepalen valt: dat wil zeggen wanneer de jongere in zijn eigen ogen aan seks toe is. In de leeftijdscategorie 12-16 jaar is dit bij veel jongeren nog niet het geval. Daarom is dit element ("Ben jij er al aan toe?") ook ingebracht in de vraagstelling. Het blijkt dat weliswaar ongeveer een derde van de jongeren vindt dat zij nog niet aan seks toe zijn, maar dat ook deze jongeren in meerderheid wel met het onderwerp bezig zijn. Zij hebben specifieke opvattingen omtrent de vraag wie er bepaalt of zij seks kunnen hebben, wanneer zij te zijner tijd er aan toe zullen zijn. Slechts vier jongeren hebben ten aanzien van dit onderwerp een houding van: *"Dat ligt nog in de toekomst, dat zien we dan wel weer"*.

De open beantwoording van de algemene, inleidende vragen is als volgt gecodeerd. Ten eerste is bekeken of de jongere in het antwoord noemde dat hij of zij zelf bepaalde of en wanneer hij of zij seks zou hebben. Ten tweede is bekeken of er ook anderen genoemd zijn die betrokken zijn bij de bepaling of de jongere seks heeft (mag hebben). Terzijde zij opgemerkt dat men de antwoorden op deze vragen ook vanuit een andere optiek kan bekijken, namelijk die van het belang van de wet in dit opzicht: of de jongere de wet noemt en of hij of zij aangeeft zich daar al dan niet aan te zullen houden. Hierop gaan wij in het volgende hoofdstuk in.

Twee kanttekeningen moeten gemaakt worden voor wij de resultaten presenteren:

- Veel jongeren die aangaven "zelf" te bepalen of zij wel of niet seks zouden hebben, voegden daaraan toe: "samen met de ander" (de seksuele partner).
- Hoewel de algemene vragenset uitnodigde tot het geven van een antwoord waarin het onderwerp zelfbepaling een rol speelt, dwong deze set hier niet toe. Er werden genoeg andere onderwerpen genoemd waartoe de respondent zich eventueel had kunnen beperken. Er waren echter maar weinigen die dit deden. De overgrote meerderheid (85%) ging bij de beantwoording in op het onderwerp zelfbepaling. Dit is een indicatie dat, in het geheel van de vraagstukken rond seksualiteit, de vraag wie er bepaalt wat er kan voor de meeste jongeren van groot belang is.

De beantwoording van de algemene vragenset, gecodeerd zoals hierboven aangegeven, is weergegeven in tabel 2.1.

**Tabel 2.1: Wie er bepaalt of de jongere seks kan hebben
(volgens jongeren)**

	abs.	%
jongere zelf, al dan niet samen met partner	24	27
is er nog niet aan toe, maar zal t.z.t. zelf bepalen	24	27
jongere zelf, samen met ouders	23	26
jongere zelf, maar rekening houdend met religieuze voorschriften	1	1
de ouders bepalen het	2	2
het wordt bepaald aan de hand van religieuze voorschriften	2	2
diverse antwoorden	2	2
is er nog niet aan toe, kan nog niets daarover zeggen	4	5
weet niet; geen antwoord	7	8
totaal	89	100

Door middel van de dubbele belijning hebben wij in de tabel het blok "bepaalt zelf" afgebakend van de andere antwoorden. Binnen dit blok is met een enkele lijn onderscheid gemaakt tussen degenen die zeggen het helemaal zelf te bepalen en degenen die zeggen het mede zelf te bepalen. De overgrote meerderheid (81%) wil zelf (mede) invloed hebben op de vraag of zij al dan niet seks kunnen hebben. De meesten van hen (54% van het totaal) willen deze beslissing uitsluitend aan zichzelf voorbehouden (nu of in de toekomst). Op grond van de beantwoording van de algemene vragenset kunnen we zonder meer concluderen dat jongeren van 12-16 jaar het van belang achten zelf te bepalen wat zij in seksueel opzicht doen.

Voor een beter begrip van de betekenis die jongeren hieraan hechten, geven wij nu enkele illustraties van de bewoordingen waarmee zij op de problematiek van de zelfbepaling ingingen.

"Ik bepaal het helemaal zelf. Ik gebruik een condoom. Heeft niemand iets mee te maken".

"Wij beslissen zelf. Als wij samen beslissen dat wij seks willen, dan doen wij dat ook".

"Als iemand dat echt wil en die andere ook, dan gebeurt het toch, wat ook de vader en de moeder er van vinden".

"Ik heb een eigen mening. Mijn ouders stellen geen regels, maar

zeggen wel dat zij mij nog te jong vinden om met iemand naar bed te gaan. Maar als ik ècht zou willen, zou ik me daar niets van aantrekken".

"Je moet het zelf weten. Waarom zou je je storen aan wat anderen daarvan vinden? Hier in deze instelling mag het niet. Als je maar een kusje geeft, zit je al 24 uur op je kamer. Dat vind ik niet normaal".

"Met iemand naar bed gaan kan niet als je zo jong bent. Kussen kan wel. Op mijn leeftijd trek je je nog wat aan van wat je ouders zeggen, maar als ik ouder ben, bijvoorbeeld 15 jaar, dan beslis ik zelf. Ik zou wel naar mijn ouders luisteren, maar dan beslis ik zelf".

"Als ik er aan toe zou zijn, zou ik het wel doen. Dat bepaal ik helemaal zelf. Als mijn ouders het niet goed zouden vinden, doe ik het ergens anders".

"Ik ben nog niet aan seks toe. Als ik er aan toe ben, dan doe ik het wel. Dat bepaal ik zelf, maar mijn ouders ook".

"Je moet het grotendeels zelf weten. Als iemand of je ouders zeggen dat het beter is van niet, kan je daar beter rekening mee houden".

"Ik moet het wel zelf weten, maar als mijn ouders nee zeggen, dan doe ik het dus niet".

"Van mijn moeder mag het niet. Dat vind ik niet erg, want ik wil toch nog niet".

"Bij ons in het geloof mag je eigenlijk geen seks tot je getrouwd bent. Ik hou mij daar ook aan".

Anders dan verwacht, is de houding van de jongeren ten opzichte van de seksuele zelfbepaling niet afhankelijk van hun leeftijd. In alle leeftijdsklassen zegt ongeveer de helft dat zij het helemaal zelf bepalen. Wel is het zo dat er in de jongere leeftijdsklassen relatief meer jongeren zijn die zeggen dat zij het helemaal zelf bepalen, echter nu nog niet, maar pas als zij er aan toe zijn (van de 12-jarigen zei 47% dit). Velen van hen voegden voor alle duidelijkheid aan dit antwoord toe dat zij ook zelf bepalen wanneer het zover is dat zij aan seks toe zijn.

Jongens zeggen (nog) vaker dan meisjes dat zij helemaal zelf bepalen wat zij doen in seksueel opzicht. Een derde van de meisjes zegt dat zij het zelf bepalen in overleg met hun ouders.

Qua etniciteit is er weinig verschil met betrekking tot de beantwoording van de vragen omtrent zelfbepaling. De Islamitische jongeren vormen hierop in zoverre een uitzondering, dat zij in vergelijking met de anderen een relatief belangrijke rol toekennen aan de ouders en het geloof. Evengoed is het bij hen ook maar de helft die dit doet.

De jongeren die zelf slachtoffer van seksueel misbruik zijn (geweest), benadrukken nog sterker dan de anderen dat zij (op dit moment al) helemaal zelf bepalen wat zij in seksueel opzicht doen. Van hen zegt ruim de helft dit.

Als de ander tien jaar ouder is

In vervolg op de beantwoording van de algemene vragenset die hiervoor werd weergegeven, is gevraagd of het voor de jongere nog verschil uitmaakte als de ander niet even oud, maar bijvoorbeeld tien jaar ouder was. Dit was de eerste maal in het interview dat de tien jaar oudere sekspartner geïntroduceerd werd. Dit maakte op de meeste jongeren zo'n indruk, dat zij onmiddellijk ingingen op de principiële en morele kanten van de zaak. De vraag wie er in zo'n situatie bepaalt wat er gebeurt, werd daardoor naar de achtergrond gedrongen. De antwoorden gingen vooral over de vraag: "Kan het en is het verantwoord?". De meningen waren in dit opzicht verdeeld, maar de meerderheid (54%) had overwegende bezwaren tegen seksueel contact tussen iemand van hun leeftijd met een volwassene van tien jaar ouder. Enkele voorbeelden:

"Nee, dat kan niet. Dat doet het jonge kind niet uit zichzelf. Die is toch min of meer gedwongen".

"Dat mag geloof ik niet van de wet en dat vind ik zelf ook niet normaal. Dan denk je eerder aan verkrachten".

"Vind ik niet normaal. Als je met een oude man trouwt, kan je nooit dingen doen die je graag wilt, sporten en zo".

"Dat is pedo!"

Daarnaast was er een grote groep jongeren (36%) die aangaf niet zoveel bezwaren tegen dergelijke contacten te zien. Het is opvallend dat de meisjes in dit opzicht toleranter zijn dan de jongens: 45% van de meisjes behoorde tot deze categorie tegen 25% van de jongens.

"Als ik maar van diegene houd en hij van mij".

"Als je echt van iemand houdt, maakt leeftijd niet uit; ook tien jaar niet".

"Dat is overdreven, maar als ze het zelf willen, dan moeten ze het zelf weten".

Dat de meerderheid van de jongeren afwijzend staat tegenover seksuele contacten met volwassenen, lijkt moeilijk te rijmen met het gegeven, waar wij verderop in dit hoofdstuk aan toe zullen komen, dat de meesten zeggen zelf te bepalen of zij al dan niet seks hebben met iemand van tien jaar ouder. Toch is dit maar schijn. Nadat zij uiting hebben gegeven aan hun bezwaren, houden zij toch vast aan hun wens tot zelfbepaling. In de woorden van één van onze respondenten:

"Dat is veel moeilijker. Ik bepaal het zelf, maar ik wil het niet".

Zoals gezegd, deze uitspraak over zelfbepaling ten aanzien van seksualiteit met volwassenen was een uitzondering. Het onderwerp kwam echter opnieuw aan de orde bij de vragenset ten aanzien van specifieke seksuele handelingen. We komen hier in de volgende paragraaf op terug.

Ouders

In tabel 2.2 vindt men de beantwoording van de algemene vragenset omtrent zelfbepaling door de ouders. De antwoorden zijn op dezelfde manier gecodeerd als hiervoor met betrekking tot de jongeren beschreven.

Tabel 2.2: Wie er bepaalt of de jongere seks kan hebben (volgens ouders)

	abs.	%
jongere zelf, al dan niet samen met partner	10	25
is er nog niet aan toe, maar zal t.z.t. zelf bepalen	2	5
jongere zelf, samen met ouders	5	12
jongere zelf, maar rekening houdend met religieuze voorschriften	-	-
de ouders bepalen het	1	2
het wordt bepaald aan de hand van religieuze voorschriften	-	-
diverse antwoorden	1	2
is er nog niet aan toe, kan nog niets daarover zeggen	13	32
weet niet; geen antwoord	9	22
totaal	41	100

De ouders schatten hun eigen rol bescheiden in. De meesten denken niet dat zij veel te vertellen hebben omtrent de seksuele gedragingen van hun kinderen. Ruim de helft van de ouders geeft aan dat zij geen idee hebben door wie hun kinderen zich zullen laten leiden bij hun besluit al dan niet seks te hebben. Een derde van de ouders acht dit ook niet actueel, omdat het kind er nog niet aan toe is: *"Hij heeft er geen zicht op en het is nog niet aan de orde. Hij speelt nog met lego"*.

Het gaat hierbij vooral om ouders van (12- of 13-jarige) jongens:
"Jongetjes zijn veel kinderlijker op twaalfjarige leeftijd. Mijn zoon is echt nog een kind".

Van de ouders die wel een duidelijke opvatting hebben, denken de meesten dat hun kinderen zelfstandig zullen bepalen of zij wel of niet seks hebben. Daarin verschillen deze ouders niet van de jongeren.

Er moet ten aanzien van het oordeel van de ouders omtrent de seksuele zelfbepaling van hun kinderen wel worden opgemerkt dat het antwoord "jongere bepaalt zelf" voor de ouders dikwijls een wat andere betekenis heeft dan voor de jongeren. Waar de jongeren zeggen dat ze het zelf bepalen, houdt dit meestal in dat zij het ook goed vinden dat zij zelf bepalen wat zij doen in seksueel opzicht. Voor veel ouders betekent deze houding dat zij het onvermijdelijk vinden dat jongeren zelf bepalen wat zij doen:

"Ik weet dat ze ermee bezig is. Zij is daar vrij open in. Ze wordt beïnvloed door de TV. Zij wil onderzoeken en daar staan wij niet achter. Wij willen dat zij er thuis over praat. Wij hebben het liever niet, maar je kunt het niet verbieden. Het is ook afhankelijk van het vriendje".

Andere ouders laten hun kind met meer overtuiging vrij, en proberen het seksuele ontwikkelingsproces te begeleiden:

"Mijn kind maakt zelf uit wat er met haar gebeurt. Als ouders zijn wij er heel open in en begeleiden haar. Wij wijzen op de verantwoordelijkheid ten aanzien van ziekten en zwangerschap. Wij praten daar heel vrij over".

"Mijn kind is nog heel speels. Hij heeft net vier vriendinnetjes achter de rug, maar er werd nog niet gezoend. Hij is er wel mee bezig. Hij had van mij mogen zoenen. Als er een sfeer was geweest van kijken en voelen en zij vinden het allebei oké, dan vind ik het goed. Ik zou wel geschrokken zijn als hij al geneukt zou hebben. Ik vind dat zij zelf moeten bepalen wat zij leuk vinden: ze moeten er zelf zin in hebben. Ik geef informatie over hoe hij moet neuken bijvoorbeeld. Het is nu meer praten en giebelen erover. Hij doet er stiekem en geheimzinnig over. Wij zijn in huis heel open en als ze vragen hebben, leg ik het uit".

Als de ander tien jaar ouder is

Bijna alle ouders hebben grote bezwaren tegen seksuele contacten van hun kind met iemand die tien jaar ouder is. Enkele ouders zouden het desalniettemin accepteren:

"Als zij met een oudere man thuis komt, zou ik het moeilijk hebben. Maar het is haar leven en ik laat haar vrij."

"Daar hebben we onlangs nog over gesproken. We kunnen erover praten. Het is een groot leeftijdsverschil. We zullen de jongen erop aanspreken. We zouden er niet tegen zijn, anders drijf je je kind uit huis. Het kind kan er ook ervaring uit opdoen. Onze woorden alleen zijn niet genoeg. Ik zou de jongen niet vragen om te blijven slapen. Ervaring doet meer dan verbieden".

De meeste ouders zouden, als hun kind seksuele contacten had met een volwassene van tien jaar ouder, pogingen in het werk stellen om daar een einde aan te maken. Er zijn in dit opzicht grote verschillen qua "strategie". Sommigen zouden voorzichtig opereren:

"Daar zou ik niet blij mee zijn. Ik zou er subtiel tegen proberen op te treden. Niet zomaar zonder meer verbieden. Wel met argumenten komen".

"Ik zou haar dat ten stelligste afraden, maar ik ben niet iemand van dwangmaatregelen. Dat werkt precies contra".

"Ik zou kijken of er sprake is van machtsverschil en dat bespreken".

Anderen zouden de contacten verbieden:

"Daar ben ik niet voor. Daar zou ik negatief op reageren. Ik zou het hem verbieden".

"Iemand van tien jaar ouder zou ik blokkeren. Ik zou het niet toestaan. Dan moet ik hem in bescherming nemen".

Twee ouders (eigenlijk verbazend weinig gezien de grote aandacht voor pedofiele criminaliteit in de media) stelden bij dit onderwerp de schade aan de orde die hun kind volgens hen zou ondervinden van een pedofiele relatie:

"Vanuit de ouderrol is het moeilijk te bepalen of het vrijwillig is of toch onder dwang plaatsvindt. De beïnvloeding op deze leeftijd kan heel groot zijn, ook op andere gebieden. Iemand die tien jaar ouder is, vind ik toch iets van een pedofiel en misbruik".

"Van een kind wordt vaak misbruik gemaakt en hij kan niet altijd voor zijn eigen belang opkomen. Dat moeten de ouders of de wet doen. Voor het kind is er geen belang mee gediend. Pedofielen doen het alleen voor eigen belang. Als het kind wat ouder is, dan kan hij de goot in".

Voogden

Aan de voogden is om te beginnen gevraagd of zij op de hoogte zijn van de seksuele gedragingen van hun pupillen. Immers, als dit niet het geval is, heeft het weinig zin om hen te bevragen omtrent de zelfbepaling. Alle voogden zeiden dat de meeste van hun pupillen op enigerlei wijze slachtoffer van misbruik zijn geweest. Dit is een belangrijk thema in de hulpverlening en in het verlengde hiervan spreekt het min of meer vanzelf om ook over het huidige seksueel gedrag met de pupillen te spreken.

De voogden zijn van oordeel dat de pupillen grotendeels zelf bepalen wat zij doen in seksueel opzicht. Deze jongeren zijn zozeer "losgeslagen" dat je hen niet meer van seks kunt afhouden, als je dat zou willen. In enkele gevallen werd het seksueel gedrag van de pupil zo onaanvaardbaar geacht (met name waar het prostitutie betrof) dat de voogd stappen zette om te komen tot plaatsing in een gesloten instelling (enkele van deze jongeren zijn trouwens daar door ons geïnterviewd). Een voogd tekende aan dat dat soms ook niet helpt en dat jongeren ook daar ongewenste seksuele gedragingen vertoonden.

De voogden proberen wel tot sturing en beïnvloeding van het seksueel gedrag van hun pupillen te komen. Dit gebeurt op de eerste plaats met het oog op de veiligheid van de pupil (zowel veiligheid in verband met ziekten als veiligheid in verband met geweld). De beïnvloeding van het gedrag houdt vooral in voorlichting over risico's en mogelijkheden om deze te vermijden. Dit gaat in de trant van "Als je dan zonodig moet....., denk er dan tenminste aan om.....". De voogden wijzen erop dat de meeste van hun pupillen geplaatst zijn in instellingen voor jeugdhulpverlening en dat de mentor of mentrix van de jeugdige ook een belangrijke taak heeft ten aanzien van het seksueel gedrag. Dikwijls overleggen voogd en mentor over hun beider pogingen om sturing aan te brengen ten aanzien van het seksueel gedrag van de jongeren. De eindconclusie is echter dat er slechts in beperkte mate valt te sturen en dat de jongeren het grotendeels zelf uitmaken.

Als de ander tien jaar ouder is

De voogden zeggen bijzonder alert te zijn in situaties waarin er sprake is van seks met een volwassene. Hun pupillen behoren over het algemeen tot een categorie jongeren die gemakkelijk te manipuleren is en die bovendien hunkert naar aandacht, op welke manier ook verkregen. Het is dus een risicogroep voor seksueel misbruik. De voogden proberen seksueel contact met volwassenen te ontmoedigen.

Soms lukt dit niet. Ook in deze situaties wordt soms overgegaan tot plaatsing in een gesloten inrichting, waardoor het contact met de volwassen sekspartner (hopelijk) onmogelijk wordt gemaakt. Wanneer de voogd het nodig acht om op deze manier over te gaan tot dwingende acties ten aanzien van het seksueel gedrag van het kind, wordt gebruik gemaakt van kinderschermingsmaatregelen. Van de andere weg die ook openstaat, en die voor dit onderzoek relevant is, namelijk die van het strafrecht (i.c. het klachtrecht) wordt volgens de geïnterviewde voogden in dit soort gevallen (namelijk wanneer de seksuele handelingen niet tegen de wil van de jongere zijn) nooit gebruik gemaakt.

2.3 Specifieke benadering van zelfbepaling

Jongeren

Volgens de in § 2.1 beschreven benadering is aan de jongeren gevraagd of zij vinden dat het hun eigen zaak is of zij wel of niet bepaalde seksuele handelingen verrichten met iemand van hun eigen leeftijd. In tabel 2.3 staat ten aanzien van de vijf onderscheiden seksuele handelingen vermeld hoeveel van de respondenten het hun eigen zaak achten of zij dit wel of niet doen.

We zien dat bij alle handelingen er een overgrote meerderheid is die vindt dat het hun eigen zaak is om te bepalen of zij dit wel of niet doen. Tevens is duidelijk dat deze meerderheid slinkt naarmate de seksuele handelingen verder gaan. Evengoed acht ruim twee derde het hun eigen zaak om zelf te bepalen of zij al dan niet overgaan tot geslachtsgemeenschap, de meest vergaande van de genoemde seksuele handelingen.

Er is in dit opzicht vrijwel geen verschil tussen jongens en meisjes. Wel zien we, wat ook voor de hand ligt, dat de oudere leeftijdscategorieën bij alle seksuele handelingen vaker vinden dat het hun eigen zaak is dan de jongere. Dat neemt niet weg dat ook de jongere leeftijdscategorieën in meerderheid vinden dat het hun eigen zaak is om te bepalen wat zij doen.

Er is een verschil tussen autochtone en allochtone jongeren in dit opzicht. Bij nadere analyse blijkt dit verschil geheel toe te schrijven te zijn aan de Islamitische jongeren. Van hen vindt bij iedere handeling consequent een lager percentage dan bij de anderen dat het hun eigen zaak is om zelf te beslissen of zij dit wel of niet doen. Toch vindt ook van hen de meerderheid bij elke seksuele handeling dat dit hun eigen zaak is.

Degenen die slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik, hebben een zeer uitgesproken opvatting. Op één na vinden zij allemaal ten aanzien van alle genoemde seksuele handelingen dat het hun eigen zaak is om te bepalen of zij dit wel of niet doen. Kennelijk vertrouwen zij in dit opzicht alleen nog maar op zichzelf.

In de onderste helft van tabel 2.3 staat een samenvatting van de oordelen van de respondenten, waarbij de reacties op de vragen ten aanzien van de diverse seksuele handelingen bijeengevoegd zijn. Er zijn vier categorieën gevormd:

- alle handelingen eigen zaak;
- alle handelingen eigen zaak, behalve geslachtsgemeenschap;
- sommige handelingen eigen zaak, andere niet (niet alleen geslachtsgemeenschap);
- geen enkele handeling eigen zaak.

Tabel 2.3: Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen verricht?
Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	85	96
borsten (laten) aanraken	83	93
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	78	88
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	73	82
geslachtsgemeenschap	69	77
alle handelingen eigen zaak	69	77
alle handelingen eigen zaak, behalve geslachtsgemeenschap	4	5
sommige handelingen eigen zaak, andere niet (anders dan hierboven)	14	16
geen enkele handeling eigen zaak	2	2
totaal	89	100

De toelichtingen die sommige jongeren gaven voor hun oordeel, kenden over het algemeen dezelfde elementen die ook al naar voren kwamen bij de beantwoording van de algemene vragenreeks. Twee voorbeelden:

"Dat moet je zelf uitmaken. Daar moet de regering geen wetten voor maken".

"Ook een beetje de zaak van je ouders. Zij willen alleen het beste voor je".

Omdat het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving gekoppeld is aan leeftijdsgrenzen, die ook ter discussie kunnen staan, geven we de voornaamste samenvattende gegevens, namelijk "alle handelingen eigen zaak" en "geen enkele handeling eigen zaak" ook per leeftijd (ieder leeftijdjaar apart). Men moet hierbij in aanmerking nemen dat het aantal jongeren per leeftijdjaar betrekkelijk klein is, zodat toevallige fluctuaties kunnen optreden. De onderlinge verschillen zijn niet significant. In verband met de kwestie van de leeftijdsgrenzen is het van belang om voor alle onderwerpen uit de specifieke vragenreeks te bekijken hoe de beantwoording per leeftijdjaar is. Tabel 2.4 is dan ook de eerste van een reeks standaardtabellen naar leeftijdjaar.

Tabel 2.4: Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen verricht? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen eigen zaak	77	63	88	87	77
geen enkele handeling eigen zaak	-	8	-	-	2
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Als de ander tien jaar ouder is

De specifieke vragenset omtrent seksuele handelingen werd ook gesteld met als definitie van de situatie: het gaat om iemand van jouw leeftijd met een volwassene die bijvoorbeeld tien jaar ouder is; allebei willen het; er is dus geen sprake van dwang. Onder andere werden nu weer de zgn. C-vragen gesteld: vind je dat het jouw eigen zaak is om te bepalen of je tongzoent (c.q. de andere handelingen) met een volwassene van jaar?

De resultaten staan vermeld in tabel 2.5, ingedeeld op dezelfde wijze als tabel 2.3.

Tabel 2.5

Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen verricht?
Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	79	89
borsten (laten) aanraken	78	88
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	72	81
vrijen zonder kieren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	69	77
geslachtsgemeenschap	61	68
alle handelingen eigen zaak	61	68
alle handelingen eigen zaak, behalve geslachtsgemeenschap	6	7
sommige handelingen eigen zaak, andere niet (anders dan hierboven)	15	17
geen enkele handeling eigen zaak	7	8
totaal	89	100

Het beeld blijft bevestigd dat jongeren vinden dat het hun eigen zaak is om zelf te bepalen of en welke seksuele handelingen zij verrichten. Nu de veronderstelde partner tien jaar ouder is, is het percentage dat het zijn eigen zaak vindt iets lager dan toen de veronderstelde partner van gelijke leeftijd was, maar nog steeds ligt dit percentage bij elke handeling ruim boven de 50%. Dat betekent dat een meerderheid van de ondervraagde jongeren van 12-16 jaar waarde hecht aan seksuele zelfbepaling, ook als er sprake is van een groot leeftijdsverschil.

Enkele voorbeelden van de toelichtingen die door jongeren gegeven werden op hun antwoord:

"Het is mijn leven. Ik wil zelf weten wat ik er mee doe en daar heeft niemand anders iets over te zeggen, behalve ikzelf. Het is mijn lichaam".

"Niemand anders bepaalt wat ik doe".

"Als ik het wil doen met iemand van 23 jaar, dan neuk ik haar".

"Ouders moeten daarop kunnen inpraten".

"Omdat mijn ouders er dan wel recht op hebben om daarop tegen te zijn".

Net als in de hiervoor behandelde situatie met een leeftijdgenoot, geldt ook voor seks met iemand van tien jaar ouder, dat de slachtoffers van seksueel misbruik van oordeel zijn dat dit hun eigen zaak is. Op één na zeiden zij dit allemaal ten aanzien van alle seksuele handelingen.

We hebben bekeken of er in dit opzicht verschillen zijn tussen subcategorieën naar geslacht, leeftijd, etniciteit en godsdienst. De tendenties zijn hetzelfde als in de situatie dat beide sekspartners even oud zijn. Het heeft weinig zin deze tendenties hier te herhalen. Wel is het van belang te memoreren dat in iedere subcategorie ten aanzien van iedere seksuele handeling de meerderheid vindt dat het zijn eigen zaak is om te bepalen of hij of zij dat wel of niet doet.

Tenslotte geven we in tabel 2.6 de gegevens omtrent zelfbepaling ten aanzien van seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder per leeftijdsjaar.

Tabel 2.6: Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen verricht? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen eigen zaak	53	58	76	87	68
geen enkele handeling eigen zaak	12	8	4	9	8
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Ouders

Aan de ouders is op soortgelijke wijze als aan de jongeren de vragen-set omtrent specifieke seksuele handelingen voorgelegd. In tabel 2.7 vindt men de resultaten met betrekking tot de zgn. C-vragen: Is het de eigen zaak van een jongere om te bepalen of hij of zij specifieke seksuele handelingen verricht met iemand van de eigen leeftijd?

Tabel 2.7:

Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen verricht?

Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	34	83
borsten (laten) aanraken	32	78
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	28	68
vrĳen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	27	66
geslachtsgemeenschap	19	46
alle handelingen eigen zaak	19	46
alle handelingen eigen zaak, behalve geslachtsgemeenschap	7	17
sommige handelingen eigen zaak, andere niet (anders dan hierboven)	10	25
geen enkele handeling eigen zaak	5	12
totaal	41	100

We zien dat de ouders van de meeste seksuele handelingen vinden dat het de eigen zaak van hun kinderen is om zelf te bepalen of zij dit wel of niet doen. Voor geslachtsgemeenschap geldt dit echter niet: ruim de helft van de ouders is van oordeel dat hun kinderen dit niet helemaal zelf kunnen bepalen. De meesten van hen vinden dat zij als ouders ook bij een dergelijke beslissing behoren te worden betrokken. Een voorbeeld:

"Dan moet hij er eerst meer over praten of lezen. Daar kan ik uit afleiden dat hij er aan toe is. Ik heb nu niet het beeld dat hij weet waaraan hij toe is. Ik zou het er met hem en het meisje over willen hebben".

Als de ander tien jaar ouder is

Dezelfde vragen zijn opnieuw aan de ouders gesteld, maar dan voor de situatie dat de seksuele partner van hun kind tien jaar ouder zou zijn (er is geen sprake van dwang). De beantwoording van deze vragen is in beeld gebracht in tabel 2.8, op dezelfde wijze als de voorgaande tabellen.

Tabel 2.8: Is het de eigen zaak van de jongere om zelf te bepalen of hij of zij met iemand van tien jaar ouder bepaalde seksuele handelingen verricht? Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	14	34
borsten (laten) aanraken	13	31
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	11	27
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	10	24
geslachtsgemeenschap	9	22
alle handelingen eigen zaak	9	22
alle handelingen eigen zaak, behalve geslachtsgemeenschap	1	2
sommige handelingen eigen zaak, andere niet (anders dan hierboven)	6	15
geen enkele handeling eigen zaak	25	61
totaal	41	100

We zien dat in deze situatie een grote meerderheid van de ouders van oordeel is dat het niet de eigen zaak van hun kinderen is om te bepalen of zij seksuele handelingen verrichten met een persoon van tien jaar ouder. Van degenen die vinden dat hun kinderen wel een zekere vrijheid hierin hebben, is er een aantal dat een grens trekt: bij sommige handelingen kunnen kinderen het zelf bepalen, bij andere handelingen, die verder gaan, niet meer. Het valt op dat bij de ouders het verschil in beoordeling tussen enerzijds de situatie met een leeftijdgenoot en anderzijds de situatie met een volwassene, veel groter is dan bij de jongeren. Kennelijk voelen veel ouders juist een sterke verantwoordelijkheid in die situaties waarin er sprake is van seksueel contact met iemand die veel ouder is. Dit blijkt onder meer uit de volgende antwoorden:

"Zij doet het wel, maar kan zelf de gevolgen niet overzien. De combinatie klopt niet. Ouders moeten zich daarmee mogen bemoeien en proberen te sturen".

"Een kind kan de gevolgen niet overzien. Er is gauw misbruik in het spel. Ik zou wel proberen de dialoog open te houden, anders vertellen ze niets meer".

"Het machtsverschil maakt dat ouders daar een rol in moeten hebben. Ik zou een stevig gesprek met mijn dochter hebben".

"Iemand van 24 jaar met iemand van 14 jaar vind ik walgelijk. Een kind van 14 jaar heeft minder levenservaring en is heel beïnvloedbaar. Als ik erachter kom, volgt een ernstig gesprek".

Er waren echter ook andere geluiden. Enkele ouders stelden veel vertrouwen in het vermogen van hun kinderen zelf te bepalen wat goed voor hen is:

"Ik heb vertrouwen in haar dat zij niet iets zal doen wat ze niet wil. Als het hoort bij haar ontwikkeling, dan is het goed".

Tenslotte waren er twee ouders die alles best vonden, als zij er maar buiten gelaten werden:

"Als ik het zou zien, zou ik misschien buitenproportioneel optreden".

"Als ze het zelf wil moet ze het zelf weten, maar niet onder mijn dak!"

In deze situatie (seks met iemand van 10 jaar ouder) wordt het oordeel van de ouders in sterke mate beïnvloed door de leeftijd van hun kind. Van de ouders met een kind van 12 of 13 jaar zegt 74% dat in deze situatie geen enkele seksuele handeling de eigen zaak van hun kind is. Van de ouders met een kind van 14 of 15 jaar zegt slechts 36% dit.

Voogden

Aan de voogden is de specifieke vragenset omtrent seksuele handelingen niet voorgelegd.

2.4 Slotsom

De meeste van de geïnterviewde jongeren zijn van oordeel dat zij zelf kunnen bepalen wat zij in seksueel opzicht doen, al dan niet in overleg met hun ouders. Hun ouders (en ook de voogden) gaan hier een heel eind in mee, al geldt dit niet ten aanzien van geslachtsgemeenschap. Wanneer het gaat om seksuele contacten met een volwassene, nemen de ouders een geheel andere positie in. De meerderheid van de ouders vindt ten aanzien van alle vormen van seksueel contact met volwassenen, dat jongeren dit niet zelf kunnen bepalen. De jongeren zelf hebben hier een ander oordeel over. Ofschoon de meesten van hen seksuele contacten met iemand van tien jaar ouder niet wenselijk achten, zijn zij desalniettemin van oordeel dat het aan henzelf is om te bepalen of zij dergelijke contacten wel of niet onderhouden.

3 BESCHERMING EN BEPERKING DOOR DE WET

3.1 Inleiding

De zedelijkheidswetgeving heeft onder meer tot doel jongeren bescherming te bieden tegen seksueel misbruik. Het klachtvereiste is in de wet opgenomen om te voorkomen dat deze wettelijke bescherming zou leiden tot beperking van jongeren ten aanzien van normale, acceptabele vormen van seksueel gedrag. In dit hoofdstuk bekijken wij wat er vanuit de optiek van de klachtgerechtigden over deze tweeledige functie van de wet gezegd kan worden. Eerst gaan we in op de vraag in hoeverre de strafwet en zijn uitvoerders in geval van misbruik een beschermende functie kunnen hebben in de ogen van jongeren en hun ouders. Daarna bekijken we of er in hun ogen van de wet een beperkende werking kan uitgaan.

3.2 Bescherming door de wet in geval van misbruik

In de interviews met jongeren is gevraagd of zij wel eens tegen hun wil gedwongen zijn tot vrijen of seks. Degenen die deze vraag bevestigend beantwoordden, duiden wij verder aan als slachtoffers van seksueel misbruik. Aan hen is een reeks vragen gesteld over wat er daarna gebeurd is, welke stappen zij of hun ouders gezet hebben en waarom. Aan degenen die aangaven dat iets dergelijks nooit met hen gebeurd was, is gevraagd om zich in te denken in de situatie dat zij het slachtoffer van misbruik zouden zijn. Daarna zijn over deze hypothetische situatie grotendeels dezelfde vragen gesteld als aan de feitelijke slachtoffers. Bij de ouders is dezelfde methodiek gehanteerd. Het hele proces van stappen, volgend op hypothetisch, respectievelijk reëel misbruik, wordt in kaart gebracht in de hoofdstukken 4 en 5. Een klein, maar fundamenteel stukje daarvan halen wij naar voren naar dit hoofdstuk. Het gaat hierbij namelijk om kwesties die indicatief zijn voor het antwoord op de vraag die in dit hoofdstuk (mede) aan de orde is: In hoeverre ervaren de klachtgerechtigden de beschermende functie van de wet? Daarbij gaat het om drie zaken:

- Heeft men de politie ingeschakeld?
c.q.: Zou men de politie inschakelen?
- Wenst men gerechtelijke bestraffing van de dader?
c.q.: Zou men dit wensen?
- Waarom wenst men dit, c.q. zou men dit wensen?
Met speciale aandacht voor de vraag of men dit vanuit een oogpunt van bescherming en/of preventie wenst.

Na de behandeling van deze kwesties gaan wij in op de vraag in hoeverre er bescherming door de wet en zijn uitvoerders ervaren wordt in de bijzondere situatie dat er misbruik plaatsvindt tijdens prostitutie. De vragen hieromtrent zijn alleen gesteld aan de jongeren die in de prostitutie zitten of hebben gezeten.

Inschakeling politie

Jongeren

De overgrote meerderheid (72%) van de jongeren die geen slachtoffer van seksueel misbruik zijn, zegt dat zij, als zij tegen hun zin tot vrijen of seks gedwongen zouden worden, naar de politie zouden gaan. Dit zou een indicatie kunnen zijn dat zij vertrouwen in bescherming door de politie hebben. In dat geval zou dit gegeven indicatief zijn voor hun houding ten opzichte van de beschermende functie van de wet en zijn uitvoerders. Maar dat wil nog niet zeggen dat de beantwoording van deze vraag over een hypothetische situatie, ook voorspellende waarde heeft voor hun feitelijk gedrag als zij daadwerkelijk het slachtoffer van misbruik zouden worden. Dat is een heel andere zaak. Het blijkt dat van de 18 geïnterviewde jongeren die slachtoffer waren van seksueel misbruik, slechts 8 (44%) het gebeurde aan de politie gemeld hadden.

Er is een verschil tussen jongens en meisjes wat betreft de vraag of zij in geval van misbruik naar de politie zouden gaan. Hoewel ook van de jongens een meerderheid dit zou doen (60%), zouden er van de meisjes relatief veel meer naar de politie gaan (84%).

Bovenstaande gegevens roepen een aantal vragen op. Maakt het nog iets uit wat er gebeurd is en wie het gedaan heeft voor de vraag of men naar de politie gaat? En wat is de reden dat men wel of niet naar de politie gaat? Voor het antwoord op deze vragen verwijzen wij naar het volgende hoofdstuk.

Ouders

Van de 41 geïnterviewde ouders meldden 2 dat hun kind slachtoffer was (geweest) van seksueel misbruik. Aan de andere 39 is gevraagd wat zij zouden doen als zoiets zich zou voordoen, en met name of zij dan de politie zouden inschakelen. Zij waren volledig eensgezind:

Allemaal zeiden zij dat zij in geval van misbruik naar de politie zouden gaan. Ofschoon er dus maar 2 ouders waren die zeiden dat hun kind het slachtoffer van seksueel misbruik was geworden, zodat de basis waarop wij rapporteren over het gedrag van deze ouders wel heel erg smal is, is de tendens hier exact hetzelfde als bij de jongeren. Deze 2 ouders zeiden namelijk dat zij het gebeurde *niet* bij de politie gemeld hadden.

Voogden

De voogden hebben een genuanceerd oordeel omtrent de inschakeling van de politie in geval van seksueel misbruik. Zij benadrukken dat het belang van de pupil voor hen prioriteit heeft. Zij gaan dus niet naar de politie als dit naar hun oordeel niet in het belang van de pupil is. De wens van de jongere zelf speelt een belangrijke rol. Er zijn echter situaties denkbaar dat de jongere niet wil dat de politie wordt ingelicht, terwijl het misbruik zo ernstig is dat inschakeling van de politie, in het belang van de pupil, toch nodig is.

De voogden wijzen ook op de bewijsproblematiek als de pupil zelf geen verklaring wil afleggen. In die gevallen kan de politie volgens hen niet veel doen. Enkele voogden hebben slechte ervaringen met melding bij de politie bij niet-bewijsbare gevallen van misbruik en hebben hieruit de conclusie getrokken dat zij dit niet meer doen.

Voogden zijn beschikbaar om hun pupillen te begeleiden wanneer deze naar de politie willen gaan om misbruik te melden of aan te geven. Of zij inderdaad meegaan is afhankelijk van de wens van de pupil.

Tenslotte moet opgemerkt worden dat het voorkomt dat niet de voogd de politie inschakelt, maar de politie de voogd. De politie is dan langs andere weg op de hoogte gekomen van het misdrijf en vindt het wenselijk de voogd hiervan op de hoogte te stellen. Wij hebben speciaal gevraagd of het in zulke gevallen wel eens voorkomt dat de politie de voogd verzoekt om klacht te doen, zodat er opsporingsbevoegdheid is. Volgens de geïnterviewde voogden komt dit echter nooit voor.

Gerechtelijke bestraffing

Jongeren

Aan al degenen die geen slachtoffer van seksueel misbruik waren, ook zij die niet naar de politie zouden gaan, is gevraagd: *"Zou je willen dat degene die dat tegen jou gedaan had, voor de rechter kwam en gestraft werd?"*. Het is immers mogelijk dat wie er tegen op ziet om naar de politie te gaan, toch graag zou willen dat de dader bestraft wordt. De beantwoording van deze vraag staat vermeld in tabel 3.1.

Tabel 3.1: Zouden de jongeren gerechtelijke bestraffing van de dader wensen als zij het slachtoffer van seksueel misbruik zouden worden?

	abs.	%
ja	50	64
nee	11	14
hangt ervan af	15	19
geen antwoord	2	3
totaal	78	100

Het hoeft geen betoog dat degenen die bestraffing van de dader wensen, over het algemeen dezelfde jongeren zijn als degenen die naar de politie zouden gaan. Toch wilde ook van degenen die niet naar de politie zouden gaan, nog bijna de helft dat de dader gestraft zou worden.

De categorie "hangt ervan af" roept de vraag op waar het dan van af hangt. Hierop gaan we in het volgende hoofdstuk nader in.

Dat een grote meerderheid bestraffing van de dader wil, wil nog niet zeggen dat deze jongeren deze bestraffing vanuit een oogpunt van bescherming willen. Het kan ook gaan om wraak of genoegdoening of wat voor andere motieven dan ook. In het volgende hoofdstuk gaan wij nader in op de motieven voor de wens tot bestraffing van de dader. Hier beperken wij ons tot de vraag of degenen die bestraffing van

de dader wensen, dit willen vanuit een preventief oogpunt: "Om te voorkomen dat het nog eens gebeurt met de jongere zelf of een ander". Slechts een minderheid van degenen die bestraffing van de dader wensten, wilde dit vanuit een oogpunt van preventie (18 van de 50 = 36%). De antwoordcategorie "bescherming", die naast bovenvermelde preventieve categorie expliciet was opgevoerd, werd niet genoemd.

We moeten hieruit de conclusie trekken dat, ofschoon de meeste jongeren (die geen slachtoffer van seksueel misbruik zijn), aangeven in geval van misbruik stappen te zullen zetten die leiden tot toepassing van het strafrecht (melding aan de politie, wens tot vervolging en bestraffing), dit nog geen indicatie is dat zij zich ook beschermd voelen door de wet en zijn uitvoerders. Eerder verwijst het antwoordpatroon naar andere functies van het strafrecht, zoals algemeen belang, genoegdoening en bevestiging van normen en waarden.

We willen nu bekijken wat de slachtoffers van misbruik vonden omtrent bestraffing van de dader en redenen daarvoor. Van de 18 slachtoffers wilden 11 toentertijd dat de dader gestraft zou worden, maar slechts 2 van hen gaven hiervoor als reden "om te voorkomen dat het nog een keer gebeurt". In dit opzicht stemt het oordeel van de slachtoffers dus overeen met dat van degenen die geen slachtoffer zijn, maar zich in de rol van slachtoffer indenken: Zij willen wel bestraffing van de dader, maar niet op de eerste plaats vanuit een oogpunt van bescherming.

Ouders

Aan de ouders zijn, mutatis mutandis, dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren. Twee derde van de ouders (van wie het kind geen slachtoffer was) zou, als hun kind slachtoffer van misbruik zou worden, wensen dat de dader gestraft werd. Van deze 26 ouders gaven er 9 als reden hiervoor op "om te voorkomen dat het nog een keer gebeurt" of "bescherming". De twee ouders van wie het kind wel slachtoffer was, wensten echter niet dat de dader gestraft zou worden.

Voogden

Sommige voogden nemen het standpunt in dat het niet aan hen is om vervolging van de dader te wensen, c.q. niet te wensen. Zij treden op namens hun pupil en de wens van de pupil is hierin bepalend. Andere voogden onderkennen een eigen verantwoordelijkheid in dit opzicht. Of zij vervolging van de dader wensen, is voornamelijk afhankelijk van

de ernst van het gebeurde. Als motief voor vervolging wordt vooral weer het belang van de pupil genoemd. De erkenning die uitgaat van een formele justitiële actie tegen de dader, zelfs als dit niet tot een veroordeling leidt, is voor het kind een teken dat zijn of haar verhaal serieus genomen wordt. Dit is voor kinderen die weinig erkenning krijgen erg belangrijk en kan ook een grote steun zijn bij de verwerking van het gebeurde. Enkele voogden noemden bescherming als motief voor de wens tot vervolging en bestraffing. Daarbij ging het meestal om bescherming van de pupil, maar ook werd eenmaal bescherming van de samenleving (algemeen belang) genoemd.

Algemeen

Samenvattend kunnen we zeggen dat de meeste klachtgerechtigden die niet geconfronteerd zijn geweest met seksueel misbruik, gesteld voor de hypothetische situatie dat dit zich wel zou voordoen, zeggen dat zij dan de gerechtelijke molens in werking zouden stellen. Zij zouden de politie inschakelen en wensen ook dat daarna tot vervolging en bestraffing wordt overgegaan. Echter, hun motieven hiervoor liggen over het algemeen niet op het terrein van de bescherming of preventie.

Bescherming tegen misbruik tijdens prostitutie

Aan de jongeren die in de prostitutie zitten of gezeten hebben, zijn enkele vragen gesteld met betrekking tot de bescherming die zij vanwege de wet en zijn uitvoerders ervaren hebben tijdens hun prostitutie. Het begrip prostitutie hebben wij ruim opgevat. Het omvat ten eerste het verrichten van seksuele handelingen in ruil voor geld, maar daarnaast ook seks in ruil voor andere beloningen, zoals drugs, kleding, onderdak en dergelijke. Bij de leeftijdscategorie 12-16 jaar komt het betrekkelijk vaak voor dat de beloning voor seksuele diensten een andere vorm krijgt dan feitelijke betaling in geld. Zoals al eerder vermeld, konden wij, ondanks deze ruime definitie toch maar 7 jongeren vinden die aan deze criteria voldeden. Aan hen is onder meer gevraagd of zij wel eens iets hadden meegemaakt dat hen aanleiding gaf te overwegen om te politie in te schakelen. Bij één van hen was dit gebeurd en deze jongere had inderdaad de politie te hulp geroepen, maar geen aangifte gedaan. *"Hij viel me lastig. Ik heb de politie gebeld. Die is langs geweest en hebben de klant weg gehaald. Ik kon geen aangifte doen, want ik stond op de telex".* (Dit meisje was weggelopen uit een instelling voor jeugdhulpverlening).

Aan de anderen is gevraagd of zij zich een situatie konden voorstellen dat degene met wie zij seks voor geld (of een andere beloning) hebben, hen ergens toe dwingt op het seksuele vlak, en of zij dan de politie zouden inschakelen. Deze vraag stuitte op veel onbegrip. Degenen die er toch op in wilden gaan, zeiden dat zij in zo'n situatie niet naar de politie zouden gaan.

"Ik had niet het gevoel dat ik hun moest aangeven. Het was tenslotte mijn eigen schuld".

"Het was mijn vriend. Als ik hem zou verlinken..... Dat zou heel gevaarlijk zijn. Hij hoorde bij een grote bende. Daar kan de politie sowieso niets tegen doen. En het is toch je vriend. Als je verslaafd bent, denk je daar niet zo aan. Dan denk je eerder aan je coke dan aan naar de politie gaan."

Voogden

Het komt voor dat voogdijpupillen in de prostitutie geraken en dat de voogd geen andere mogelijkheid om hier een eind aan te maken ziet dan het "opsluiten" van de betreffende jongere. De bescherming van de jongere "tegen zedelijk verval" houdt dan in dat er niet wordt opgetreden tegen degenen die strafbare handelingen verrichten (de "klanten"), maar, middels kindbeschermingsmaatregelen, tegen de jongere zelf. Plaatsing in een gesloten inrichting voor jeugdhulpverlening is soms moeilijk wegens capaciteitsgebrek. In enkele gevallen uit ons onderzoek was de betreffende jongere bij gebrek aan beter geplaatst in een jeugdgevangenis, temidden van jeugdige criminelen.

3.3 Beperking door de wet

Het klachtvereiste heeft tot doel om nodeloze beperking van normale, acceptabele vormen van seksueel gedrag als gevolg van wettelijke verbodsbepalingen zoveel mogelijk te voorkomen. Het was ons niet mogelijk om deze functie van de wet rechtstreeks in relatie tot het klachtvereiste toetsen, om de simpele reden dat verreweg de meeste klachtgerechtigden niet op de hoogte zijn van het klachtvereiste in de betreffende artikelen van de zedelijkheidswetgeving (zie hoofdstuk 6). Wij hebben daarom voor een andere benadering gekozen, daarbij uitgaand van de volgende redenering:

1. Het klachtvereiste heeft tot doel de veronderstelde werking van de wet te temperen.
2. Dit veronderstelt dat de wet een normerende werking heeft ten aanzien van het seksueel gedrag van jongeren, en hun seksueel gedrag daadwerkelijk beïnvloedt.

3. Want als de wet in dit opzicht toch geen invloed heeft, dan kan men zich in gemoede afvragen of het wel zin heeft om middels het klachtvereiste te reguleren dat wettelijk strafbaar gestelde handelingen onder bepaalde omstandigheden toch niet vervolgd worden (namelijk als geen van de klachtgerechtigden er bezwaar tegen heeft).

Op grond van deze redenering is de hamvraag: Trekken jongeren zich überhaupt iets aan van wat de wet bepaalt ten aanzien van de toelaatbaarheid van seksuele gedragingen van jongeren in de leeftijdsklasse 12-16 jaar? Op deze vraag gaan wij in deze paragraaf nader in.

Jongeren

Eerst vermelden we in hoeverre de geïnterviewde jongeren bij de algemene, inleidende vragen over hoe er bepaald wordt wat er in seksueel opzicht kan, waarbij in de vraagtekst ook aan de wet gerefereerd werd (zie het vorige hoofdstuk), ingingen op de rol van de wet. Daarbij zijn de antwoorden op die algemene vragenset opnieuw gecoörded volgens een simpele indeling:

- Noemt de wet en zegt zich eraan te zullen houden.
- Noemt de wet en zegt zich er niets van aan te trekken.
- Noemt de wet, maar geeft geen duidelijk uitsluitsel zich er wel of niet aan te zullen houden.
- Gaat niet in op de rol van de wet bij de beantwoording van de vragen.

Een groot aantal jongeren (37 = 42%) gingen in het geheel niet in op de rol van de wet. Dit is op zich veelbetekenend, omdat de wet wel in de tekst van de vragenset genoemd werd. Desondanks vonden deze jongeren het niet relevant om de wet te betrekken bij hun beantwoording van de vragen. De andere jongeren gingen dus wel in op de betekenis van de wet voor hun handelen op seksueel gebied. Van hen zeiden er 27 (30% van het totaal) expliciet zich niets te zullen aantrekken van wat de wet in dit opzicht bepaalt; 20 jongeren (22%) zei zich wel te zullen richten naar wat de wet bepaalt, en de resterende 5 (6%) noemden wel de wet, maar gaven geen duidelijk uitsluitsel over de vraag of zij zich er wel of niet aan zouden houden.

Als tweede methode maken wij weer gebruik van de vragenset ten aanzien van specifieke seksuele handelingen die in het vorige hoofdstuk al beschreven werd. We recapituleren dat er vijf specifieke seksuele handelingen onderscheiden werden, te weten:

- tongzoenen
- (laten) aanraken van borsten
- aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen

- vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)
- geslachtsgemeenschap (neuken)

In het kader van de nu aan de orde zijnde kwestie zijn met name de zogenoemde D-vragen van belang:

D Als tongzoenen (c.q. de andere handelingen) met iemand van jouw leeftijd volgens de wet verboden zou zijn, zou je het om die reden niet doen?

Zou je het gewoon doen?

Zou je het *om die reden* niet doen?

Deze vraag werd anders geformuleerd als de respondent bij vraag A te kennen had gegeven dat het volgens hem of haar verboden was. Dan werd gevraagd:

Tongzoenen (c.q. de andere handelingen) met iemand van jouw leeftijd is dus volgens jou verboden. Zou je het om die reden niet doen? En dan verder hetzelfde.

De situatie is als volgt gedefinieerd: Het gaat om seks tussen twee jongeren van jouw leeftijd en zij willen allebei; er is dus geen sprake van dwang. Daarna zijn nogmaals dezelfde vragen gesteld, maar dan voor de situatie dat de sekspartner tien jaar ouder is dan de respondent; ook hier is er geen sprake van dwang.

In hoofdstuk 6 gaan we in op de vraag hoe de wettelijke verbodsbepalingen volgens de jongeren luiden. Hier volstaat het te constateren dat de genoemde seksuele handelingen volgens sommige jongeren verboden waren en volgens andere niet. Het maakt voor de beantwoording van de D-vragen verschil of de respondent echt denkt dat de betreffende handeling wettelijk verboden is ("reëel" verbod), of dat hij of zij zich alleen maar indenkt, als gedachtenexperiment, dat het verboden zou zijn ("hypothetisch" verbod).

In tabel 3.2 staat van iedere seksuele handeling vermeld welk deel van de jongeren als antwoord op de gestelde vragen zei dat zij het toch zouden doen, ook als het verboden zou zijn (of ondanks het feit dat het volgens hen verboden was). Daarbij zijn de categorieën voor wie het een "reëel" verbod en voor wie het een "hypothetisch" verbod is, apart vermeld. In de onderste helft van de tabel vinden we weer een samenvatting over alle seksuele handelingen. Het onderscheid tussen "reëel" en "hypothetisch" verbod moet daar vervallen, omdat het oordeel over de vraag of iets verboden is per handeling kan verschillen.

Tabel 3.2: Hoeveel jongeren zouden specifieke seksuele handelingen met iemand van de eigen leeftijd toch verrichten, ondanks een wettelijk verbod?

	doet het toch	abs.	%	N
tongzoenen	reëel verbod	1	100	1
	hypothetisch verbod	76	87	87
borsten (laten) aanraken	reëel verbod	1	25	4
	hypothetisch verbod	59	75	79
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	reëel verbod	5	31	16
	hypothetisch verbod	42	67	63
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	reëel verbod	6	30	20
	hypothetisch verbod	45	70	64
geslachtsgemeenschap	reëel verbod	12	34	35
	hypothetisch verbod	31	66	47
alle handelingen bij elkaar		abs.	%	
zou alle handelingen toch doen ¹		46	52	
zou alle handelingen toch doen, behalve geslachtsgemeenschap		8	9	
zou sommige handelingen toch doen, andere niet (anders dan hierboven)		29	32	
zou geen enkele handeling toch doen		6	7	
totaal		89	100	

¹ De oplettende lezer ziet dat de tabel schijnbaar niet klopt. Immers, het aantal bij "zou alle handelingen toch doen" is 46, terwijl het aantal dat het toch doet bij geslachtsgemeenschap $12 + 31 = 43$ is. De reden van deze discrepantie is dat een aantal respondenten geen antwoord wist op de vraag of het volgens hen verboden was. Deze respondenten konden dus niet ingedeeld worden in de categorieën "reëel verbod" en "hypothetisch verbod". Eigenlijk zou er per seksuele handeling nog een derde categorie moeten worden toegevoegd: "weet niet of het verbod reëel of hypothetisch is". Omdat de tabel dan onoverzichtelijk zou worden, hebben we deze categorie weg gelaten. Het hier beschreven verschijnsel, namelijk dat het aantal bij "zou alle handelingen toch doen" groter is dan het aantal "doet het toch" bij één of meer specifieke handelingen, doet zich ook voor bij de hierna volgende tabellen.

De helft van de jongeren geeft aan zich in hun seksueel gedrag niets te zullen aantrekken van wettelijke verbodsbepalingen. Er is bijna niemand die zegt zich altijd aan de wet te zullen houden, ook als de meest onschuldige seksuele handelingen verboden zouden zijn. Er is aan de andere kant een vrij grote categorie die een genuanceerde houding tegenover wettelijke verbodsbepalingen inneemt. In sommige gevallen zeggen zij zich eraan te zullen houden, in andere niet. Vermoedelijk conformeren zij zich alleen aan een verbod, als zij dat redelijk vinden. Ondersteuning voor deze opvatting vinden wij in het gegeven dat er bij iedere seksuele handeling (behalve tongzoenen) een duidelijk verschil in reactie is tussen degenen die echt denken dat de betreffende handeling verboden is (reëel verbod) en degenen die van oordeel zijn dat het niet verboden is, maar zich op verzoek van de interviewer indenken in de situatie dat het verboden zou zijn (hypothetisch verbod). Van degenen voor wie het verbod hypothetisch is, zegt telkens een veel hoger percentage dat zij zich er niets van aan zouden trekken. Het oordeel over wat wel of niet verboden is, wordt vermoedelijk niet op de eerste plaats ingegeven door precieze wetskennis, maar door een beeld van wat redelijk geacht wordt om in de wet op te nemen. Met andere woorden: als de wetgever verbodsbepalingen invoert die volgens deze jongeren nergens op slaan, dan zijn zij ook niet van plan zich daaraan te houden; maar als wetsbepalingen als redelijk worden ervaren, dan gaat er ook een normerende werking van uit. Dit is overigens een verschijnsel dat ook zich ook bij volwassenen kan voordoen (zie bijvoorbeeld de houding van sommigen ten opzichte van de maximumsnelheid of het betalen van belasting).

De Islamitische jongeren richten zich in relatief sterke mate op wat de wet bepaalt. Van hen zegt 23% van alle handelingen dat zij het toch zouden doen, ook al zou de wet het verbieden.

In tabel 3.3 staat per leeftijdsjaar aangegeven welk percentage van de jongeren zich in het geval van een verbod van bepaalde seksuele handelingen zegt zich daar altijd aan te zullen houden (ongeacht om welke seksuele handeling het gaat) en welk percentage zegt zich daar in geen geval aan te zullen houden (ongeacht de seksuele handeling). In deze tabel moest het onderscheid tussen "reëel" verbod en "hypothetisch" verbod vervallen, omdat dit per seksuele handeling kan verschillen. We zien dat de oudere leeftijdsjaren zich minder van de wet aantrekken dan de jongere.

Tabel 3.3: Hoeveel jongeren zouden specifieke seksuele handelingen met iemand van de eigen leeftijd toch verrichten, ondanks een wettelijk verbod? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
zou alle handelingen toch doen	41	33	56	74	52
zou geen enkele handeling toch doen	12	13	4	-	7
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Als de ander tien jaar ouder is

In tabel 3.4 staat, op dezelfde wijze als in tabel 3.2, aangegeven hoe de jongeren (zouden) reageren op een verbod op bepaalde seksuele handelingen, maar nu met iemand die tien jaar ouder is (er is geen sprake van dwang).

Tabel 3.4: Hoeveel jongeren zouden specifieke seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder toch verrichten, ondanks een wettelijk verbod?

	doet het toch	abs.	%	N
tongzoenen	reëel verbod	7	50	14
	hypothetisch verbod	51	71	72
borsten (laten) aanraken	reëel verbod	14	47	30
	hypothetisch verbod	37	67	55
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	reëel verbod	14	36	39
	hypothetisch verbod	27	61	44
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	reëel verbod	17	36	47
	hypothetisch verbod	26	68	38
geslachtsgemeenschap	reëel verbod	20	35	58
	hypothetisch verbod	16	59	27
alle handelingen bij elkaar			abs.	%
zou alle handelingen toch doen ²			37	42
zou alle handelingen toch doen, behalve geslachtsgemeenschap			4	5
zou sommige handelingen toch doen, andere niet (anders dan hierboven)			28	30
zou geen enkele handeling toch doen			20	23
totaal			89	100

² Zie de voetnoot bij tabel 3.2.

Opgemerkt moet worden dat er enkele jongeren waren die aan het antwoord "Ik zou het niet doen", toevoegden dat zij het sowieso niet zouden doen, ongeacht de vraag of het verboden is of niet.

We zien, net als wanneer de sekspartner even oud is, dat wanneer de jongeren echt denken dat een bepaalde handeling verboden is (reëel verbod) een veel hoger percentage zegt zich daaraan te zullen houden, dan wanneer hun gevraagd is zich in te denken dat die handeling verboden is (hypothetisch verbod). De cijfers in de tabel liggen wat lager dan in tabel 3.2. Dat wil zeggen dat meer jongeren zeggen zich aan een verbod te zullen houden wanneer het gaat om seks met iemand die tien jaar ouder is, dan wanneer het zou gaan om een leeftijdgenoot. Dit is uiteraard geen verrassende uitslag. Het is eerder opvallend dat de verschillen tussen beide tabellen, hoewel consequent, toch betrekkelijk klein zijn. Ook in het geval dat de sekspartner tien jaar ouder is, zegt nog bijna de helft zich in geen enkel opzicht iets van (veronderstelde) verbodsbepalingen te zullen aantrekken. Wel is er in deze situatie (anders dan bij seks met leeftijdgenoten) een niet te verwaarlozen groep (23%), die met betrekking tot alle genoemde seksuele handelingen zegt zich aan de wet te zullen houden.

Met betrekking tot de Islamitische jongeren zien we opnieuw dat zij zich meer naar de wet voegen dan andere jongeren. Van hen zegt slechts 15% van alle handelingen dat zij het toch zouden doen, ook al zou de wet het verbieden.

Opvallend is dat degenen die zelf slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik, zich bijzonder weinig aantrekken van eventuele wettelijke verbodsbepalingen ten aanzien van seks met iemand die tien jaar ouder is. Van hen zegt 72% van alle seksuele handelingen dat zij het toch zouden doen, ook als het verboden is.

In tabel 3.5 staat per leeftijdsjaar aangegeven welk percentage van de jongeren in het geval van een verbod op bepaalde seksuele handelingen met een volwassene zegt zich daar altijd aan te zullen houden (ongeacht om welke seksuele handeling het gaat) en welk percentage zegt zich daar in geen geval aan te zullen houden (ongeacht de seksuele handeling). Het verschijnsel dat we ten aanzien van seks met leeftijdgenoten zagen, namelijk dat de oudere leeftijdsjaren zich minder van de wet aantrekken dan de jongere, komt hier minder duidelijk naar voren.

Tabel 3.5: Hoeveel jongeren zouden specifieke seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder toch verrichten, ondanks een wettelijk verbod? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
zou alle handelingen toch doen	41	25	44	57	42
zou geen enkele handeling toch doen	29	33	8	22	23
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Ouders

Aan de ouders zijn dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren. Het gaat hierbij niet om hun eigen oordeel, maar om wat zij denken dat hun kind zou doen. Bij de algemene vragenset over zelfbepaling aan het begin van het interview gingen de geïnterviewde ouders uitgebreid in op de vraag of hun kind al aan seks toe was en wie dat bepaalde, en op hun eigen rol daarin (zie het vorige hoofdstuk). Op de betekenis van de wet hierbij gingen zij vrijwel niet in. In dit opzicht hebben wel veel meer aan de beantwoording door de ouders van de zgn. D-vragen uit de vragenset over specifieke seksuele handelingen. De gegevens hierover staan vermeld in de tabellen 3.6 en 3.7. De cijfers hebben betrekking op het aantal ouders dat denkt dat hun kind de betreffende seksuele handeling toch zou doen, ook als het verboden zou zijn (of ondanks dat het volgens hen, de ouders, verboden is). In tabel 3.6 gaat het om seks met een leeftijdgenoot; er is geen sprake van dwang.

Tabel 3.6: Hoeveel ouders denken dat hun kind specifieke seksuele handelingen met iemand van de eigen leeftijd toch zou verrichten, ondanks een wettelijk verbod?

	doet het toch	abs.	%	N
tongzoenen	reëel verbod	-	-	-
	hypothetisch verbod	32	80	40
borsten (laten) aanraken	reëel verbod	3	60	5
	hypothetisch verbod	22	79	28
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	reëel verbod	7	44	16
	hypothetisch verbod	12	80	15
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	reëel verbod	6	43	14
	hypothetisch verbod	15	83	18
geslachtsgemeenschap	reëel verbod	7	30	23
	hypothetisch verbod	8	80	10
alle handelingen bij elkaar		abs.	%	
zou alle handelingen toch doen ³			22	54
zou alle handelingen toch doen, behalve geslachtsgemeenschap			3	7
zou sommige handelingen toch doen, andere niet (anders dan hierboven)			10	24
zou geen enkele handeling: toch doen			6	15
totaal			41	100

³ Zie de voetnoot bij tabel 3.2.

Ook bij de ouders zien we, net als bij de jongeren, dat de cijfers bij een "reëel verbod" veel hoger liggen dan bij een "hypothetisch verbod": als ouders echt denken dat bepaalde seksuele handelingen verboden zijn, verwachten zij veel eerder dat hun kinderen zich daaraan zullen houden dan wanneer zij zich moeten indenken in de situatie dat het verboden zou zijn. Opvallend is dat het percentage "toch doen" in de situatie van het hypothetisch verbod constant op ongeveer 80% ligt, ongeacht de seksuele handeling waar het om gaat.

Er is niet zoveel verschil tussen de beantwoording door de ouders van deze vragen en die door de jongeren (zie tabel 3.2). Ouders schatten over het algemeen goed in wat kinderen van deze leeftijd zullen doen (c.q. zeggen te zullen doen).

Enkele ouders gaven een toelichting waarom zij dachten dat hun kind, ondanks een wettelijk verbod, toch bepaalde seksuele handelingen zou verrichten:

"Daar staan de kids niet bij stil".

"Verbieden heeft geen zin. Als ze echt willen, doen ze het".

"Verbieden is aanraden. Het is leuk om dingen te doen die niet mogen".

"Ze heeft nu al lak aan het ouderlijk gezag, dus de wet zal ze ook wel lak aan hebben".

Als de ander tien jaar ouder is

In tabel 3.7 wordt weergegeven hoe de ouders antwoorden op de vragen omtrent de reactie van hun kinderen op wettelijke verbodsbepalingen ten aanzien van specifieke seksuele handelingen in de situatie dat de sekspartner tien jaar ouder is (er is geen sprake van dwang).

Tabel 3.7: Hoeveel ouders denken dat hun kind specifieke seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder toch zou verrichten, ondanks een wettelijk verbod?

	doet het toch	abs.	%	N
tongzoenen	reëel verbod	5	31	16
	hypothetisch verbod	13	68	19
borsten (laten) aanraken	reëel verbod	9	43	21
	hypothetisch verbod	12	80	15
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	reëel verbod	9	35	26
	hypothetisch verbod	8	89	9
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	reëel verbod	10	37	27
	hypothetisch verbod	8	100	8
geslachtsgemeenschap	reëel verbod	14	42	33
	hypothetisch verbod	6	100	6
alle handelingen bij elkaar		abs.	%	
zou alle handelingen toch doen ⁴			22	54
zou alle handelingen toch doen, behalve geslachtsgemeenschap			1	2
zou sommige handelingen toch doen, andere niet (anders dan hierboven)			6	15
zou geen enkele handeling toch doen			12	29
totaal			41	100

We zien een duidelijke scheiding der geesten. Er is nu een betrekkelijk groot aantal ouders (de meerderheid, behalve bij tongzoenen) dat denkt dat de betreffende handeling verboden is en de meesten van hen denken ook dat de jongeren zich aan een dergelijk verbod zullen houden. Een minderheid (behalve bij tongzoenen), die bovendien

⁴ Zie de voetnoot bij tabel 3.2.

slinkt naarmate de seksuele handelingen verder gaan, denkt dat er geen sprake is van een wettelijk verbod. Deze mensen zijn er tevens van overtuigd dat, in de hypothetische situatie dat wel een wettelijk verbod zou zijn, de jongeren zich daaraan niet zouden storen.

Maar, alle deelgroepen bij elkaar opgeteld, blijft het toch zo dat de meerderheid van de ouders denkt dat de jongeren zich van geen enkel verbod iets zullen aantrekken, ook als het gaat om seksuele contacten met iemand die tien jaar ouder is. Daarnaast is er een niet onbelangrijke minderheid (29%) die van oordeel is dat hun kinderen zich ten aanzien van alle genoemde seksuele handelingen aan de wet zullen houden. De beantwoording van de vragen door de ouders spoort redelijk met wat de jongeren zelf zeiden.

Enkele ouders gaven in de toelichting bij hun antwoord aan dat een wettelijk verbod effect zou kunnen hebben, niet zozeer omdat hun kind zich eraan zou storen, maar omdat zij verwachtten dat de veronderstelde volwassen sekspartner zou terugschrikken voor seksuele contacten met een jongere:

"Ook voor volwassenen kan het een extra drempel zijn om geen seksrelatie aan te gaan met een kind van jonger dan 16 jaar".

"Misschien dat die persoon van 22 zich dan anders opstelt. Die zal dan toch iets meer van de wet afweten en van de consequenties".

Voogden

Aan de voogden is de specifieke vragenset omtrent seksuele handelingen niet voorgelegd. De voogden zijn over het algemeen van oordeel dat hun pupillen zich weinig of niets aantrekken van wettelijke bepalingen omtrent seksueel gedrag, zo zij die al zouden kennen. In termen van de specifieke vragenset omtrent seksuele handelingen kunnen we het oordeel van de voogden over hun pupillen dus karakteriseren met de inmiddels bekende term "doet het toch".

Tenslotte

We komen nu terug op de aan het begin van deze paragraaf gestelde "hamvraag":

Trekken jongeren zich überhaupt iets aan van wat de wet bepaalt ten aanzien van de toelaatbaarheid van seksuele gedragingen van jongeren in de leeftijdsklasse 12-16 jaar? Om te beginnen moet opgemerkt worden dat veel jongeren niet goed op de hoogte zijn van wat in wet in dit opzicht bepaalt. In Hoofdstuk 6 gaan wij hier nader op in. In dit hoofdstuk is de vraag aan de orde in hoeverre jongeren zich laten

leiden door hun perceptie van de wettelijke bepalingen, of die perceptie nu correct is of niet. Het blijkt dat ongeveer de helft van de geïnterviewde jongeren totaal geen boodschap heeft aan wettelijke bepalingen in dit opzicht. De andere helft oordeelt genuanceerder. Bij sommige seksuele handelingen zijn zij niet bereid om rekening te houden met de wettelijke bepalingen en bij andere seksuele handelingen wel, zeker wanneer de betreffende wettelijke bepalingen hun redelijk lijken. Voor een deel van de jongeren kan er dus toch wel een zekere normerende werking van de wet uitgaan. Dit betekent dat de wet in bepaalde opzichten voor deelgroepen beperking van normale acceptabele vormen van seksueel gedrag ten gevolge kan hebben.

3.4 Slotsom

Het is de bedoeling van het klachtvereiste om een evenwicht te vinden tussen bescherming en beperking. In dit hoofdstuk hebben we bekeken wat er vanuit de optiek van de klachtgerechtigden gezegd kan worden over bescherming en beperking door de zedelijkheidswetgeving. Het blijkt dat de beschermende functie van de wet voor de meeste klachtgerechtigden slechts een ondergeschikte rol speelt. Dit wil niet zeggen dat zij de wet en de uitvoering ervan onbelangrijk vinden. De meeste klachtgerechtigden achten het van belang dat het recht zijn loop heeft en zouden daar zo nodig ook hun bijdrage aan leveren (bijvoorbeeld door het inschakelen van de politie). Zij zouden dit echter niet doen vanuit een oogpunt van bescherming, maar vanuit een oogpunt van normstelling en genoegdoening.

Ook de beperkende werking van de wet is in de ogen van veel klachtgerechtigden niet erg sterk. Ten aanzien van de meeste seksuele handelingen laten de meeste jongeren zich niet beperken door de wet. Zij zeggen zelf te zullen bepalen wat zij doen, ongeacht wat de wet bepaalt. Echter, er is ook een categorie die aangeeft zich in bepaalde opzichten wel degelijk iets aan te trekken van wat de wet bepaalt. Het is met name voor deze categorie van belang dat er in de wetgeving rekening gehouden wordt met hun zelfbepalingsrecht.

4 BESCHERMING TEGEN SEKSUEEL MISBRUIK (HYPOTHETISCH GEVAL)

4.1 Inleiding

Aan alle jongeren is gevraagd of zij wel eens tegen hun wil gedwongen zijn tot vrijen of seks. Aan degenen die antwoordden dat dit niet het geval was geweest, is gevraagd om zich in te denken in de situatie dat zij slachtoffer van misbruik zouden zijn. Over het algemeen leverde dit gedachtenexperiment geen problemen op. Dat wil zeggen dat het voor de meeste van deze jongeren niet ondenkbaar was dat zoiets zou gebeuren. Wat dat betreft hadden zij een realistische kijk op verschijnselen die zich nu eenmaal in onze samenleving voordoen. Als de jongere zich eenmaal had ingeleefd in de situatie dat hij of zij het slachtoffer van misbruik was, is een aantal vragen gesteld over wat hij of zij dan zou doen. Ook bij de ouders is deze situatie aan de orde gesteld. Soortgelijke vragen zijn gesteld aan degenen die daadwerkelijk het slachtoffer van seksueel misbruik waren. Daarop gaan we in het volgende hoofdstuk in.

Enkele onderwerpen die samenhangen met de reactie op seksueel misbruik zijn in het vorige hoofdstuk al aan de orde geweest. Daar is gerapporteerd over de vraag of men al dan niet naar de politie zou gaan, of men zou wensen dat de dader gestraft zou worden en of men hiervoor bescherming of preventie als motief had. In dit hoofdstuk gaan wij uitgebreider in op de problematiek van de inschakeling van strafrechtelijke procedures en de motieven die daaraan ten grondslag liggen.

Daarbij komen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Zou men over het misbruik praten en zo ja met wie?
- Zou men de politie inschakelen en wat komt daarbij kijken?
- Zou men strafrechtelijke bestraffing wensen en zo ja op welke gronden?

In de rest van dit hoofdstuk wordt gerapporteerd over de 78 jongeren in de leeftijdsklasse 12-16 jaar die geen slachtoffer van seksueel misbruik waren, en over de 39 ouders die zeiden dat hun kind geen slachtoffer van misbruik was. De voogden komen in dit hoofdstuk niet aan het woord. Alle geïnterviewde voogden hadden namelijk herhaaldelijk te maken gehad met seksueel misbruik van hun pupillen. De situatie van hypothetisch misbruik, die het onderwerp is van dit hoofdstuk, is ten aanzien van de voogden niet van toepassing.

4.2 Communiceren over misbruik

De vragen over dit onderwerp zijn alleen aan de jongere zelf gesteld en niet aan de ouders. Er werd van uit gegaan dat informatie van belang over dit onderwerp toch alleen van de jongeren zelf zou kunnen worden verkregen. Verreweg de meeste jongeren zeiden dat, als zij slachtoffer van seksueel misbruik zouden zijn, zij daar tenminste met iemand over zouden praten. 87% zou dit doen, 5% zou het niet doen en 8% zei het niet te kunnen zeggen. Ofschoon ook verreweg de meeste jongens erover zouden praten (80%) is het verschil tussen jongens en meisjes toch van belang. Alle meisjes op één na zouden met iemand praten over het veronderstelde misbruik.

Tegen wie zouden de jongeren het zeggen als zij tot seksuele handelingen gedwongen zouden zijn? De meesten zouden naar hun ouders gaan, maar ook zouden velen naar een vriend of vriendin gaan (of allebei, èn naar de ouders èn naar de vriend(in)). Ook de politie werd als antwoord op deze vraag spontaan genoemd (hierna zouden we nog expliciet vragen of men de politie zou inschakelen). In tabel 4.1 staat samengevat of en met wie de jongeren zouden praten in geval van seksueel misbruik. Omdat sommige jongeren meer dan één gesprekspartner noemden, is het aantal antwoorden groter dan het aantal jongeren.

Tabel 4.1: Zouden de jongeren erover praten als zij het slachtoffer van seksueel misbruik zouden worden en zo ja met wie?

	abs.	%
nee	4	5
weet niet	6	8
ja	68	87
met ouder(s)	47	60
met vriend(in)	22	28
met politie	4	5
met anderen	10	13
totaal	78	100

De "anderen" met wie de jongeren over het veronderstelde misbruik zouden praten, waren broers (3x), zusters (2x), oma, een oom, een leraar, de vertrouwenspersoon van school en de kindertelefoon.

4.3 Naar de politie gaan

In het vorige hoofdstuk werden al enkele gegevens verstrekt over het inschakelen van de politie in het (hypothetische) geval van seksueel misbruik. We recapituleren:

- 72% van de jongeren zou de politie inschakelen, van de meisjes (84%) nog meer dan van de jongens (60%).
- Alle ouders zouden de politie inschakelen.

We gaan nu nader in op de motieven voor het inschakelen van de politie, de omstandigheden waaronder men dit zou doen en de problemen die men daarbij percipieert.

Jongeren

Allereerst is aan de 17 jongeren die zeiden de politie niet te zullen inschakelen, gevraagd waarom zij dit niet zouden doen. Drie elementen spelen in de motieven een belangrijke rol:

1. De jongere wil zelf (eventueel met vrienden of familie) de verantwoordelijkheid nemen voor de bestraffing van de dader en dit niet aan de overheid overlaten. In een aantal gevallen komt daarbij kijken dat men de eigen eer of die van de familie wil beschermen. Dit komt vooral voor bij de Turkse en Marokkaanse jongeren. In totaal gaven 6 jongeren een antwoord dat tot deze categorie behoort. Enkele voorbeelden:

"Mijn ooms en vader zouden diegene wel gaan opzoeken. Dan is het gebeurd met hem".

"Ik pak hem gewoon terug met mijn vrienden".

"Ik bijt zijn lul eraf en ram hem in elkaar. Ik zou hem wel laten leven".

Bij deze antwoorden (en ook de andere in deze categorie) valt het op dat deze jongeren er als vanzelfsprekend van uit gaan dat de dader een man is, terwijl dit niet in de vraagstelling was gesuggereerd.

2. De jongere heeft geen vertrouwen dat de gang naar de politie iets zou opleveren.
In totaal gaven 7 jongeren een antwoord dat tot deze categorie behoort. Enkele voorbeelden:

"Die kunnen er niet veel aan doen. Het is dan al gebeurd".

"Is niet de zaak van de politie. Zij kunnen er toch niets aan doen".

"Zij gaan je toch niet geloven. Zij zouden er grapjes over maken en je niet serieus nemen".

3. De jongere vindt het te moeilijk om naar de politie te gaan. Schaamte kan hierbij een rol spelen. Ook de wens om alles zo snel mogelijk te vergeten speelt bij sommigen een rol. Deze categorie motieven vertoont grote overeenkomst met de antwoorden die wij kregen van jongeren die zeiden dat zij wel naar de politie zouden gaan, ondanks het feit dat hun dat heel moeilijk leek. Hierop komen we verderop nog terug. Er blijkt uit dat voor jongeren van deze leeftijd het feit dat iets erg moeilijk is, nog niet automatisch een reden is om het dan ook niet te doen. Sommigen zeggen deze problemen aan te durven, anderen niet.

In totaal gaven 4 jongeren een antwoord dat tot deze categorie behoort:

"Dan ben ik nog te bang".

"Je moet het zelf verwerken en er verder niet aan denken".

"Dan wordt het openbaar en gaat iedereen je uittachen en dat soort dingen".

"Ik ben bang dat het dan in de publiciteit komt en dat iedereen er achter komt, ook jongens die bij mij op school zitten".

Er waren 4 jongeren die zeiden dat het van de omstandigheden afhing of zij wel of niet de politie zouden inschakelen. De indruk bestond dat ook voor degenen die zonder meer bevestigend geantwoord hadden op de vraag of zij de politie zouden inschakelen, toch gold dat zij dit onder bepaalde omstandigheden zouden doen en onder andere omstandigheden misschien toch niet. Daarom is bij beide groepen (zeker politie: 55 jongeren; en misschien politie: 4 jongeren) nader ingegaan op de vraag wanneer men dit wel zou doen en wanneer niet. Het bleek vooral af te hangen van twee factoren: Wat is er gebeurd en wie is de dader?

Aan degenen die zeiden dat de inschakeling van de politie van de ernst van het gebeurde afhing, hebben wij gevraagd hoe ver het moest gaan in termen van de lijst van seksuele handelingen die zij in de loop van het interview verschillende malen onder ogen hadden gehad (tongzoenen, borsten aanraken etc.). Dit betrof 36 jongeren. De 23 anderen die de politie zouden inschakelen zeiden dat zij dit, ongeacht de aard van de afgedwongen seksuele handeling, altijd zouden doen.

De grens die gelegd werd (als er een grens gelegd werd) was als volgt:

- 8 jongeren zouden alleen naar de politie gaan in geval van geslachtsgemeenschap.
- 4 jongeren zouden ook naar de politie gaan bij gedwongen naakt vrijen.
- 11 jongeren zouden ook naar de politie gaan als hun geslachtsdelen betast werden.
- 13 meisjes zouden ook naar de politie gaan als hun borsten betast werden.

Voor de meeste jongeren maakte het voor het al dan niet inschakelen van de politie niets uit wie de dader zou zijn. Voor 17 jongeren speelde dit element wel een rol. De meesten (14) van hen zeiden dat zij minder snel naar de politie zouden gaan als de dader een bekende was dan wanneer hij of zij een onbekend iemand zou zijn:

"Als het een bekende is, zou ik hem of haar eerder in elkaar slaan, dan dat ik naar de politie zou gaan".

"Niet als het een vriend van mij is die niet weet wat hij doet, bijvoorbeeld omdat hij dronken is".

"Als het een jongen van mijn leeftijd is die ik leuk vind, zou ik niet naar de politie gaan, maar ik zou het wel aan mijn ouders vertellen".

In het laatste antwoord komt ook nog een ander element naar voren, namelijk de leeftijd van de dader. Dit kwam vaker voor (4x):

"Bij een volwassene zou ik veel eerder naar de politie gaan dan bij een jongen".

Aan alle jongeren is gevraagd of het hen (in het geval dat zij misbruikt zouden zijn) moeilijk leek om naar de politie te gaan. De meerderheid (65%) bevestigde dit. Aan hen is gevraagd om nader uit te leggen waarom zij dit moeilijk vonden. De antwoorden zijn te vinden in tabel 4.2. Het gaat om 51 jongeren die op deze problematiek ingingen.

Tabel 4.2: Redenen waarom jongeren het moeilijk vinden om naar de politie te gaan als zij het slachtoffer van seksueel misbruik zouden worden

	abs.	%
moeilijk om erover te praten, in het algemeen	24	47
schaamte	6	12
het is het verraden van iemand	3	6
vrees voor represailles	3	6
angst voor openbaarheid en de reacties van anderen	4	8
diverse antwoorden	10	19
geen antwoord	1	2
totaal	51	100

Van elk van de categorieën in de tabel geven wij hieronder een voorbeeld.

Moeilijk in het algemeen:

Het is privé. Het lijkt mij moeilijk om over te praten".

Schaamte:

Je schaamt je zo. Maar ik zou het toch doen!"

Verraad:

Je gaat iemand verlinken. En verlinken doe ik niet zo graag".

Represailles:

"Misschien als je hem later weer tegenkomt dat hij dan wraak wil nemen, omdat jij hem hebt aangegeven bij de politie".

Openbaarheid en reacties van anderen:

"Dan wordt het openbaar en gaat iedereen je uitlechten en dat soort dingen".

Diversen:

"Het is toch iets dat je liever wilt vergeten".

Teneinde de problemen die sommige jongeren hebben met de gang naar de politie nog wat helderder voor het voetlicht te krijgen, hebben wij ook gevraagd naar alternatieven. Zouden de jongeren in geval van misbruik misschien liever naar een andere instantie dan de politie gaan, en hoe moet zo'n instantie er dan uit zien? Van de 78 jongeren wisten er 10 geen antwoord op deze vraag. De anderen waren vrijwel gelijk verdeeld: 33 gingen liever naar een andere instantie en 35 niet.

Degenen die liever naar een andere instantie gingen, gaven daarvan soms een duidelijk beeld. Daarbij speelden de volgende elementen een rol.

1. Een instantie met een minder officiële status dan de politie:
"Die niet zo officieel is. Ik denk dat ik mij daar dan prettiger zou voelen dan bij de politie".
2. Begrip voor, ervaring met en deskundigheid ten aanzien van het omgaan met slachtoffers van seksueel misbruik. Impliciet gaan deze respondenten ervan uit dat deze kwaliteiten bij de politie niet (voldoende) aanwezig zijn:
"Die beter begrijpen waar het over gaat".
"Speciaal voor mensen die zoiets meegemaakt hebben, zodat ze je op kunnen vangen en weten hoe ze daar mee om kunnen gaan".
3. Een instantie met beroepsgeheim. Deze respondenten gaan er kennelijk van uit dat geheimhouding bij de politie niet gegarandeerd is:
"Waar niet iedereen gelijk het weet".
"Die zwijgplicht heeft en er de tijd voor neemt".

Verder noemden de jongeren nog enkele concrete voorbeelden van degenen tot wie zij zich liever zouden wenden dan tot de politie, te weten:

- psycholoog
- RIAGG
- kinderscherming
- kindertelefoon
- vertrouwenspersoon van school

Degenen die er toch de voorkeur aan gaven om "gewoon" naar de politie te gaan, gaven daar in sommige gevallen ook een motivering voor. Dit kwam er over het algemeen op neer dat voor een strafrechtelijk vervolg uiteindelijk toch de politie moet worden ingeschakeld, zodat het weinig zin heeft om eerst ergens anders heen te gaan. Een voorbeeld:

"Er moet werk van gemaakt worden en dat kan alleen de politie."

Ouders

Zoals al eerder vermeld, zeiden alle ouders naar de politie te zullen gaan als hun kind het slachtoffer van seksueel misbruik zou worden. Net als aan de jongeren, is aan de ouders toch nog gevraagd of er bepaalde omstandigheden waren waaronder zij dit wel of niet zouden doen. Daarbij werd weer speciale aandacht besteed aan de aard van het gebeurde en de relatie met de dader.

Wat betreft de aard van het gebeurde is aan de ouders gevraagd een antwoord te geven in termen van de bekende lijst met seksuele handelingen. 26 ouders (67%) zeiden dat zij de politie zouden inschakelen ongeacht de aard van de afgedwongen seksuele handeling; één ouder wist geen antwoord te geven op deze vraag.

De 12 andere ouders legden de grens als volgt:

- 1 ouder zou alleen naar de politie gaan in geval van geslachtsgemeenschap.
- 1 ouder zou ook naar de politie gaan bij gedwongen naakt vrijen.
- 5 ouders zouden ook naar de politie gaan als de geslachtsdelen betast werden.
- 5 ouders zouden ook naar de politie gaan als de borsten betast werden.

Voor de meeste (30) ouders maakte het voor het al dan niet inschakelen van de politie niets uit wie de dader zou zijn. Bij 9 ouders speelde dit element wel een rol. De meesten van hen zeiden dat zij minder snel naar de politie zouden gaan als de dader een bekende was dan wanneer hij of zij een onbekend iemand zou zijn:

"Bij mijn broer bijvoorbeeld zou ik er wel nog even over moeten nadenken. Welke schade richt je aan?"

Ook speelt de leeftijd van de dader soms een rol:

"De leeftijd maakt verschil. Als het een kleintje is, geef ik hem zelf wel op zijn falie".

4.4 Argumenten en motieven voor en tegen de bestraffing van de dader

In het vorige hoofdstuk werden al gegevens verstrekt over de wensen van de klachtgerechtigden ten aanzien van de gerechtelijke bestraffing van de dader. Wij recapituleren:

- Van de jongeren wil 64% dat de dader door de rechter gestraft wordt.
- Van de ouders wil 67% dat de dader door de rechter gestraft wordt.

Aldaar werd ook al het een en ander vermeld over de motieven voor de wens tot bestraffing van de dader. In deze paragraaf gaan wij dieper in op de motieven, zowel die voor de wens dat de dader gestraft wordt als die voor de wens dat dit juist niet gebeurt. Ook besteden wij aandacht aan de vraag onder welke omstandigheden men bestraffing van de dader zou wensen.

Jongeren

Er waren 15 jongeren die de vraag of zij bestraffing van de dader wensten, beantwoordden met "hangt ervan af" (zie tabel 3.1). Wij hebben hen gevraagd onder welke omstandigheden zij wel en onder welke omstandigheden zij geen bestraffing wilden. 6 jongeren zeiden dat het ervan af hing wat er gebeurd was, hoe erg het was; daarbij werden over het algemeen zoenen en het betasten van de borsten nog door de vingers gezien, terwijl bestraffing van de dader gewenst werd als het afgedwongen seksueel contact verder was gegaan. 4 jongeren lieten hun wens ten aanzien van eventuele bestraffing van de dader afhangen van hun relatie tot de dader. Als deze familie zou zijn, of anderszins een nabij persoon, zouden deze jongeren geen bestraffing wensen en anders wel. 2 jongeren lieten hun oordeel afhangen van de leeftijd van de dader:

"Een volwassene moet gestraft worden, want die weet dat het niet mag".

Voor leeftijdgenoten geldt dit kennelijk niet.

Met alle jongeren is nader ingegaan op hun motieven, c.q. argumenten met betrekking tot de eventuele bestraffing van de dader. Aan degenen die vonden dat het van de omstandigheden afhing, zijn zowel motieven voor als tegen bestraffing gevraagd. Er waren 65 jongeren die argumenten of motieven gaven voor bestraffing van de dader. Een overzicht hiervan is te vinden in tabel 4.3. Omdat sommige jongeren meer motieven noemden, is het aantal antwoorden groter dan het aantal jongeren.

Tabel 4.3: Motieven en argumenten van jongeren voor bestraffing van de dader, in het hypothetische geval dat zij het slachtoffer van seksueel misbruik zouden zijn

	abs.	%
wat de dader gedaan heeft mag niet en is strafbaar	30	46
accepteert niet wat hem/haar is overkomen en wil erkenning krijgen	3	5
wil voorkomen dat het nog eens gebeurt met zichzelf of een ander	18	28
wil bescherming	-	-
diverse motieven	18	28
aantal jongeren	65	100

De categorie "diverse motieven" heeft voornamelijk betrekking op uitspraken die aangeven hoe erg het is:

"Het verandert je leven totaal".

Ook zijn er enkele antwoorden die ingaan op de vraag hoe het slachtoffer nu verder moet:

"Dan lijkt het mij makkelijker om het te verwerken".

Uit de tabel wordt duidelijk dat het voornaamste motief om bestraffing van de dader te wensen is, dat het gebeurde in strijd is met normen en waarden en daarom (mede in het algemeen belang) gecorrigeerd moet worden. Daarnaast, maar uitdrukkelijk toch op de tweede plaats, is preventie een belangrijk motief.

Motieven en argumenten tegen bestraffing van de dader werden gegeven door 26 jongeren. Een groot deel van hen liet zich leiden door overwegingen ten aanzien van de gevolgen voor de dader. 5 jongeren zeiden dat zij zich hier zorgen over maakten en 6 anderen maakten zich niet zozeer zorgen, maar vonden gerechtelijke bestraffing wel overdreven.

"Het is wel erg, maar niet zo erg dat je er een zware straf voor moet hebben".

3 jongeren stelden zich op het standpunt dat met communicatie meer bereikt wordt dan met straf.

"Je kunt erover praten. Hoeft niet gestraft te worden".

Tegen gerechtelijke bestraffing is ook de al eerder vermelde groep van 6 jongeren die in de bestraffing een erezaak zagen voor zichzelf en/of hun familie (of vrienden). Voor hen is met een dergelijke wraakactie de kous af; er hoeft niet ook nog eens een gerechtelijke procedure gevolgd te worden.

Ouders

Wanneer hun kind het slachtoffer van seksueel misbruik zou worden, zouden 26 van de 39 ouders (67%) willen dat de dader door de rechter gestraft zou worden, 4 ouders (10%) zouden dit niet willen en 9 ouders (23%) zeggen dat het van de omstandigheden afhangt. Met dit laatste bedoelt men vooral hoe ver het misbruik gegaan is (over het algemeen: bestraffing vanaf aanraken geslachtsdelen en verder gaande handelingen). Een enkeling neemt de leeftijd van de dader in ogenschouw (zeer jonge dader niet bestraffen). Ook zijn er twee ouders die laten meewegen hoe de situatie van misbruik is ontstaan:

"Als het een kwestie is van uit de hand gelopen gevoelens, dan is een waarschuwing voldoende".

Met alle ouders is nader ingegaan op hun motieven, c.q. argumenten met betrekking tot de eventuele bestraffing van de dader. Aan degenen die vonden dat het van de omstandigheden afhing, zijn zowel motieven voor als tegen bestraffing gevraagd. Er waren 35 ouders die argumenten of motieven gaven voor bestraffing van de dader. Een overzicht hiervan is te vinden in tabel 4.4. Omdat sommige ouders meer motieven noemden, is het aantal antwoorden groter dan het aantal ouders.

Tabel 4.4: Motieven en argumenten van ouders voor bestraffing van de dader, in het hypothetische geval dat hun kind het slachtoffer van seksueel misbruik zou zijn

	abs.	%
wat de dader gedaan heeft mag niet en is strafbaar	26	74
accepteert niet wat hem/haar is overkomen en wil erkenning krijgen	11	31
wil voorkomen dat het nog eens gebeurt met zichzelf of een ander	7	20
wil bescherming	2	6
diverse motieven	15	43
aantal ouders	35	100

Bij de categorie "diverse motieven" kwam het herhaaldelijk voor dat de ouder gerechtelijke bestraffing wenste omdat zo de dader wellicht "tot inkeer" gebracht zou kunnen worden:

"De dader kan tot inzicht komen".

"De dader beseft vaak niet wat hij iemand aandoet. Ik wil niet dat het met een sisser afloopt".

Soms wordt een dergelijk antwoord ook gegeven in combinatie met de wens tot (al dan niet verplichte) behandeling van de dader:

"Dan moet hij in therapie ter correctie".

Uit de tabel blijkt dat bij de ouders, net als bij de jongeren, correctie van normovertreding het belangrijkste motief is om bestraffing van de dader te wensen. Daarnaast speelt de wens om erkenning voor het aangedane onrecht te krijgen bij de ouders een belangrijke rol, belangrijker dan bij de jongeren; het zijn vooral ouders van meisjes die dit motief noemen. Het motief van preventie komt bij de ouders op de derde plaats.

Motieven en argumenten tegen bestraffing van de dader werden gegeven door 13 ouders. Van hen vonden 7 een waarschuwing voldoende. Enkel van hen gingen ervan uit dat het veronderstelde misbruik voortvloeide uit een *"uit de hand gelopen liefdesrelatie"*. 2 ouders hechtten meer waarde aan behandeling dan aan straf:

"Dader kan behandeling nodig hebben. Daar ben ik meer voor dan voor straf".

Net als bij de jongeren waren er ook ouders (2), die de bestraffing van de dader in eigen hand wilden houden:

"De straf van een rechter is niet erg genoeg. Ik zou het zelf doen. Je straft ze erger door ze het leven onmogelijk te maken. Ik doe wel aangifte ter preventie van erger".

4.5 Slotsom

De overgrote meerderheid van de jongeren zegt dat zij, als zij het slachtoffer van seksueel misbruik zouden worden, daar in ieder geval met iemand over zouden praten. De meesten zeggen dat zij het erg moeilijk zouden vinden om in een dergelijk geval naar de politie te gaan, maar dat zij het desondanks toch zouden doen. Alle ouders zeggen dat zij in geval van misbruik van hun kind de politie zouden inschakelen. Zowel van de ouders als van de jongeren zou ongeveer twee derde willen dat de dader voor de rechter gebracht en gestraft wordt. Het voornaamste motief hiervoor bij beide groepen is een correctie op het gepleegde normovertredende gedrag. Daarnaast is bij de ouders een belangrijk motief dat zij erkenning willen voor het aangedane onrecht. Tenslotte is bij beide categorieën preventie een motief dat genoemd wordt om bestraffing van de dader te wensen.

5 BESCHERMING TEGEN SEKSUEEL MISBRUIK (REËEL GEVAL)

5.1 Inleiding

Zoals eerder aangegeven, waren er onder de geïnterviewde ouders slechts twee die aangaven dat hun kind slachtoffer van seksueel misbruik was (geweest). Een aantal van twee is een onvoldoende basis voor een beschrijving van de ervaringen van ouders. De ervaringen van de ouders worden daarom in dit hoofdstuk niet systematisch aan de orde gesteld. Wij willen nog wel ingaan op een door de moeder beschreven geval van misbruik dat nogal curieus was wat betreft de "oplossing" ervan. Het ging om een dochter van 12 jaar van niet-religieuze ouders, die een openbare school bezocht. Haar ouders hadden haar desalniettemin op deze school aangemeld voor de godsdienstles. *"Wij zijn zelf niet gelovig, maar wij vonden het toch nuttig dat zij iets van godsdienst opstak"*. De godsdienstleraar kon het echter niet laten om van de meisjes af te blijven, zowel dit meisje als een aantal klasgenoten (vooral borsten betasten). Het meisje heeft aan haar ouders verteld wat er gebeurd was en het vervolgens zelf aan de vertrouwenspersoon van de school gemeld, evenals enkele van haar klasgenoten. De ouders haalden haar van de godsdienstles af. De reactie van de school op de klachten was om met ingang van het volgende cursusjaar de godsdienstles af te schaffen.

De ervaringen van de voogden zijn in principe relevant voor het onderwerp van dit hoofdstuk. Immers, zoals wij al eerder vermeldden, alle geïnterviewde voogden hadden te kennen gegeven dat het zeer vaak voorkwam dat hun pupillen slachtoffers van seksueel misbruik (vooral van incest) waren. In de interviews met de voogden is echter slechts zeer ten dele ingegaan op individuele gevallen van seksueel misbruik. Veel meer ging het gesprek met de voogden over de ervaringen die zij in het algemeen gedurende hun professionele loopbaan hadden opgedaan met seksueel misbruik. Deze ervaringen en de handelwijze van de voogden ten aanzien daarvan zijn al beschreven in § 3.2. Wij verwijzen daarnaar. Dit betekent dat in de rest van dit hoofdstuk noch de ouders, noch de voogden aan het woord komen. Wij beperken ons verder tot de jeugdige slachtoffers van seksueel misbruik.

Er waren 18 jongeren die tijdens het interview te kennen gaven dat zij wel eens tegen hun wil gedwongen waren tot vrijen of seks. Deze jongeren duiden wij verder aan als "slachtoffers" (van seksueel misbruik). Hun leeftijden waren:

- 2 van 13 jaar;
- 7 van 14 jaar;
- 2 van 15 jaar.

Dit zijn de slachtoffers die behoren tot de voor het klachtvereiste relevante leeftijdscategorie 12-16 jaar. Er waren ook nog oudere slachtoffers:

- 2 van 16 jaar;
- 3 van 17 jaar;
- 2 van 18 jaar.

Zoals al eerder aangegeven, hebben wij deze jongeren toch bij het onderzoek betrokken, omdat het misbruik (ook al) plaatsvond toen zij nog geen 16 jaar waren.

De verdeling naar geslacht van de slachtoffers was:

- 14 meisjes;
- 4 jongens.

Naar etniciteit:

- 7 allochtone jongeren;
- 11 autochtone jongeren.

Waar woonden de jeugdige slachtoffers (ten tijde van het interview)?

- 4 bij de ouders thuis;
- 14 woonden in een instelling.

Eerst beschrijven wij nu wat het misbruik inhield. Daarbij letten wij erop of er sprake was van een klachtdelict in het kader van de zedelijkheidswetgeving.

Daarna komen dezelfde onderwerpen aan de orde als in het vorige hoofdstuk:

- communiceren over misbruik (§ 5.2);
- naar de politie gaan (§ 5.3);
- bestraffing van de dader: argumenten voor en tegen; activiteiten om de dader gestraft te krijgen (§ 5.4).

Aard van het misbruik

In de interviews met de jongeren zijn wij niet diep gaan graven naar de precieze gebeurtenissen ten tijde van het misbruik. Men moet daarbij bedenken dat het hierbij gaat om een algemeen onderzoek onder jongeren naar normen en waarden omtrent seksueel gedrag, met speciale aandacht voor wetsbepalingen. Daarbij bestaat een deel van de onderzoeksgroep uit slachtoffers van seksueel misbruik. Er was geen gelegenheid om slachtoffers die aandacht te geven die zij verdienen, wanneer werkelijk diep op het misbruik wordt ingegaan. Waren er moeilijkheden, dan konden wij verwijzen naar de kindertelefoon (zie hoofdstuk 1), maar het beste was om moeilijkheden te voorkomen. Uitdrukkelijk was afgesproken met de wervende instanties (scholen en instellingen) dat wij ons in dit opzicht terughoudend zouden opstellen. Toch was het niet mogelijk om in de interviews geheel voorbij te gaan aan de toedracht van het gebeurde. Vanwege het onderwerp van dit onderzoek moesten wij minimaal weten of het om een klachtdelict ging of niet. Daarom zijn toch enkele vragen gesteld over de aard van het misbruik, zonder dat wij het naadje van de kous wilden weten.

Van de 18 slachtoffers waren er 15 meermalen misbruikt, 8 van hen meermalen door dezelfde dader en 7 door verschillende daders. Allereerst is getracht na te gaan of het misbruik gekwalificeerd kon worden als klachtdelict of niet. Wanneer er sprake was van meervoudig misbruik, is nagegaan of één of meer van deze situaties als een klachtdelict kon worden beschouwd. In dat geval is verder gevraagd over het klachtdelict en niet over de andere vormen van misbruik. Was geen van de vermelde situaties een klachtdelict, dan is verder gevraagd over het misbruik dat het meest recent had plaatsgevonden.

In 13 van de 18 gevallen was de dader een bekende. In geen van deze 13 gevallen was er sprake van een gezagsrelatie tussen dader en slachtoffer. Dat betekent dat er geen incestslachtoffers in onze onderzoeksgroep waren. Het is bekend dat veel gevallen van seksueel misbruik plaatsvinden in de ouder-kind-relatie. Vermoedelijk ligt deze vorm van misbruik zozeer in de taboesfeer, dat zij niet naar voren komt in een onderzoek als dit, dat niet speciaal daarop gericht is.

In 11 van de 18 gevallen hield het misbruik (onder meer) gedwongen geslachtsgemeenschap in. In de andere gevallen (waaronder die van de 4 jongens) ging het (onder meer) om het betasten van de geslachtsorganen.

De leeftijd van het slachtoffer ten tijde van het (eerste) misbruik was:

- 15 jaar (5x);
- 14 jaar (2x);
- 13 jaar (5x);
- 12 jaar (1x);
- jonger dan 12 jaar (5x).

In 5 gevallen was het misbruik geen klachtdelict omdat het slachtoffer ten tijde van het misbruik jonger dan 12 jaar was. Zoals hiervoor al aangegeven was er in geen van de gevallen van misbruik sprake van een gezagsrelatie tussen slachtoffer en dader. Ook was er geen enkele maal sprake van (dreiging met) geweld (of een andere feitelijkheid). Dat betekent dat in de 13 overige gevallen er sprake was van een klachtdelict. Met betrekking tot de eventuele wens tot vervolging en bestraffing (zie § 5.4) hebben wij aan de slachtoffers van klachtdelicten (en ook aan de andere slachtoffers) gevraagd of zij wisten welke stappen zij of hun ouders of de Raad voor de Kinderbescherming moesten zetten om het proces van gerechtelijke bestraffing in gang te zetten.

5.2 Communiceren over misbruik

Alle slachtoffers van misbruik hadden met iemand gesproken over wat hun overkomen was. Hieruit blijkt dat het geen loze kreet is als de jongeren die *geen* slachtoffer van misbruik zijn, zeggen dat zij, zou het hun overkomen, daar in ieder geval met iemand over zouden praten. Voor zover het aan de jongeren in ons onderzoek ligt, is er geen sprake van een "samenzwering van de stilte". Hierbij moet wel in aanmerking worden genomen dat er geen slachtoffers van incest in ons onderzoek vertegenwoordigd zijn. Voor deze categorie is het (nog) veel moeilijker om zich te uiten over wat hun gebeurd is.

Aan wie hebben de 18 slachtoffers van misbruik verteld wat er gebeurd was?

- 10 van hen vertelden het aan een vriend of vriendin;
- 6 vertelden het aan hun ouder(s);
- 4 vertelden het aan een medewerker van de instelling waar zij verbleven;
- 1 vertelde het aan de voogd;
- 1 vertelde het aan een maatschappelijk werker;
- 1 vertelde het aan een verpleegkundige;

- 1 vertelde het aan een vroegere mentor;
- 1 vertelde het aan de politie (later zouden wij nog expliciet vragen of het gebeurde (al dan niet later) aan de politie gemeld was);
- 1 vertelde het aan de kindertelefoon:
"Het was heel erg moeilijk. Ik heb veel gehuild, maar ze waren erg begripvol. Ze hebben alle tijd genomen. Ik heb meer dan twee uur gepraat. Bij de kindertelefoon is het anoniem".

Aan de aantallen kan men zien dat sommige slachtoffers bij meer dan één persoon uiting gaven aan wat hun overkomen was.

5.3 Naar de politie gaan

In 8 van de 18 gevallen van misbruik is het gebeurde aan de politie gemeld, waarbij in 4 gevallen er officieel aangifte werd gedaan en in de andere 4 gevallen niet. De andere 10 slachtoffers waren niet naar de politie gegaan. Aan hen is gevraagd waarom zij dit niet gedaan hadden. 4 van hen vonden het gebeurde niet ernstig genoeg om de politie in te schakelen:

"Het was iemand van mijn leeftijd en het was niet erg genoeg".

De andere 6 waren bang voor de repercussies van melding van het misbruik bij de politie, om uiteenlopende redenen:

- 1 jongere was bang dat de ouders te weten zouden komen wat er gebeurd was:
"Dan komen mijn ouders er ook achter. Dan gaan ze gelijk vragen waarom ik mee ben gegaan. Het is toch mijn eigen fout".
- 2 van hen waren bang voor wraakacties van de dader; de dader had hen uitdrukkelijk bedreigd wanneer zij het gebeurde aan de politie zouden melden.
- 3 jongeren waren weggelopen uit een instelling voor jeugdhulpverlening. Zij *"stonden op de telex"*. Zij waren bang dat zij teruggestuurd zouden worden als zij de politie zouden inschakelen.

Deze laatste categorie, de "weglopers" uit instellingen, is een risicogroep met betrekking tot seksueel misbruik. Het zijn jongeren van wie gemakkelijk misbruik kan worden gemaakt, terwijl zij daarover zelden durven te klagen. Dit blijkt onder andere uit het onderzoek van Van Gelder (1997) naar het functioneren van de cliëntenvertrouwenspersonen en uit het onderzoek van Terre des Hommes (1997) naar kinderprostitutie in Nederland. Ook in onze interviews met de voogden (met name van Stichting De Opbouw) werd dit bevestigd.

Van de 8 jongeren die wel melding van het gebeurde bij de politie maakten, werden 7 begeleid bij hun gang naar de politie. De begeleiders waren de moeder (4x), de vader (1x), vriend (1x) en vriendin (1x). Deze begeleiders waren over het algemeen ook de initiatiefnemers van de melding. In de meeste gevallen was er enige druk uitgeoefend op het slachtoffer om naar de politie te gaan:

"Ik wilde zelf niet, maar mijn moeder wel. Dan moest ik er weer over praten en kwam alles weer boven".

Ook het achtste slachtoffer ging niet op eigen initiatief naar de politie. Hij werd namelijk gearresteerd op verdenking van verkrachting. Toen hij toch bij de politie zat, maakte hij gelijk melding van het misbruik waarvan hij zelf het slachtoffer was geweest. De politie bracht een scheiding aan: vandaag ben je verdachte, morgen kan je aangifte doen van een misdrijf waarvan jij zelf het slachtoffer geworden bent. Deze jongen was zeer tevreden over de door de politie geschapen helderheid en over de behandeling door de politie toen hij, in een andere rol, opnieuw verscheen. Hij meende dat er hierdoor ook meer begrip bij de politie was voor het door hem gepleegde misdrijf.

Aan de acht slachtoffers die naar de politie waren gegaan, is gevraagd of zij dit moeilijk vonden. Zes van hen zeiden dat dit inderdaad het geval was. Schaamte en de noodzaak om alles weer op te rakelen speelden hierbij een rol:

"Je schaamt je. Het is moeilijk het weer te beleven".

Van hen zeiden drie dan ook dat zij liever naar een andere instantie dan de politie zouden zijn gegaan. Eén van hen was achteraf liever naar het RIAGG gegaan, een ander liever naar *"iemand met meer ervaring op dat gebied en begripvoller"*. De derde was liever naar een instantie gegaan waar *".....je met vrouwen kan praten zonder dat gelijk iedereen (bijvoorbeeld mijn moeder) het direct te weten komt. Dus ze moeten het nog even voor zich houden. Dat ik daar alleen naar toe kan gaan, zonder dat mijn moeder mee moet. En dat we dan samen kijken wat wij eventueel verder doen. Samenvattend: erover praten met een onbekende zonder dat iemand het hoeft te weten"*.

Tenslotte is aan de acht slachtoffers die naar de politie waren gegaan gevraagd wat hun ervaringen bij de politie waren. In drie gevallen waren deze ervaringen min of meer positief:

"Heel goed. Ik was bij een vrouw. Zij haalde er twee mensen bij die ermee te maken hadden, die mensen oppakken en ondervragen. We hebben veel gepraat en zij heeft mij een telefoonnummer gegeven. Het maakt niet uit wanneer, maar ik kan altijd bellen, ook twee of drie jaar later, wanneer ik er aan toe ben".

"Ze waren heel aardig, want ik kreeg eten en drinken. Ze hebben mij nog een telefoonnummer gegeven voor als ik wilde praten".

"Ze deden het wel goed. Ze waren vriendelijk, maar konden niets doen".

De andere vijf slachtoffers hadden negatieve ervaringen bij de politie opgedaan. Wij willen deze slachtoffers uitgebreid citeren, omdat hun verslag van de gebeurtenissen illustratief kan zijn voor wat mis kan gaan bij de opvang bij de politie van jeugdige slachtoffers van seksueel misbruik.

"De politie stelde zich op alsof het elke dag gebeurde. Ik voelde mij niet echt serieus genomen. Ze zeiden dat we langs konden komen als er problemen waren, maar dat wisten we zelf van te voren ook wel".

"Ik heb twee dagen daarna aangifte gedaan, dus dan ligt het verhaal nog zo aan de oppervlakte. Het is makkelijker om het dan te vertellen, maar het is ook moeilijk omdat je de pijn voelt. En ze geloven je nooit gelijk. Ik kan dat wel begrijpen, want er stappen ook vrouwen naar de politie waarbij het niet waar is. Maar dat is wel moeilijk".

"Ik moest het verhaal wel tien keer achter elkaar vertellen. Het was niet eens tegen een vrouw, maar tegen twee mannen. Zij stelden hele verrotte vragen. Ik moest precies vertellen wat er gebeurd was en waar en dergelijke. De politie zei dat zij verder niets konden doen dan alleen praten. Ze konden hem niet oppakken, maar ik weet niet waarom".

"Er zijn geen goede mensen voor. Ze zijn niet gespecialiseerd om zulke aangiftes op te nemen. Die agente zei de hele tijd: "Pijpen, pijpen, pijpen". Zij waren heel hard.".

"Mijn moeder wilde zelf klacht indienen tegen de politie. Toen ik thuis kwam na de verkrachting, heb ik het gelijk tegen mijn moeder verteld dat ik verkracht was. Mijn moeder heeft om tien uur de politie gebeld. Zij kwamen pas om één uur. Het waren twee mannen, dus ik wilde natuurlijk niet praten. Met vrouwen praat je makkelijker. De politie had geen materiaal meegenomen om monsters te nemen. Later ben ik nog twee keer naar het bureau geweest. Ik heb alles tot drie keer toe moeten vertellen. Na de tweede keer was ik een beetje overstuurd, maar na de derde keer helemaal. De politie vroeg of ik nog maagd was toen het gebeurd was. De eerste en de tweede keer zei ik "nee", maar tijdens het derde gesprek was ik zo overstuurd dat ik "nee, ja, nee, ja, nee" zei. Toen zei de politie: "Je liegt, dus je kan beter weg gaan". Ze waren helemaal niet geïnteresseerd en onverschillig".

5.4 Bestrafing van de dader

Van de 18 slachtoffers wilden er 11 dat de dader van het misbruik gestraft zou worden en 7 wilden dit niet.

De 7 slachtoffers die geen bestraffing van de dader wensten, gaven daarvoor de volgende redenen:

- 4 slachtoffers zeiden dat het misbruik hiervoor niet ernstig genoeg was.
- 1 slachtoffer wilde geen bestraffing in verband met de familie-relatie met de dader.
- 1 slachtoffer vertrouwde voor de bestraffing op God:
"God slaapt niet. Hij krijgt zijn straf nog wel".
- 1 slachtoffer wees op de privé-omstandigheden van de dader:
"Hij heeft drie kleine kinderen en die moeten een vader hebben".

Ook bij de slachtoffers is correctie van het normovertredend gedrag van de dader het belangrijkste motief om bestraffing te wensen. Een voorbeeld:

"Hij moet weten dat hij fout zit. Ik vergeef het hem nooit".

Eén slachtoffer wees op het belang van preventie:

"Ik ben niet de enige. Ik kon nog vluchten. Stel dat dat een ander meisje niet lukt en hij ontmaagdt haar, dat is schande. Nee is nee, maar hij begrijpt dat niet".

Twee slachtoffers wezen op hun eigen gevoelens en hun wens de dader ervan te doordringen hoe erg het was:

"Ik wilde dat hij voelde dat ik kwaad was".

"Ik blijf er mijn hele leven lang mee zitten. Hij niet".

Aan de slachtoffers die bestraffing van de dader wensten, is op verschillende manieren, zonder suggestief te worden, gevraagd of zij ook wisten welke stappen daartoe gezet moesten worden. Daarbij is nagegaan (bij de slachtoffers van een klachtdelict) of zij ook wisten dat er klacht gedaan moest worden door één van de klachtgerechtigden. Onder andere is gevraagd:

- of er aangifte gedaan is (in 4 gevallen was er aangifte gedaan);
- of de ouders er nog een rol in gespeeld hadden dat de dader wel of niet voor de rechter kwam;
- of de kinderbescherming er nog een rol in gespeeld had dat de dader wel of niet voor de rechter kwam.

Geen van de slachtoffers gaf op deze vragen een antwoord dat direct wees op gebruikmaking van de klachtbevoegdheid door één van de klachtgerechtigden. Er was één antwoord op de vraag of de ouders nog een rol gespeeld hadden, dat er mogelijk op wijst dat er klacht gedaan is (door de vader):

"Mijn vader wist eerst van niets. Toen ik het vertelde, is hij gelijk aangifte gaan doen. Maar ik had toen al aangifte gedaan. Als de dader niet vast had gezeten, had mijn vader hem gepakt. Mijn vader moest een handtekening onder mijn aangifte zetten, anders was het volgens mij niet geldig".

5.5 Slotsom

Het blijkt dat de meeste slachtoffers van seksueel misbruik dit niet stil houden, maar er met iemand over praten. Er zijn relatief veel slachtoffers die geen melding maken van het gebeurde bij de politie. Soms vinden zij het misbruik niet ernstig genoeg, in andere gevallen zijn zij bang voor de gevolgen van melding bij de politie. De ervaringen van de jeugdige slachtoffers als zij wel naar de politie gaan, zijn niet in alle gevallen gunstig; er is nogal wat kritiek op het optreden van de politie. Ruim de helft van de slachtoffers wenste gerechtelijke bestraffing van de dader, vooral omdat zij vonden dat het normovertredend gedrag van de dader gecorrigeerd moest worden. Waar het ging om klachtdelicten, blijkt uit niets dat de slachtoffers ervan op de hoogte zijn dat voor vervolging van de dader een klacht vereist is.

6 KENNIS VAN DE Zedelijkheidswetgeving

6.1 Inleiding

In dit hoofdstuk bekijken wij wat de klachtgerechtigden afweten van de wetgeving met betrekking tot wat er toegestaan en verboden is op het terrein van seks van en met jongeren. Daarbij besteden wij speciale aandacht aan de wetsartikelen waarvoor het klachtvereiste geldt. Eerst echter bekijken wij wat de klachtgerechtigden in het algemeen weten over wat er toegestaan en verboden is met betrekking tot seksuele handelingen van jongeren. Dit gaat weer aan de hand van de vragenset omtrent specifieke seksuele handelingen die al meermaalen aan de orde is geweest. In dit hoofdstuk gaat het om de zgn. A-vragen. Er worden vijf seksuele handelingen genoemd:

- tongzoenen
- (laten) aanraken van borsten
- aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen
- vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)
- geslachtsgemeenschap (neuken)

Over elk van deze seksuele handelingen is gevraagd:

Is dit verboden volgens de wet?

Deze vraag is zowel aan de jongeren als aan de ouders gesteld. In eerste instantie is er sprake van seks tussen twee jongeren van de leeftijd van de respondent (c.q. van de leeftijd van het "target"-kind van de ouder), in tweede instantie van seks tussen een jongere van die leeftijd en iemand van tien jaar ouder. In beide gevallen willen de sekspartners het zelf en is er geen sprake van dwang.

Met betrekking tot de wetskennis ten aanzien van specifieke seksuele handelingen in de boven omschreven situaties doet zich een curieuze omstandigheid voor, die juist te maken heeft met het onderwerp van dit onderzoek, het klachtvereiste. Krachtens de wet zijn alle genoemde seksuele handelingen met jongeren in de leeftijdscategorie 12-16 jaar verboden. Echter, op grond van het klachtvereiste kunnen zij in de meeste omstandigheden (geen geweld, geen misbruik van gezag) alleen vervolgd worden als er klacht gedaan is (en als de jongere gehoord is). Is er geen klacht, dan zijn deze handelingen dus weliswaar verboden, maar niet vervolgbaar. Juridisch gezien is dit onder

scheid van belang. Voor de niet-jurist liggen de begrippen niet-verboden en niet-vervolgbaar ongetwijfeld heel dicht bij elkaar. Dat betekent in de praktijk dat er voor de vragen uit de specifieke vragenset niet echt een onderscheid gemaakt kan worden tussen een "goed" en een "fout" antwoord. Wat wij meten met de A-vragen uit de specifieke vragenset, is niet zozeer de wetskennis, als wel het idee dat de klachtgerechtigden hebben omtrent wat er wel of niet toegestaan is.

Nadat wij dit behandeld hebben (in § 6.2) gaan wij in § 6.3 in op het klachtrecht zelf en de vraag in hoeverre de klachtgerechtigden hiervan op de hoogte zijn.

6.2 Kennis van de wettelijke bepalingen ten aanzien van specifieke seksuele handelingen

Jongeren

In tabel 6.1 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de jongeren (wettelijk) verboden zijn, tussen twee jongeren van de leeftijd van de geïnterviewde, wanneer zij dit allebei willen en er dus geen sprake van dwang is.

Tabel 6.1: Is het wettelijk verboden om met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen te verrichten? Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	1	1
borsten (laten) aanraken	4	5
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	16	18
vrijen zonder kieren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	20	23
geslachtsgemeenschap	35	39
alle handelingen verboden	-	-
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	13	15
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	28	31
geen enkele handeling verboden	48	54
totaal	89	100

Eén respondent (maar dan ook niet meer dan één) gaf in de toelichting op haar antwoord aan hoe de wettelijke verbodsbepalingen moeten worden geïnterpreteerd in relatie tot het klachtvereiste:

"Het is niet verboden. Alleen als je het zelf niet wilt is het strafbaar. Maar als je het zelf wilt en de ouders doen geen aangifte, dan is het niet strafbaar".

Er waren, wat betreft de beantwoording van deze vragen, duidelijke verschillen per leeftijdscategorie, met name tussen de 12-jarigen en de ouderen. Hoewel niemand van oordeel was dat alle genoemde seksuele handelingen verboden zijn, was het aandeel van de 12-jarigen dat vond dat alle handelingen waren toegestaan vrij klein (35%); bij de oudere leeftijdscategorieën was dit aandeel veel hoger. Dit blijkt uit tabel 6.2.

Tabel 6.2: Hoeveel jongeren zijn van oordeel dat specifieke seksuele handelingen met iemand van de eigen leeftijd wettelijk verboden zijn? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen verboden	-	-	-	-	-
geen enkele handeling verboden	35	50	60	65	54
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Als de ander tien jaar ouder is

Het antwoord op de vraag welke seksuele handelingen volgens de jongeren (wettelijk) verboden zijn, tussen een jongere van de leeftijd van de geïnterviewde en iemand van tien jaar ouder, wanneer zij dit allebei willen en er dus geen sprake van dwang is, staat vermeld in tabel 6.3.

Tabel 6.3: Is het wettelijk verboden om met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen te verrichten? Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	14	16
borsten (laten) aanraken	30	34
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	39	44
vrijen zonder kieren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	47	53
geslachtsgemeenschap	58	65
alle handelingen verboden	12	14
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	11	12
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	39	44
geen enkele handeling verboden	27	30
totaal	89	100

In vergelijking met de situatie dat de sekspartner even oud is als de respondent, denken, nu de veronderstelde sekspartner tien jaar ouder is, veel meer jongeren bij iedere specifieke seksuele handeling dat deze wettelijk verboden is. Het oordeel van de jongeren is vrij genuanceerd: de meerderheid denkt dat sommige handelingen verboden zijn en andere toegestaan.

Er waren, wat betreft de beantwoording van deze vragen, duidelijke verschillen per leeftijdscategorie, met name tussen de 15-jarigen en de jongeren. Hoewel dit bij de 15-jarigen ook maar een minderheid was (44%), dachten van hen toch relatief veel meer dan van de andere leeftijdscategorieën dat alle genoemde seksuele handelingen (met iemand van tien jaar ouder) toegestaan zijn. Dit blijkt uit tabel 6.4. Wat ook opvalt is dat de 12-jarigen betrekkelijk weinig verschil maken tussen de situatie met een sekspartner van gelijke leeftijd en een partner van tien jaar ouder. Bij de andere leeftijdsjaren is dit verschil veel groter.

Tabel 6.4: Hoeveel jongeren zijn van oordeel dat specifieke seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder wettelijk verboden zijn? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen verboden	12	21	4	17	14
geen enkele handeling verboden	29	25	24	44	30
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Niet alleen qua leeftijd, maar ook naar etniciteit waren er vrij grote verschillen in het oordeel omtrent de vraag of specifieke seksuele handelingen wettelijk verboden zijn als de partner tien jaar ouder is dan de jongere. Allochtone jongeren denken veel vaker dan autochtone jongeren dat in deze situatie bepaalde handelingen verboden zijn:

- borsten aanraken: 25% van de autochtonen en 54% van de allochtonen denkt dat het verboden is;
- aanraken geslachtsdelen: 32% van de autochtonen en 73% van de allochtonen denkt dat het verboden is;
- naakt vrijen: 44% van de autochtonen en 73% van de allochtonen denkt dat het verboden is;
- geslachtsgemeenschap: 59% van de autochtonen en 81% van de allochtonen denkt dat het verboden is.

Deze verschillen zien we weer terug in de samenvatting over alle seksuele handelingen. Van de autochtone jongeren denkt 38% dat geen enkele van de genoemde seksuele handelingen verboden is en van de allochtone jongeren denkt slechts 12% dit.

Ouders

Aan de ouders zijn dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren. In tabel 6.5 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de ouders wettelijk verboden zijn tussen twee jongeren van de leeftijd van hun kind (er is geen sprake van dwang). Geen van de ouders denkt dat alle genoemde seksuele handelingen verboden zijn. De meeste ouders denken dat sommige seksuele handelingen verboden zijn en andere niet. 27% van de ouders denkt dat in deze situatie alle genoemde seksuele handelingen zijn toegestaan. Dit laatste percentage is precies de helft van de 54% van de jongeren die denken dat alle seksuele handelingen zijn toegestaan.

Tabel 6.5: Is het wettelijk verboden (voor jongeren van 12-16 jaar) om met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen te verrichten? Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	-	-
borsten (laten) aanraken	5	12
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	16	39
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	14	34
geslachtsgemeenschap	23	56
alle handelingen verboden	-	-
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	8	20
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	22	53
geen enkele handeling verboden	11	27
totaal	41	100

Als de ander tien jaar ouder is

In tabel 6.6 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de ouders wettelijk verboden zijn tussen een jongere van de leeftijd van hun kind en iemand van tien jaar ouder (er is geen sprake van dwang). Ook hier zien we weer dat er volgens de ouders meer handelingen wettelijk verboden zijn dan volgens de jongeren.

Tabel 6.6: Is het wettelijk verboden (voor jongeren van 12-16 jaar) om met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen te verrichten? Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	16	39
borsten (laten) aanraken	21	52
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	26	63
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	27	66
geslachtsgemeenschap	33	81
alle handelingen verboden	16	39
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	5	12
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	14	34
geen enkele handeling verboden	6	15
totaal	41	100

Voogden

Aan de voogden is de specifieke vragenset omtrent seksuele handelingen niet voorgelegd.

6.3 Kennis van de bepalingen van het klachtvereiste

Voor het bepalen van de kennis die de klachtgerechtigden hebben van de bepalingen omtrent het klachtvereiste in de desbetreffende wetsartikelen, hebben wij twee geheel verschillende methoden gevolgd, die het volgende inhielden.

Eerst hebben wij aan de klachtgerechtigden, zonder hen iets te suggereren, enkele open vragen gesteld over de situatie die zou ontstaan als de jongere slachtoffer van seksueel misbruik zou worden, met betrekking tot de vraag wat er zou moeten gebeuren om tot gerechtelijke vervolging en bestraffing van de dader te komen. Deze vragen boden de respondenten de mogelijkheid om hun kennis van het klachtvereiste, als zij die hadden, naar voren te brengen. Wij noemen dit: de indirecte methode.

Daarna hebben wij in het interview de beginselen van het klachtrecht aan de respondenten uitgelegd. Vervolgens is over een aantal aspecten aan de respondenten gevraagd of zij daarvan (voor de uitleg) al op de hoogte waren of niet. Wij noemen dit: de directe methode.

Indirecte methode

De vragen die gesteld werden aan de jongeren die geen slachtoffer van seksueel misbruik waren, zijn:

"Spelen jouw ouders er nog een rol in of de dader wel of niet voor de rechter komt?"

Indien het antwoord ja is:

"Wat kunnen zij doen?"

en:

"Speelt de kindbescherming er nog een rol in of de dader wel of niet voor de rechter komt?"

Indien het antwoord ja is:

"Wat kunnen zij doen?"

In aansluiting hierop is een kwestie aan de orde gesteld die ook in de rechtspraak nog wel eens aanleiding geeft tot discussie:

Als je ouders en jij het niet eens zijn over de vraag of degene die seks met jou gehad heeft, gestraft moet worden, wie zijn mening geeft er dan volgens de wet de doorslag: die van jou of je ouders?

Aan de jongeren die wel slachtoffer van misbruik waren geweest, zijn soortgelijke vragen gesteld. Wij hebben hier al over gerapporteerd in het vorige hoofdstuk. Er bleek uit niets dat deze slachtoffers op de hoogte waren van het feit dat in een aantal gevallen een klacht vereist is om de verdachte te kunnen vervolgen. De laatste vraag, over wiens mening de doorslag geeft, is ook aan de slachtoffers gesteld. Van de 18 slachtoffers dachten 5 dat de mening van de ouders de doorslag gaf bij de beslissing al dan niet te vervolgen, 11 dachten dat hun eigen mening de doorslag zou geven en de laatste twee wisten het niet.

Aan de ouders zijn, mutatis mutandis, dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren.

Jongeren

Op de vraag of hun ouders er nog een rol in speelden of de dader wel of niet voor de rechter komt (in het veronderstelde geval van misbruik), antwoordden 45 (58%) van de 78 jongeren (die niet misbruikt waren) bevestigend, 18 dachten dat dit niet het geval was en de andere 15 wisten het niet. Aan de 45 jongeren die in dezen een rol voor de ouders zagen is gevraagd wat de ouders dan moesten doen. Ruim de helft gaf te kennen dat zij dat niet wisten. De meeste anderen gaven een antwoord dat erop neer kwam dat de ouders het kind moesten ondersteunen en begeleiden. Slechts enkelen gaven een antwoord dat enige relatie had met de procesgang:

Eenmaal werd genoemd dat een aangifte van de ouders nodig was.

Drie jongeren dachten dat hun ouders een advocaat moesten inschakelen:

"Een advocaat huren en een rechtszaak tegen hem aanspannen".

Een jongere dacht dat haar moeder bij de politie haar emoties moest tonen:

"Vertellen wat er gebeurd is en wat voor een emotie er een rol bij speelde. Met tranen in haar ogen moet zij het doen".

Tenslotte waren er drie jongeren die een antwoord gaven dat met enige goede wil kan worden uitgelegd als een verwijzing naar de klachtbevoegdheid van de ouders:

"Zij moeten toestaan dat er een rechtszaak begonnen wordt".

"Zij moeten ermee instemmen dat hij voor de rechter komt".

"Bij de politie moeten zij zeggen: 'Ik wil dat die man wordt opgepakt.'"

Op de vraag of de kindbescherming er nog een rol in speelde of de dader wel of niet voor de rechter komt (in het veronderstelde geval van misbruik), antwoordden 36 (46%) van de 78 jongeren (die niet misbruikt waren) bevestigend, 21 dachten dat dit niet het geval was en de andere 21 wisten het niet. Aan de 36 jongeren die in dezen een rol voor de kindbescherming zagen is gevraagd wat de kindbescherming dan moest doen. De meesten wisten geen antwoord op deze vraag. De antwoorden die gegeven werden, hadden in de meeste gevallen betrekking op ondersteuning van de jongere tijdens de procesgang, zowel morele ondersteuning als ondersteuning van de zaak van de jongere:

"Zij zullen proberen om de straf erger te maken".

"Een beetje praten voor de rechter hoe erg het is".

Er waren vier jongeren die aangaven dat een actie van de kinderscherming nodig zou kunnen zijn om tot bestraffing van de dader te geraken, zonder dat daarbij expliciet naar de klachtbevoegdheid van de Raad verwezen werd. Met een beetje goede wil kan men zeggen dat deze jongeren enig idee hebben van de wettelijke bevoegdheden van de Raad in dezen:

"Die zouden mij helpen om de dader gestraft te krijgen".

"Helpen om de dader voor de rechter te krijgen".

"Om te helpen om een rechtszaak te krijgen".

"Als het in de wet staat dat het niet normaal is en dat hij te ver is gegaan, zeggen dat hij voor moet komen".

Aan de vraag wiens mening volgens de wet de doorslag geeft als ouder en kind het niet eens zijn over de wenselijkheid van vervolging van de dader, ligt een vooronderstelling ten grondslag, namelijk dat hierin een keuze gemaakt moet worden. Deze vooronderstelling is onjuist, omdat voor vervolging aan twee voorwaarden moet worden voldaan: Ten eerste moet één van de klachtgerechtigden (het geeft niet wie) klacht gedaan hebben; ten tweede moet de jongere door de officier van justitie gehoord worden over de wenselijkheid van vervolging. Uiteindelijk is het op grond van de discretionaire bevoegdheid de mening van de officier van justitie die de doorslag geeft. We hebben de jongeren en de ouders dus eigenlijk opgescheept met een verkeerde vraag. De bedoeling was om bij jongeren en ouders te peilen hoe zwaar zij hun eigen rol (met betrekking tot de beslissing de dader al dan niet te vervolgen) zagen in relatie tot die van de ander.

De beantwoording van de vraag was als volgt:

- 37 jongeren (47%) dachten dat hun eigen mening de doorslag zou geven;
- 30 jongeren (39%) dachten dat de mening van hun ouders de doorslag zou geven;
- 7 jongeren (9%) dachten dat de meningen van ouder en kind even zwaar zouden wegen;
- 4 jongeren (5%) wisten het niet.

De conclusie kan alleen maar luiden dat de meningen verdeeld zijn. Waar de jongeren ten aanzien van hun gedragingen op seksueel terrein in meerderheid duidelijk maken dat zij zelf bepalen wat zij doen en laten (zie hoofdstuk 2), kent een aanzienlijk deel van hen een belangrijke rol toe aan de ouders als het gaat om de strafrechtelijke gevolgen van seksueel misbruik.

Ouders

De twee ouders met een kind dat slachtoffer van seksueel misbruik geweest was, wensten geen bestraffing van de dader en hadden dus ook geen stappen in die richting gezet.

Aan de andere 39 ouders zijn dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren. Op de vraag of zij er als ouder nog een rol in speelden of de dader wel of niet voor de rechter komt (in het veronderstelde geval van misbruik), antwoordden 28 ouders (72%) bevestigend, 6 ouders dachten dat dit niet het geval was en de andere 5 wisten het niet. Aan de 28 ouders die in dezen een rol voor zichzelf zagen is gevraagd wat zij dan moesten doen. De meeste ouders gingen uitgebreid op deze vraag in. Een aantal van hen zag vooral een taak voor zichzelf bij de begeleiding van hun kind in de procesgang:

"Ik zou er met mijn partner over praten om samen een vaste lijn te hebben en er voor onze dochter te zijn. Dat is mijn grootste zorg".

Er waren 7 ouders die er de nadruk op legden dat er aangifte gedaan moest worden. Zij wezen erop dat zij dit konden bevorderen of het zelf doen.

3 ouders meenden dat zij alleen iets konden beginnen met hulp van een advocaat:

"Ik kan alleen informeel iets doen. Ik kan stennis gaan maken en een advocaat erbij halen".

Eveneens 3 ouders dachten dat zij het beste zelfstandig langs informele weg het strafrechtelijke traject konden beïnvloeden:

"Als ouder moet je serieus genomen worden. Ik moet na een aangifte nog het recht hebben bij de zaak betrokken te blijven".

"Ik zou er achter aan zitten. Vaak contact hebben met politie en justitie".

"Je kunt proberen het politieapparaat te motiveren en betrokken te houden. Bovenop de zaak zitten, naar een belangenvereniging gaan. Proberen te kijken of dit het puntje van de ijsberg is om ook de schade voor anderen tegen te gaan. Als ouder moet je iets doen."

Eén ouder gebruikte de term "wettelijke vertegenwoordiger". Het is echter niet duidelijk of deze ouder daarmee verwees naar de bevoegdheid van wettelijke vertegenwoordigers in relatie tot het klacht-vereiste:

"Ik ben de wettelijke vertegenwoordiger en ik treed handelend op in zijn plaats".

Twee ouders gaven in hun antwoord aan dat zij betrokken willen zijn bij de afweging om al dan niet tot vervolging over te gaan. Hun gedachtegang is in ieder geval verwant aan de principes die ten grondslag liggen aan het klachtvereiste:

"Als je het niet wilt, kan je het tegenhouden".

"Er moet geluisterd worden naar de aangever, bijvoorbeeld als ik mijn aangifte weer wil intrekken. De politie heeft wel een eigen verantwoordelijkheid, maar een aangifte moet niet gelijk leiden tot actie. Er is bedenktijd nodig voor dit soort gevallen".

Op de vraag of de kindbescherming er nog een rol in speelde of de dader wel of niet voor de rechter komt (in het veronderstelde geval van misbruik), antwoordden 15 ouders (39%) bevestigend, 12 ouders dachten dat dit niet het geval was en de andere 12 wisten het niet. Aan de 15 ouders die in dezen een rol voor de kindbescherming zagen is gevraagd wat de kindbescherming dan moest doen. 5 van hen gaven niet echt antwoord op de vraag, maar maakten van de gelegenheid gebruik om uiting te geven van hun afkeer van de Raad:

"Zij moeten zich er niet mee bemoeien. In sommige gevallen maken zij dingen erger dan dat ze zijn".

"Alleen als je gescheiden bent. Anders hebben zij bemoeizucht".

Drie ouders zagen een signalerende en preventieve rol voor de Raad weggelegd, wanneer de Raad kennis neemt van meer gevallen van misbruik in eenzelfde situatie.

Zes ouders dachten dat Raad vooral in beeld komt als er sprake is van een minderjarige dader. De Raad doet dan onderzoek en adviseert aan de rechter. Enkele van deze ouders wijzen erop dat de Raad dan niet het belang van het jeugdige slachtoffer uit het oog moet verliezen:

"Gesprek met verdachte en slachtoffer. In het algemeen vind ik dat uiteindelijk het belangrijkste is dat het slachtoffer weer verder kan, erkenning krijgt".

Slechts één ouder verwees regelrecht naar de mogelijkheid dat de Raad een vervolging op gang brengt:

"Als ze weten dat een kind mishandeld wordt of misbruikt is, kunnen zij aangifte doen".

Voor het juiste antwoord in relatie tot het klachtvereiste hoeft men in bovenstaand antwoord alleen het woord "aangifte" door het woord "klacht" te vervangen.

Tenslotte geven we nog aan hoe de ouders antwoordden op de vraag wiens mening volgens de wet de doorslag geeft als ouder en kind het niet eens zijn over de wenselijkheid van vervolging van de dader:

- 13 ouders (33%) dachten dat de mening van hun kind de doorslag zou geven;
- 19 ouders (49%) dachten dat hun eigen mening de doorslag zou geven;
- 7 ouders (18%) dachten dat de meningen van ouder en kind even zwaar zouden wegen.

Van de ouders denken er relatief meer dan van de jongeren dat de mening van de ouders de doorslag geeft. Het verschil is niet zo groot. Zowel bij de ouders als bij de jongeren zijn de meningen min of meer evenwichtig verdeeld.

Voogden

De voogden hadden allemaal diverse pupillen die slachtoffer van seksueel misbruik waren geweest. Twee voogden hadden in dit verband recentelijk contact met de politie gehad. In één geval ging het om een klachtdelict. Deze voogd was zich niet bewust van zijn bevoegdheid om klacht te doen.

Directe methode

Aan het eind van het interview hebben wij de respondenten een uitleg gegeven over het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving. Het valt niet mee een dergelijk gecompliceerd juridisch begrip (dat blijkens deelproject 1 ook door juristen niet altijd even goed begrepen wordt) helder en bondig uit te leggen aan een lekenpubliek, zeker niet als dit grotendeels uit jongeren bestaat. Onze uitleg is een zo goed mogelijke benadering van de wettekst en de rechtspraktijk. Opdat een ieder zelf kan beoordelen in hoeverre deze uitleg adequaat is, geven wij hieronder de volledige tekst:

"Eerder in dit gesprek heb ik je gevraagd wat er volgens jou in de wet staat over seksuele contacten van jongeren van jouw leeftijd. Dat was om te kijken wat jongeren van de wet afweten. Maar eigenlijk weet ik wel wat in de wet staat, want daar gaat dit onderzoek over. Ik zal je nu vertellen wat er volgens de wet mag en wat er verboden is. Dan wil ik graag jouw mening daarover horen. Het gaat om de wet voor jongeren tussen de 12 en 16 jaar.

Seks met jongeren tussen de 12 en 16 jaar is eigenlijk verboden. Maar de dader wordt niet gestraft, behalve als er een klacht wordt ingediend bij de politie. Degenen die een klacht mogen indienen zijn de jongere zelf, zijn of haar ouders of voogd, en de kinderbescher-

ming. De bedoeling is dat jongeren van deze leeftijd de vrijheid hebben om zelf te bepalen of zij seksuele contacten willen onderhouden, maar toch beschermd moeten worden, bijvoorbeeld wanneer zij dit eigenlijk zelf niet willen en worden ingepalmd door iemand tegen wie zij geen nee durven zeggen."

Na deze uitleg werden kennisvragen en vragen ter beoordeling gesteld. De vragen naar een oordeel van de respondenten komen in hoofdstuk 8 aan de orde. De "kennisvragen" waren als het ware kennisvragen met terugwerkende kracht: Wist je dat? (voordat de uitleg gegeven werd). Het gaat om twee vragen:

- Wist jij dat ouders een klacht mogen indienen wanneer iemand vrijt met hun kind of seks met hun kind heeft?
- Wist jij dat de kinderbescherming een klacht mag indienen wanneer zij vrijen of seks met iemand van 12-16 jaar onverantwoord vinden?

Aan de vragen over de kinderbescherming ging nog een extra stukje uitleg vooraf, namelijk:

"Het kan voorkomen dat de jongere geen klacht wil of durft in te dienen en dat de ouders dit ook niet willen of durven (bijvoorbeeld omdat ze dan iemand aan moeten geven die ze goed kennen). Voor dat soort gevallen is de kinderbescherming in de wet opgenomen. Deze kan ook een klacht indienen als zij vrijen of seks met iemand van 12-16 jaar onverantwoord vinden en als niemand anders de klacht indient".

Aan de ouders werd, mutatis mutandis, dezelfde uitleg gegeven als aan de jongeren, waarna ook dezelfde vragen volgden.

Jongeren

De beantwoording van de vraag of de jongeren, voorafgaand aan de uitleg, al wisten dat de ouders klacht mogen doen in geval van seksuele contacten van hun kind, was als volgt:

- 31 jongeren (35%) zeiden dat zij dit al wisten;
- 4 jongeren (5%) zeiden dat zij er wel al een vermoeden van hadden;
- 54 jongeren (60%) zeiden dat zij dit nog niet wisten.

Degenen die zeiden dat zij tevoren al wisten dat de ouders een klacht mogen indienen, waren vooral meisjes. Van hen zei 46% dat zij dit al wisten en van de jongens 23%.

En de vraag of zij al wisten dat de kinderbescherming het recht heeft om klacht te doen, werd door de jongeren als volgt beantwoord:

- 10 jongeren (11%) zeiden dat zij dit al wisten;
- 4 jongeren (5%) zeiden dat zij er wel al een vermoeden van hadden;
- 75 jongeren (84%) zeiden dat zij dit nog niet wisten.

Ouders

De beantwoording van de vraag of de ouders, voorafgaand aan de uitleg, al wisten dat zij als ouders klacht mogen doen in geval van seksuele contacten van hun kind, was als volgt:

- 25 ouders (61%) zeiden dat zij dit al wisten;
- 2 ouders (5%) zeiden dat zij er wel al een vermoeden van hadden;
- 14 ouders (34%) zeiden dat zij dit nog niet wisten.

En de vraag of zij al wisten dat de kinderbescherming het recht heeft om klacht te doen, werd door de ouders als volgt beantwoord:

- 10 ouders (25%) zeiden dat zij dit al wisten;
- 3 ouders (7%) zeiden dat zij er wel al een vermoeden van hadden;
- 28 ouders (68%) zeiden dat zij dit nog niet wisten.

Voogden

Anders dan bij de andere klachtgerechtigden is aan de voogden (voordat de uitleg gegeven werd) gevraagd of zij wisten wat het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving inhield. Vier voogden zeiden dat zij dit niet wisten. De twee andere voogden zeiden dat zij dit wel wisten, maar de één kon dit niet nader toelichten en de ander gaf na doorvragen een onjuist antwoord:

"Een aangifte is zwaarder dan een klacht. Een klacht is een soort melding".

Eén van de voogden zei bij problemen altijd te kunnen terugvallen op het stappenplan uit het protocol seksuele kindermishandeling van zijn instelling, waarin precies staat aangegeven welke stappen (ook in juridisch opzicht) gezet moeten worden. Bij bestudering van dit protocol bleek ons dat daarin inderdaad ook de klachtbevoegdheid van voogden behandeld werd. Echter, ook dit protocol is in dezen niet geheel correct. Zo staat er te lezen:

"Ook de gezinsvoogd kan, met toestemming van de directie, een klacht indienen".

Vervolgens werd aan alle voogden dezelfde uitleg omtrent het klachtvereiste verstrekt als aan de jongeren en de ouders. Na deze uitleg zeiden twee voogden dat zij, bij nader inzien, toch wel wisten dat zij de bevoegdheid hadden om klacht te doen. Dezelfde twee zeiden (ook voor de uitleg) al op de hoogte te zijn geweest van de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming. De andere vier zeiden nu voor het eerst te horen over de klachtbevoegdheid, zowel die van voogden als die van de Raad.

In onze gesprekken met sleutelfiguren uit de voogdij kwam naar voren dat het wellicht een goede zaak zou zijn om voogden beter te informeren over hun bevoegdheden in het kader van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving.

Vergelijking van de indirecte en de directe methode

Bij de indirecte methode van het meten van kennis omtrent het klachtvereiste, waarbij aan de respondenten geen enkele handreiking werd geboden, waren er bij alle categorieën van klachtgerechtigden bij elkaar slechts enkele respondenten die iets zeiden dat wees op enige kennis van (de principes van) het klachtvereiste. Wellicht heeft niet iedereen die over deze kennis beschikte, gebruik gemaakt van de gelegenheid die de vragen boden om naar voren te brengen wat men wist. De mogelijkheid bestaat dus dat we via deze methode de kennis omtrent het klachtvereiste onderschatten.

Bij de directe methode werd informatie verschaft aan de respondenten, waarna vervolgens gevraagd werd of zij dit al wisten. Dit type vraagstelling kan leiden tot sociaal wenselijke antwoorden: men wil zich niet onwetend voordoen. De mogelijkheid bestaat dat we via deze methode de kennis omtrent het klachtvereiste overschatten. Evengoed was er over het algemeen slechts een minderheid die zei tevoren al op de hoogte te zijn geweest van de verschaft informatie. Een uitzondering hierop vormt de beantwoording door de ouders van de vraag of zij wisten dat zij zelf klacht konden doen (hierop antwoordde 61% bevestigend).

De waarheid zal wel ergens in het midden liggen. Zonder dat wij exacte cijfers kunnen geven, is de conclusie gerechtvaardigd dat de meeste klachtgerechtigden niet goed op de hoogte zijn van de inhoud en strekking van het klachtvereiste.

6.4 Slotsom

De opvattingen van de klachtgerechtigden omtrent welke seksuele handelingen in welke situaties wettelijk toegestaan of verboden zijn, geven een gevarieerd beeld te zien. Over het algemeen denken de ouders van meer handelingen dat zij verboden zijn dan de jongeren.

De kennis van het klachtvereiste is gering. Bijna geen enkele geïnterviewde liet blijken hiervan op de hoogte te zijn. Nadat informatie over het klachtvereiste verstrekt was, zei een minderheid bij nader inzien toch wel van enkele aspecten op de hoogte te zijn geweest, maar de meesten hoorden deze informatie voor het eerst. Dit geldt voor de jongeren en de voogden; ook voor de meeste ouders geldt dat zij de informatie over de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming tijdens het interview voor het eerst hoorden. De meerderheid van de ouders zei bij nader inzien wel te weten dat zij zelf klachtbevoegdheid hadden. Het moet niet uitgesloten worden dat dit antwoord beïnvloed wordt door overwegingen van sociale wenselijkheid.

7 OPVATTINGEN OVER WAT BIJ WET VERBODEN ZOU MOETEN ZIJN

7.1 Inleiding

Aan de respondenten in het onderzoek is de gelegenheid gegeven plaats te nemen op de stoel van de wetgever. Er is hun gevraagd wat er naar hun oordeel verboden zou moeten worden en in welke situaties met betrekking tot seks van en met jongeren (van de leeftijd 12-16 jaar). Daarbij is opnieuw gebruik gemaakt van de vragenset omtrent specifieke seksuele handelingen die al meermalen aan de orde is geweest. In dit hoofdstuk gaat het om de zgn. B-vragen. Er worden vijf seksuele handelingen genoemd:

- tongzoenen
- (laten) aanraken van borsten
- aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen
- vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)
- geslachtsgemeenschap (neuken)

Nadat eerst over elk van deze seksuele handelingen gevraagd was of het volgens de respondenten bij wet verboden was, is in aansluiting daarop gevraagd:

Zou het volgens jou (volgens u) verboden moeten zijn bij de wet?

Deze vraag is zowel aan de jongeren als aan de ouders gesteld. In eerste instantie is er sprake van seks tussen twee jongeren van de leeftijd van de respondent (c.q. van de leeftijd van het "target"-kind van de ouder), in tweede instantie van seks tussen een jongere van die leeftijd en iemand van tien jaar ouder. In beide gevallen willen de sekspartners het zelf en is er geen sprake van dwang.

Aan de voogden is de vragenset omtrent specifieke seksuele handelingen niet voorgelegd. Daarom komt het oordeel van de voogden in dit hoofdstuk niet aan de orde.

7.2 Opvattingen omtrent verbodsbepalingen per seksuele handeling

Jongeren

In tabel 7.1 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de jongeren (wettelijk) verboden zouden moeten zijn, tussen twee jongeren van de leeftijd van de geïnterviewde, wanneer zij dit allebei willen en er dus geen sprake van dwang is.

Tabel 7.1: Zou het wettelijk verboden moeten zijn om met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen te verrichten? Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	-	-
borsten (laten) aanraken	5	6
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	14	16
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	18	20
geslachtsgemeenschap	24	27
alle handelingen verboden	-	-
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	5	6
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	24	27
geen enkele handeling verboden	60	67
totaal	89	100

Over het algemeen voelen de jongeren niet veel voor wettelijke verbodsbepalingen omtrent seksuele contacten tussen leeftijdgenoten. Slechts een kleine minderheid, groeiend tot ruim een kwart naarmate het gaat om verder gaande seksuele handelingen, zou voorstander van een wettelijk verbod zijn. Twee derde van de jongeren wil dat de wet in deze situatie alle seksuele handelingen vrij laat. Degenen die zelf slachtoffer zijn geweest van seksueel misbruik, gaan nog veel verder in dit liberale standpunt. Zij willen helemaal niets weten van enig wettelijk verbod. Alle slachtoffers zouden willen dat alle genoemde seksuele handelingen tussen leeftijdgenoten zijn toegestaan.

De jongste leeftijdscategorieën en de oudste verschillen vrij duidelijk van elkaar in hun opvattingen over wat er verboden zou moeten zijn bij seks tussen leeftijdgenoten. Het sterkst komt dit tot uitdrukking bij hun opvattingen over de toelaatbaarheid van geslachtsgemeenschap. Van de 12-jarigen vond 53% dat dit wettelijk verboden moest worden, van de 13-jarigen 38%, van de 14-jarigen 16% en van de 15-jarigen 9%. Het verschil tussen de leeftijdsjaren komt ook duidelijk naar voren in het percentage dat van oordeel is dat tussen leeftijdgenoten geen enkele seksuele handeling verboden moet zijn, zoals blijkt uit tabel 7.2.

Tabel 7.2: Hoeveel jongeren zijn van oordeel dat specifieke seksuele handelingen met iemand van de eigen leeftijd wettelijk verboden moeten zijn? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen verboden	-	-	-	-	-
geen enkele handeling verboden	41	58	80	83	67
aantal jongeren	17	24	25	23	89

Er was wat betreft het oordeel over wettelijke verbodsbepalingen een groot verschil tussen autochtone en allochtone jongeren, dat bij nadere analyse geheel valt toe te schrijven aan het verschil tussen de Islamitische jongeren en de anderen. Van de Islamitische jongeren vond 31% dat geen enkele van de genoemde seksuele handelingen bij de wet verboden moest worden en van de andere jongeren vond 74% dit. Dit verschil komt het sterkst tot uitdrukking bij het oordeel omtrent de wenselijkheid van een wettelijk verbod op het aanraken van geslachtsdelen. Van de Islamitische jongeren vond 54% dat dit verboden moest worden en van de anderen slechts 9%.

Sommige respondenten gaven een toelichting op een oordeel waarom bepaalde handelingen volgens hen toegestaan zouden moeten zijn. Meestal kwam dit erop neer dat seks tussen leeftijdgenoten prettig is en geen kwaad kan, zeker niet als beide partners het willen:

"Als ze het allebei willen, waarom niet?"

"Als beiden het willen, dan mag je dat niet verbieden".

"Het is fijn. Als iemand daaraan toe is of het wil, zou ik niet weten waarom het verboden zou moeten zijn".

Een tweede argument dat vaak gegeven werd om geen verbodsbepalingen in te stellen was dat deze geen effect zullen hebben:

"Ze doen het toch".

"Als het verboden zou zijn, zouden mensen het toch doen".

Ten derde werd betwist dat het tot de competentie van de wetgever zou behoren om ten aanzien van seksuele contacten regels te stellen:

"Het is jouw relatie. Daar heeft de wet niets over te zeggen".

Argumenten ten gunste van verbodsbepalingen werden eigenlijk alleen gegeven met betrekking tot geslachtsgemeenschap. Deze hadden over het algemeen betrekking op een mogelijke zwangerschap die daarvan het gevolg zou kunnen zijn en de komst van een baby:

"Je kunt geen moeder van 14 jaar hebben".

Als de ander tien jaar ouder is

Het antwoord op de vraag welke seksuele handelingen volgens de jongeren (wettelijk) verboden zouden moeten zijn, tussen een jongere van de leeftijd van de geïnterviewde en iemand van tien jaar ouder, wanneer zij dit allebei willen en er dus geen sprake is van dwang, staat vermeld in tabel 7.3.

Tabel 7.3: Zou het wettelijk verboden moeten zijn om met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen te verrichten? Jongeren die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	12	14
borsten (laten) aanraken	22	25
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	29	33
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	33	37
geslachtsgemeenschap	40	45
alle handelingen verboden	8	9
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	7	8
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	29	32
geen enkele handeling verboden	45	51
totaal	89	100

In vergelijking met de situatie dat de sekspartner even oud is als de respondent, vinden, nu de veronderstelde sekspartner tien jaar ouder is, veel meer jongeren bij iedere specifieke seksuele handeling dat deze wettelijk verboden zou moeten zijn. Per leeftijdscategorie waren er duidelijke verschillen. Met name wat betreft de wat verder gaande seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder vinden de jongsten dat deze verboden zouden moeten worden, terwijl de oudsten daar niets voor voelen:

- aanraken geslachtsdelen: 12-jarigen 59% voor een verbod, 15-jarigen 17%;
- naakt vrijen: 12-jarigen 65% voor een verbod, 15-jarigen 22%;
- geslachtsgemeenschap: 12-jarigen 59% voor een verbod, 15-jarigen 22%.

Uiteraard komen deze verschillen ook tot uitdrukking in het percentage van ieder leeftijdsjaar dat van oordeel is dat alle, of juist geen enkele seksuele handeling verboden zou moeten zijn, zoals blijkt uit tabel 7.4.

Tabel 7.4: Hoeveel jongeren zijn van oordeel dat specifieke seksuele handelingen met iemand van tien jaar ouder wettelijk verboden moeten zijn? Percentages per leeftijdsjaar

leeftijd	12 jaar	13 jaar	14 jaar	15 jaar	totaal
alle handelingen verboden	18	13	4	4	9
geen enkele handeling verboden	35	29	64	70	51
aantal jongeren	17	24	25	23	89

De toelichtingen die sommige respondenten gaven op hun oordeel of bepaalde seksuele handelingen wel of niet verboden moesten worden als de sekspartner tien jaar ouder was, kwamen in de meeste gevallen op ongeveer hetzelfde neer als wanneer de sekspartner even oud was. Toelichtingen die specifiek ingingen op het element van het leeftijdsverschil, gaven vooral argumenten waarom het verboden moest zijn:

- Leeftijdsverschil is op zich een belemmering; daarom moet het verboden zijn:
"Het leeftijdsverschil is te groot. Ze moeten een wet maken die zegt dat het verschil niet groter mag zijn dan 5 jaar".
"Groot leeftijdsverschil. Diegene die oud is, kan veel meer dan de ander."
"Te groot leeftijdsverschil: volwassene versus pubertje".
- Sommigen benadrukten het verschil tussen minderjarigheid en meerderjarigheid:
"Minderjarige met een meerderjarige".
"Omdat de ene meerderjarig is en ik niet".
- Anderen gingen vooral in op het verschil in macht en overwicht dat kan samenhangen met een groot verschil in leeftijd:
"Groot leeftijdsverschil. Diegene die oud is, kan veel meer dan de ander".

"Leeftijdverschil is te groot. Oudere kan misschien misbruik maken van jongere, omdat die nog niet precies weet wat ze aan het doen is".

"Soms maakt degene die ouder is, gebruik van degene die jonger is".

"Het hoort niet. Het is onevenwichtig qua macht".

- Ten aanzien van geslachtsgemeenschap werd er soms rekening gehouden met de mogelijke consequenties daarvan:

"Omdat je geen moeder van 14 jaar kan hebben en een vader van 24 jaar. En die blijven natuurlijk niet altijd bij elkaar".

Ouders

Aan de ouders zijn dezelfde vragen gesteld als aan de jongeren. In tabel 7.5 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de ouders wettelijk verboden zouden moeten zijn tussen twee jongeren van de leeftijd van hun kind (er is geen sprake van dwang). De meeste ouders willen de meeste seksuele handelingen vrij laten. Alleen met betrekking tot geslachtsgemeenschap is de meerderheid van de ouders voor een wettelijk verbod. Ruim een derde van de ouders wil geen enkel wettelijk verbod voor seksuele handelingen tussen leeftijdgenoten. De meesten hebben een genuanceerd oordeel: sommige seksuele handelingen toegestaan en andere verboden. In vergelijking met de jongeren willen de ouders vaker dat bepaalde seksuele handelingen verboden zijn. Het duidelijkst is dit verschil met betrekking tot geslachtsgemeenschap: 59% van de ouders wil een verbod hiervan tegen 27% van de jongeren.

Tabel 7.5: Zou het wettelijk verboden moeten zijn (voor jongeren van 12-16 jaar) om met iemand van de eigen leeftijd specifieke seksuele handelingen te verrichten? Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden

	abs.	%
tongzoenen	2	5
borsten (laten) aanraken	8	20
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	14	34
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	15	37
geslachtsgemeenschap	24	59
alle handelingen verboden	2	5
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	10	24
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	14	34
geen enkele handeling verboden	15	37
totaal	41	100

De ouders gaven over het algemeen een vrij uitgebreide toelichting op hun oordeel of bepaalde seksuele handelingen al dan niet verboden moesten worden. Degenen die voor een verbod pleitten, wezen vooral op de schade die het kind kan oplopen:

"Omdat het beide partijen emotioneel op de lange duur beschadigt".

Ook de mogelijkheid van fysieke schade werd genoemd:

"Kan lichamelijke schade aanrichten. Ouders zouden hun kinderen moeten voorlichten dat hun lijf nog niet volgroeid is. Sommige meisjes van 12 jaar zijn uitgegroeid, maar andere zijn nog kinderen".

Andere ouders noemden als argument voor een wettelijk verbod van bepaalde seksuele handelingen dat zij daar als ouder steun aan zouden kunnen hebben bij de opvoeding:

"Dan heb je een stok achter de deur. Als ze het willen, zullen ze het toch doen. Als je kan zeggen dat ze strafbaar zijn, heb je iets meer inbreng als ouder, sta je iets sterker".

De ouders die tegen een verbod op bepaalde seksuele handelingen waren, noemden hiervoor de volgende argumenten:

Ten eerste werd vaak gezegd dat kinderen op het terrein van seks moeten kunnen experimenteren. Dit is gunstig voor hun seksuele ontwikkeling en zij willen het ook. Daarom zullen zij het toch doen, ook al is het verboden. De kans bestaat zelfs dat een wettelijk verbod averechts zal werken: dat jongeren bepaalde handelingen toch zullen verrichten, juist omdat zij verboden zijn. Deze argumentatie vormt als het ware een "pakket": de onderdelen hiervan werden vaak in combinatie met elkaar genoemd:

"Kinderen zitten in de experimentele fase. Door te verbieden, willen ze het juist. Het verbieden wordt dan een uitdaging".

"Het is niet te controleren om de wet te handhaven. Verbieden zal niet helpen: het wordt juist interessanter".

Andere ouders waren van mening dat een wettelijk verbod een verkeerd effect zou hebben, omdat het seksueel gedrag dat toch plaatsvindt, zou trekken in de sfeer van criminaliteit en taboe:

"Als de wetgever het verbiedt, komt het in de criminaliteits sfeer".

"Dan krijg je er een etiket aan alsof ze iets slechts doen. Dit hoort meer bij normen en waarden en dat moet niet bij de wet beschreven staan".

Tenslotte waren er ouders die principieel vonden dat het seksueel gedrag van kinderen niet tot de competentie van de wetgever behoort, en dat deze dit terrein aan de ouders moet overlaten:

"Niet de overheid moet die norm stellen, maar de ouders moeten dat doen".

Als de ander tien jaar ouder is

In tabel 7.6 staat vermeld welke seksuele handelingen volgens de ouders wettelijk verboden zouden moeten zijn tussen een jongere van de leeftijd van hun kind en een persoon van tien jaar ouder (er is geen sprake van dwang). De meeste ouders zijn zeer uitgesproken in hun opvatting: Zij willen niet dat dergelijke contacten plaatsvinden en zijn voor een wettelijk verbod daarvan. Ten aanzien van iedere genoemde seksuele handeling is een ruime meerderheid van de ouders voorstander van een wettelijk verbod en 61% van de ouders zou alle seksuele handelingen verboden willen zien tussen een jongere van de leeftijd van hun kind en iemand van tien jaar ouder.

Tabel 7.6: **Zou het wettelijk verboden moeten zijn (voor jongeren van 12-16 jaar) om met iemand van tien jaar ouder specifieke seksuele handelingen te verrichten? Ouders die de vraag bevestigend beantwoorden**

	abs.	%
tongzoenen	25	61
borsten (laten) aanraken	26	63
aanraken of laten aanraken van geslachtsdelen	31	76
vrijen zonder kleren aan (maar geen geslachtsgemeenschap)	30	73
geslachtsgemeenschap	34	83
alle handelingen verboden	25	61
geen enkele handeling verboden, behalve geslachtsgemeenschap	3	7
sommige handelingen verboden, andere niet (anders dan hierboven)	7	17
geen enkele handeling verboden	6	15
totaal	41	100

Het maakte voor de ouders veel verschil hoe oud hun eigen kind precies was. Ofschoon we ook onder de ouders van 14- en 15-jarige jongeren veel voorstanders aantreffen van wettelijke verbodsbepalingen ten aanzien van seks met iemand van tien jaar ouder, zijn dit er relatief nog veel meer bij de ouders van 12- en 13-jarige jongeren. Deze laatste ouders gaan over het algemeen zover dat zij iedere seksuele handeling tussen hun kind (een jongere van de leeftijd van hun kind) en iemand van tien jaar ouder wettelijk verboden willen zien: 70% van hen is deze mening toegedaan; bij de ouders van 14- en 15-jarigen is dit percentage precies de helft daarvan: 35%.

De ouders die geen voorstander waren van wettelijke verbodsbepalingen met betrekking tot seksuele handelingen tussen jongeren van de leeftijd van hun kind en personen van tien jaar ouder, noemden daarvoor over het algemeen dezelfde argumenten als die ook al genoemd werden met betrekking tot seksuele contacten tussen leeftijdgenoten. Dat wil zeggen dat jongeren van deze leeftijd de neiging hebben om te experimenteren met seks en dat het geen goede lijn is om deze neiging met verbodsbepalingen tegen te gaan, omdat dat protestgedrag uitlokt en juist averechts kan werken.

Ook de argumenten ten gunste van een wettelijk verbod waren ten dele gelijk aan die met betrekking tot seksuele contacten tussen leeftijdgenoten. Er werd gewezen op de emotionele schade die het kind kan oplopen. Verder zouden sommige ouders een wettelijk verbod ervaren als een steuntje in de rug bij de opvoeding:

"Het is prettig om de wetgever op je hand te hebben".

Een aantal ouders wees op het verschil in juridische status tussen minderjarigen en meerderjarigen. Anderen keken minder naar de formele kant van de zaak, maar legden er de nadruk op dat een veel ouder iemand een geestelijk overwicht kan hebben, waar de jongere maar moeilijk weerstand tegen kan bieden:

"Volwassene kan kind beïnvloeden, misbruiken. Geestelijk overwicht".

"Het biedt veiligheid. Ik geloof dat er per definitie sprake is van machtsongelijkheid en er geen sprake is van vrijwilligheid".

Sommige van deze ouders legden hierbij een verband met pedofiele seks:

"De relatie is ongelijkwaardig. Het is dan echt een kind met een volwassene. Het heeft iets pedofielerigs".

Tenslotte waren er ouders voorstander van een verbod op seksuele contacten tussen jongeren van de leeftijd van hun kind en volwassenen, niet zozeer omdat zij een effect van wettelijke verbodsbepalingen op het gedrag van de jongere verwachtten, maar vanwege het veronderstelde effect ervan op het gedrag van potentiële volwassen sekspartners:

"Ook voor volwassene kan het een extra drempel zijn om geen seksrelatie aan te gaan met een kind van jonger dan 16 jaar".

7.3 Slotsom

De jongeren zijn over het algemeen van mening dat seksueel contact tussen leeftijdgenoten vrij behoort te zijn. Alleen de allerjongsten vinden in meerderheid ten aanzien van de meest vergaande seksuele handelingen (geslachtsgemeenschap) dat een verbod op zijn plaats is. Ook de ouders zijn over het algemeen geen voorstander van een wettelijk verbod op seksuele handelingen tussen leeftijdgenoten, al zijn zij wat dit betreft minder uitgesproken dan de jongeren. Een uitzondering is geslachtsgemeenschap: de meeste ouders vinden dat dit wettelijk verboden moet zijn tussen leeftijdgenoten.

Als de veronderstelde sekspartner tien jaar ouder is dan de jongere, zien we dat ruim de helft van de jongeren toch tegenstander blijft van enigerlei wettelijk verbod. Er is wat dit betreft echter een groot verschil naar leeftijd: van de 12- en 13-jarigen zouden de meesten wel voorstander zijn van een verbod op verder gaande seksuele handelingen (maar niet van een verbod op zoenen en het aanraken van borsten). De 14- en 15-jarigen blijven, ook in deze situatie, tegenstander van enigerlei wettelijk verbod. De ouders zijn in deze situatie zeer uitgesproken in hun opvatting: de overgrote meerderheid wil dat er in de wetgeving grenzen gesteld worden aan de vrijheid wat betreft seksuele contacten. Opnieuw is er hier verschil wat betreft de leeftijd van de kinderen. De ouders van 14- en 15-jarigen willen vooral dat de verder gaande seksuele handelingen verboden worden, de ouders van 12- en 13-jarigen willen in overgrote meerderheid dat iedere vorm van seksueel contact tussen hun kind en iemand van tien jaar ouder verboden is.

8 OORDEEL OVER HET KLACHTVEREISTE

8.1 Inleiding

Het oordeel van de klachtgerechtigden over het klachtvereiste is gepeild door, na een uitleg over de bepalingen van het klachtvereiste (zie hoofdstuk 6), een drietal beoordelingsvragen hierover te stellen.

Na de conclusie in de uitleg, dat seksuele handelingen van jongeren van de leeftijd 12-16 jaar weliswaar verboden zijn, maar alleen vervolgd worden als er klacht gedaan is, zodat zij in de praktijk min of meer vrij zijn, werd gevraagd:

- Vind je het terecht dat jongeren zelf mogen bepalen met wie zij vrijen of seks hebben?

En vervolgens werd met betrekking tot de andere klachtgerechtigden gevraagd:

- Vind je het terecht dat de ouders een klacht mogen indienen wanneer iemand vrijt met hun kind of seks met hun kind heeft?
- Vind je het terecht dat de kinderbescherming dit recht heeft? (namelijk, in aansluiting op de vraag daarvoor, het recht om klacht te doen wanneer seksuele contacten van of met een jongere onverantwoord geacht worden).

Het bovenstaande is de tekst van de vragen aan de jongeren. Aan de ouders en de voogden werden, mutatis mutandis, dezelfde vragen gesteld.

De beantwoording van deze vragen wordt behandeld in § 8.2.

In § 8.3 stellen wij de voorgenomen wetswijziging van artikel 248ter Sr. aan de orde. Het voorstel tot wetswijziging in dezen (afschaffing van het klachtvereiste bij dit artikel) is aan de respondenten uitgelegd, waarna hun oordeel daarover gevraagd is.

8.2 Oordeel omtrent de principes van het klachtvereiste

Jongeren

Zelfbepaling in combinatie met bescherming, daar gaat hem om bij het klachtvereiste. In beginsel zijn de jongeren vrij, maar als er bescherming nodig is, kunnen de klachtgerechtigden om vervolging vragen. Vinden de jongeren het terecht dat zij in principe zelf kunnen bepalen met wie zij vrijen of seks hebben? Gezien al hetgeen er in de vorige hoofdstukken al over het onderwerp zelfbepaling naar voren gekomen

is, hoeft het geen verbazing te wekken dat bijna alle jongeren (91%) dit terecht vinden. Ook wat betreft de argumentatie voor dit standpunt is er weinig nieuws te vermelden. De bekende argumenten ten gunste van de zelfbepaling (zie hoofdstuk 2) werden opnieuw genoemd. Een enkeling noemde argumenten tegen het recht van jongeren om zelf te bepalen met wie zij vrijen of seks hebben, waarbij ook het feit dat zij nog op school zitten een rol speelde:

"Als zij te jong zijn, zijn zij toch nog niet volwassen genoeg. Zij zitten nog op school".

Het recht van de ouders en de Raad voor de Kinderbescherming om klacht te doen is in wezen een aantasting van het recht van zelfbepaling, ingevoerd in het belang van de jongeren, om hen te kunnen beschermen als dit nodig is. Wat vinden zij hier zelf van?

Met betrekking tot de ouders vindt de meerderheid van de jongeren het terecht dat deze middels een klacht om vervolging mogen vragen als zij de seksuele contacten van hun kind niet verantwoord vinden. Maar er zijn ook tegengeluiden, zoals blijkt uit tabel 8.1.

Tabel 8.1: Vinden de jongeren het terecht dat de ouders een klacht mogen indienen wanneer iemand vrijt met hun kind of seks met hun kind heeft?

	abs.	%
ja	49	55
nee	26	29
aan de ene kant wel, aan de andere kant niet	11	13
weet niet	3	3
totaal	89	100

De argumentatie ten gunste van de klachtbevoegdheid van de ouders wordt het duidelijkst en bondigst verwoord door één van de jongeren, die zei:

"Zij tellen ook mee".

Daar gaat het om in de visie van de meeste jongeren die voorstander van de klachtbevoegdheid van de ouders zijn. Zij willen wel zelf bepalen wat zij doen, maar zij willen niet hun ouders aan de kant zetten en respecteren hun uiteindelijke verantwoordelijkheid voor hun kind:

"Omdat het toch je ouders zijn. Die moeten toch verantwoordelijk voor je zijn".

"Zij zullen het toch vooral doen om je te beschermen".

"Je kiest zelf, maar je ouders hebben nog wel wat te zeggen en zijn achteraf gezien misschien wel slimmer".

Degenen die het niet terecht vonden dat de ouders klachtbevoegdheid hebben, ontkennen over het algemeen niet dat de ouders verantwoordelijk zijn en het recht hebben invloed uit te oefenen. Zij vinden het echter niet terecht dat ouders hierbij justitiële middelen inschakelen.

"Ouders hebben er wel iets over te zeggen, maar zij moeten niet naar de politie gaan lopen".

"Ze mogen hun mening wel tegen mij zeggen, maar zij mogen geen klacht bij de politie doen als ik het niet wil".

"Je bent verantwoordelijk voor je eigen lichaam. Ouders hebben daar geen recht op. Ze kunnen wel hun kind rechtstreeks aanspreken, maar ze moeten niet naar de politie gaan".

Er waren echter ook jongeren die vonden dat hun ouders zich onder geen enkele omstandigheid met hun seksleven mogen bemoeien en die om die reden de ouderlijke klachtbevoegdheid niet terecht achtten.

"Het is je eigen leven en ouders mogen zich niet bemoeien met sekszaken".

"Het gaat erom wat jij wilt en niet om wat de ouders willen".

"Ook als je het zelf wilt, kunnen je ouders een klacht indienen. Dat is onterecht. Ik moet het zelf bepalen".

Ten aanzien van de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming vinden de meeste jongeren het terecht dat de Raad klacht mag doen wanneer deze seksuele contacten van jongeren niet verantwoord acht. Het aandeel van de jongeren dat zich kon verenigen met de klachtbevoegdheid van de Raad was groter dan het aandeel dat het terecht vond dat de ouders klacht mogen doen (66% vs. 55%). Dit blijkt uit tabel 8.2.

Tabel 8.2:

Vinden de jongeren het terecht dat de Raad voor de Kinderbescherming een klacht mag indienen wanneer seksuele contacten met of van een jongere van 12-16 jaar onverantwoord geacht worden?

	abs.	%
ja	59	66
nee	20	23
aan de ene kant wel, aan de andere kant niet	8	9
weet niet	2	2
totaal	89	100

Veel voorstanders van de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming beperkten zich in hun argumentatie tot het vaststellen van de noodzaak dat de rechten van het kind beschermd moeten worden als niemand anders dat doet. Een extreem voorbeeld:

"De naam zegt het al: kinderscherming".

Een aantal jongeren wees op de mogelijkheid dat de andere klachtgerechtigden (de ouders en/of het kind) bedreigd worden en dat er dan toch een andere instantie moet zijn die klacht kan doen.

"Als een kind niet durft en de ouders doen het niet, moet toch iemand het doen".

"Zij hebben er eigenlijk niets mee te maken, maar soms als die mensen zo bang zijn, dan moet het wel".

"Anders zou er helemaal niets gebeuren. Die ouders worden misschien bedreigd. De Raad voor de Kinderbescherming kunnen ze moeilijk bedreigen" (Deze jongere kon moeilijk weten dat ook de medewerkers van de Raad met een zekere regelmaat bedreigd worden).

Eén jongere wees erop dat er ook een keerzijde aan zit wanneer de Raad klacht doet als de jongere en de ouders dit niet durven:

"Als de jongere zelf niet durft en de ouders ook niet en de Raad dient dan een klacht in, dan kunnen er negatieve gevolgen zijn voor de jongere, want die zal niet voor niets bang zijn".

Sommige jongeren legden bij hun argumentatie het accent op de noodzaak van preventie:

"Zodat ze kunnen voorkomen dat de dader meer slachtoffers maakt".

Bij degenen die tegen de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming waren, waren er om te beginnen enkelen die, al dan niet op grond van eerder opgedane ervaringen, in het algemeen helemaal geen vertrouwen in de kinderbescherming hadden:

"Dan bemoeien zij zich met de ouders. Ik heb het niet zo gemunt op de Raad voor de Kinderbescherming. Ik mag ze niet".

"Omdat zij klootzakken zijn".

De andere tegenstanders van de klachtbevoegdheid van de Raad waren principieel van mening dat "derden" zich niet met het seksleven van jongeren mogen bemoeien:

"Ik vind niet dat zij dat mogen. Het is hun zaak niet".

"Het is eigenlijk niet nodig. Zij moeten zich er niet mee bemoeien".

Ouders

Ruim de helft van de ouders vindt het terecht dat seks van jongeren in de praktijk (behalve als er klacht wordt gedaan) vrij is. Dit standpunt heeft 54% van de ouders. 19% vindt het niet terecht en de resterende 27% ziet er positieve en negatieve kanten aan en kan geen keuze maken.

Degenen die het ermee eens waren dat jongeren in de praktijk min of meer vrij zijn, verwezen in de toelichting op hun antwoord vooral naar het recht en ook het vermogen van jongeren om zelf te bepalen wat zij doen in seksueel opzicht.

"Dat is wenselijk. Jongeren moeten de vrijheid hebben om wat te verkennen".

"Als het goed is, hebben ze op die leeftijd het gevoel wat er wel en niet goed is en kunnen ze de gevolgen overzien".

Ook waren er ouders die van oordeel waren dat je jongeren maar beter de vrijheid kunt geven, omdat zij zich toch niets aantrekken van eventuele verbodsbepalingen:

"Het is moeilijk om te bepalen wat ze niet mogen. Al ga je op je hoofd staan, ze doen het toch. Als ze echt gek op elkaar zijn, doen ze het toch".

De tegenstanders van de betrekkelijk grote mate van vrijheid die jongeren als gevolg van het klachtvereiste hebben, vinden dat de overheid het recht en de plicht heeft om in deze situatie de normen duidelijk te stellen.

"Ik vind dat er orde en regel moet zijn, dus de overheid mag zich best krachtiger opstellen. Voor mij hoeft het allemaal niet zo vrij te zijn".

"Kinderen moeten beschermd worden en zijn te onvolwassen om dit zelf te bepalen. Het kan schade berokkenen. Schandalig dat de wetgever dat vrij wil laten. Het moet niet van het kind afhangen of de politie wordt ingeschakeld. Zij zijn nog te jong".

De ouders die geen keus maakten voor of tegen de betrekkelijke vrijheid van jongeren ten aanzien van seksuele contacten, vonden over het algemeen dat men niet alle situaties over één kam moet scheren. Er werden twee soorten onderscheid gemaakt:

- naar leeftijd van de jongere: voor de ouderen binnen de doelgroep 12-16 jaar is de vrijheid wel terecht, voor de jongsten niet;
- naar leeftijd van de sekspartner: tussen leeftijdgenoten is de vrijheid wel terecht, voor seks met een volwassene niet.

Enkele voorbeelden:

"Het is afhankelijk van de leeftijd en de ontwikkeling van het kind. Bij mijn dochter van 15 jaar is het naar eigen keuze. Ik kan moeilijk bepalen met wie zij het wel en met wie zij het niet mag. Bij een 12-jarige, bijvoorbeeld mijn zoon van 12 jaar, denk ik daar anders over".

"Als het om dezelfde leeftijd gaat, heb ik er geen moeite mee, maar als het om een ouder iemand gaat, dan moet het kind die vrijheid niet hebben. Een kind overziet de gevolgen niet".

"Het kind mag het wel zelf bepalen, maar bij seks met een volwassene moet het afgeremd worden. De wet zou moeten verbieden dat een volwassene het met een kind doet. Kinderen onderling moeten het zelf bepalen als het vrijwillig is".

Bijna alle ouders (90%) vonden het terecht dat zij klachtbevoegdheid hebben en vervolging kunnen vragen van iemand die seks met hun kind heeft. Eén ouder vond dit niet terecht en drie ouders zagen voor- en nadelen en konden de vraag niet met ja of nee beantwoorden. De enige tegenstander vond het voldoende dat de jongere zelf klachtbevoegd is; dat de ouders dit ook zijn vond hij overbodig. De ouders die geen keuze maakten, vonden dat het verschillend lag al naar gelang de leeftijd van de sekspartner: als deze volwassene is, is de klachtbevoegdheid van de ouders wel terecht, maar niet als deze een leeftijdgenoot is. De andere ouders, voorstanders van de klachtbevoegdheid van ouders, noemden als argumenten:

- de verantwoordelijkheid van de ouders voor hun kind;
- het betere inzicht van de ouders in de situatie en de gevolgen;
- de noodzaak het kind te beschermen.

"Je hebt de verantwoordelijkheid over het kind. Het hoort bij het opvoeden".

"Het kind kan het niet altijd zelf aangeven. Ook omdat je als ouders de gevolgen beter kan overzien".

"Daar ben je ouder voor, om je kind te beschermen".

Er waren twee ouders die het positief vonden dat ouders door middel van hun klachtbevoegdheid steun en hulp kunnen vragen bij de opvoeding:

"Er is een gezagsapparaat dat mij kan ondersteunen. Ik moet de hulpverlening in gang zetten. Het kind moet het gevoel hebben dat er serieuze aandacht voor is".

"Het is goed voor ouders die hun kind niet in de grip hebben".

De overgrote meerderheid van de ouders (73%) vindt het terecht dat de Raad voor de Kinderbescherming het recht heeft om klacht te doen wanneer deze seksuele contacten van of met een jongere onverantwoord acht. 3 ouders (7%) vinden het niet terecht en 8 ouders (20%) zien er voor- en nadelen aan en maken geen keus. De ouders die tegen zijn of twijfels hebben, zijn bijna allemaal ouders van oudere (14- of 15-jarige) meisjes.

De voorstanders van de klachtbevoegdheid van de Raad waren dikwijls van mening dat het goed is dat de Raad kan ingrijpen als (andere!) ouders hun verantwoordelijkheid voor het kind niet waarmaken:

"Het is een beschermingsinstituut. Het is goed dat zij er zijn. Ik denk aan gevallen waarin de ouders niet meer capabel zijn".

"Het kan goed zijn als het in een gezin fout loopt, maar zij moeten zich niet met mijn gezin bemoeien zonder het eerst te vragen. Is het een gezin dat zelf blijft doormodderen, dan moet er ingegrepen kunnen worden".

"Voor andere kinderen wel, maar als zij het bij mijn dochter zouden doen, is het ongewenste bemoeienis".

Uit bovenstaande antwoorden blijkt dat enkele ouders, ook al zijn zij van mening dat de Raad terecht klachtbevoegdheid heeft, toch bevreesd zijn voor inmenging van de Raad in gezinsangelegenheden. Deze vrees leefde ook bij de "twijfelaars" en tegenstanders.

"De Raad voor de Kinderbescherming slaat misschien ook wel eens door naar de andere kant, dat zij te snel iemand verdenken".

Voogden

De meeste geïnterviewde voogden zijn het ermee eens dat jongeren, als gevolg van het klachtvereiste, grotendeels zelf mogen bepalen wat zij doen en laten in seksueel opzicht, niet zozeer in principe, maar meer omdat zij ervan overtuigd zijn dat hun pupillen toch doen wat zij willen, ongeacht wat de wet bepaalt. Twee voogden hebben grote moeite met het recht op zelfbepaling van jongeren in dit opzicht, met name met het oog op prostitutie. Hierop komen we in de volgende paragraaf terug.

Alle geïnterviewde voogden vinden het terecht dat zij klachtbevoegdheid hebben. Precies zoals de wetgever bedoeld heeft (die spreekt namelijk over "wettelijke vertegenwoordigers") vinden de voogden dat, wanneer er geen sprake is van ouderlijk gezag, zij in de plaats van de ouders treden en de verantwoordelijkheid van de ouders overnemen (al dan niet in overleg met die ouders wanneer die uit hun gezag ontheven of ontzet zijn).

Eveneens vinden alle voogden het terecht dat de Raad voor de Kinderbescherming klachtbevoegd is, voor het geval dat de jongere zelf en de ouders geen klacht willen of durven doen en dit toch nodig is. Eén van de voogden waarschuwt daarbij voor valse beschuldigingen van jongeren:

"Dat gebeurt ook bij ons, maar wij voorzien het, omdat wij het kind goed kennen. De Raad heeft geen band met het kind en laat zich daardoor eerder een rad voor ogen draaien".

8.3 Beoordeling van het voornemen om het klachtvereiste af te schaffen in het geval van jeugdprostitutie (art. 248ter Sr.)

Nadat de eerste twee deelonderzoeken van dit onderzoeksproject waren afgesloten en daarover een interimverslag was uitgebracht, heeft de regering besloten dat een wetswijziging met betrekking tot de jeugdprostitutie (en het sekstoerisme) geen verder uitstel kon dulden. Een pakket van wijzigingsvoorstellen hieromtrent werd aan het parlement voorgesteld. Een onderdeel hiervan is de afschaffing van het klachtvereiste in art. 248ter Sr., dat handelt over de strafbaarheid van degenen die gebruik maken van de diensten van jeugdige prostituees. Deze personen kunnen thans alleen vervolgd worden als één van de klachtgerechtigden daarom middels een klacht verzoekt. Anders dan bij de andere artikelen in de zedelijkheidswetgeving die onderhevig

zijn aan het klachtvereiste, gaat het hier niet om de leeftijdscategorie 12-16 jaar, maar om minderjarigen in het algemeen. Hoewel in dit geval de procedure tot wetswijziging tijdens het onderzoek al op gang was gebracht, leek het ons toch van belang om aan de klachtgerechtigden een oordeel te vragen over het voorstel van de regering. Nadat het kort uitgelegd was, is aan de jongeren, de ouders en de voogden gevraagd of zij het terecht vinden dat de "klanten" van jeugdige prostituties vervolgd kunnen worden, ook als er geen klacht is.

Jongeren

De overgrote meerderheid (82%) van de jongeren was het eens met het regeringsvoorstel om het klachtvereiste in het geval van jeugdprostitutie af te schaffen. 10% was het er niet mee eens. 6% zag er voor- en nadelen aan en kon geen keuze maken en tenslotte gaf 2% geen antwoord op deze vraag.

Van de 7 jongeren die zelf in de prostitutie zaten of hadden gezeten, waren 4 het eens met het voornemen om het klachtvereiste ten aanzien van jeugdprostitutie te schrappen, terwijl 3 het er niet mee eens waren.

Wij gaan allereerst in op de argumentatie die de jongeren die voorstander van het regeringsvoorstel waren voor hun standpunt gaven. De meesten van hen gaven bij deze argumentatie uiting aan hun morele verontwaardiging over het bestaan van jeugdprostitutie.

"Het hoort gewoon niet. Je hebt nog je hele leven voor je en als je zo jong begint, wil ik niet weten wat er later van je overblijft".

Dat er een zekere spanning zit tussen dit moralisme en het eerder zo vurig beleden adagium van de zelfbepaling, kwam niet op bij deze jongeren.

Sommige jongeren baseerden hun standpunt voor het onvoorwaardelijk verbieden van jeugdprostitutie op argumenten ontleend aan de arbeids- en leerplichtwetgeving:

"Het is voor deze leeftijd verboden om te werken".

"Het hoort niet. Een kind van onder de 16 jaar hoort gewoon op school te zitten

"Die kinderen moeten op school zitten. Die moeten niet gaan neuken voor geld".

"Kinderen van deze leeftijd mogen sowieso niet werken en dit is erger dan werken. Je hoort dan nog te leren. Hoe kan je dan je huiswerk maken?"

Ook waren er jongeren die wezen op de risico's voor het kind:

"Het kan gevaarlijk zijn. Je kan verkracht worden en vermoord worden en dan kan je geen klacht meer indienen".

De jongeren die het niet eens waren met het regeringsvoornemen om het klachtvereiste ten aanzien van jeugdprostitutie af te schaffen, beriepen zich over het algemeen op het recht van jongeren om zelf te bepalen wat zij in seksueel opzicht doen en laten.

"Ze moeten zelf bepalen of ze dat doen".

"Zij kiezen er zelf voor om dat te doen. Als zij het willen, moeten zij het doen. Zij ondervinden daar zelf de nare gevolgen van."

"Zij moeten het zelf weten. Als je het niet erg vindt om het te doen en je verdient er geld mee....."

De jongeren die twijfelden of zij het wel of niet eens waren met het regeringsvoornemen, bleven vaak steken in de afweging tussen bescherming en het recht op zelfbepaling:

"Als zij daarin zitten en zij willen het echt, dan moet het kunnen. Maar als zij het van hun ouders of iemand anders moeten om geld te verdienen, dan vind ik dat het verboden moet worden".

Ouders

Bijna alle ouders waren het eens met het wetsvoorstel om het klachtvereiste af te schaffen in het geval van jeugdprostitutie. Slechts 3 van hen (7%) deelden deze mening niet en zelfs zij waren niet zozeer tegen het wetsvoorstel, maar zagen er zowel positieve als negatieve kanten aan, zodat zij moeilijk tot een standpunt konden komen. Twee van hen merkten op dat misschien een andere leeftijdsgrens beter was: onder de 14 jaar altijd verboden en vervolgbaar, boven die leeftijd alleen vervolgbaar op klacht:

"Dan kan een kind niets meer zelf bepalen. Dat vind ik niet goed. Het zijn geen baby's. Het kind moet er iets over te zeggen hebben. Aan de andere kant is 12 jaar te jong. Daar moet wel bescherming worden geboden. Desnoods vanaf 14 jaar, maar 12 jaar is te jong".

De andere ouders, die dus voorstander waren van de afschaffing van het klachtvereiste bij jeugdprostitutie, gaven bij hun argumentatie van dit standpunt vooral uiting aan hun morele verontwaardiging over het bestaan van dit verschijnsel.

"Op die leeftijd zijn het kinderen en daar moet je afblijven. Die moeten genieten van hun jeugd".

Sommigen vonden het vooral een slechte zaak dat in de beleving van de jongere seksualiteit aan geld verdienen wordt gekoppeld:

Een kind leert dat seks te koop is en dat ontnemt de vreugde in seks voor de rest van het leven".

Een argument ten gunste van het regeringsvoorstel was ook dat dit eerder de mogelijkheid biedt om in te grijpen en de jongere te corrigeren:

"Op die leeftijd valt ook bij het kind nog iets te corrigeren. Normen en waarden bijstellen en duidelijk maken dat zoiets de kwaliteit van je leven beïnvloedt".

Er waren ook ouders die het element van de zelfbepaling expliciet bij hun argumentatie betrokken, maar tot de conclusie kwamen dat in het geval van prostitutie de vrijwillige keuze van de jongere slechts schijn is.

"Omdat ik denk dat kinderen nooit vrijwillig in de prostitutie zitten. Zij zijn of gemanipuleerd door hun vriend of verslaafd. Er zijn vaak achterliggende problemen. Deze kinderen hebben hulp nodig en moeten uit de prostitutie".

"Door omstandigheden zijn die jongeren daartoe gedreven en daar mag geen misbruik van gemaakt worden. Slachtoffers moeten beschermd worden. Bij jongeren is er geen sprake van een vrije keuze om dat te doen".

Wij besluiten deze weergave van de toelichtingen die de ouders op hun antwoord gaven met het uitgebreid citeren van een ouder die inging op allerlei elementen van jeugdprostitutie die ook door andere ouders genoemd werden.

"Ik vind dat ze alle twee vervolgd moeten worden. In ieder geval de dader, maar het kind moet ook gecorrigeerd worden. Als een jongere daarvoor gepakt wordt, moet je er snel bij zijn, want anders gaat het steeds verder en komen ze er nooit meer uit. De vraag is in hoeverre jongeren de baas zijn over hun eigen lichaam. Ik denk dat dat er heel weinig zijn. Op die leeftijd zijn mooie kleren en CD's heel belangrijk en dan zijn ze een goedkoop slachtoffer. Voor je het weet gaan ze door en komen ze er niet meer uit en kunnen zich er niet meer los van maken. Dan worden die kinderen diep ongelukkig. Ze raken snel in een circuit. Dus grijp die kinderen in hun kraag en maak het ze ook moeilijk. Dat ze beseffen dat ze bezig zijn met iets strafbaars. De hele betekenis van seks is weg. Het gaat vooral om de knikkers en de rest is niet belangrijk. Het is schadelijk. Op latere leeftijd moeten ze het zelf weten, maar kinderen niet".

Voogden

Alle geïnterviewde voogden zijn het van harte eens met het regeringsvoorstel.

"Geen enkel meisje verkoopt vrijwillig haar lichaam. Het gaat altijd om dwang of afhankelijkheid, hetzij afhankelijkheid van drugs, hetzij afhankelijkheid van een volwassen pooier op wie zij hopeloos verliefd zijn".

"Het zijn vaak personen uit de omgeving die iets opmerken en dan signaleren, bijvoorbeeld een buurman. Maar die is niet klachtgerechtigd en daar kan de politie dan niets mee".

8.4 Slotsom

Direct nadat aan de klachtgerechtigden de beginselen van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving waren uitgelegd, is hun om een beoordeling van aspecten daarvan gevraagd. Dit min of meer spontane oordeel was over het algemeen positief. De jongeren waren het volledig eens met de verankering van hun zelfbepalingsrecht die aan het klachtvereiste ten grondslag ligt. Ook de meeste ouders konden het hier in principe wel mee eens zijn, evenals de voogden. Er waren echter ook ouders die hierover twijfels hadden. De meesten van hen wensten dat de betreffende vrijheid die het klachtvereiste biedt zou worden ingeperkt tot seksuele contacten tussen leeftijdgenoten. Daarnaast werd door sommigen de wens uitgesproken dat het klachtvereiste niet geldt voor 12- en 13-jarigen (zodat voor hen de bepalingen zouden gelden die thans ook al van kracht zijn voor kinderen van jonger dan 12 jaar).

De ouders en voogden zijn bijna allemaal voorstander van de klachtbevoegdheid van de wettelijke vertegenwoordigers. Ook de meerderheid van de jongeren kan zich hierin vinden. Er is echter ook een groep jongeren die het hiermee niet eens is, ofwel omdat zij iedere bemoeienis met hun seksleven afwijzen, ofwel omdat zij vinden dat ouders wel hun invloed mogen laten gelden, maar niet de politie of justitie mogen inschakelen.

De klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming krijgt veel steun van alle categorieën klachtgerechtigden, zij het dat vooral de ouders vonden dat dit met name nuttig was voor andere mensen, terwijl zij bemoeienis met hun eigen gezin afwijzen.

Bijna alle klachtgerechtigden zijn het van harte eens met het wetsvoorstel (met betrekking tot art. 248ter Sr.) waarin het klachtvereiste in het geval van jeugdprostitutie wordt afgeschaft.

9 DE RAAD VOOR DE KINDERBESCHERMING ALS KLACHT-GERECHTIGDE

9.1 Inleiding

Naast de jeugdige en zijn wettelijke vertegenwoordigers is de Raad voor de Kinderbescherming klachtbevoegd. De wetgever heeft de Raad de klachtbevoegdheid toegekend om de jeugdige te kunnen beschermen tegen seksueel misbruik als de jeugdige zelf of zijn wettelijke vertegenwoordigers geen klacht doen.

De vragen die wij in dit hoofdstuk toetsen zijn:

Maakt de Raad voor de Kinderbescherming van zijn klachtbevoegdheid gebruik? Wat zijn de overwegingen van de Raad om al dan niet van deze bevoegdheid gebruik te maken?

Om zicht te krijgen op het landelijk beleid van de Raad is een gesprek gevoerd met een coördinator van het Landelijk Bureau van de Raad. Naar aanleiding van het gesprek met de coördinator zijn vragenlijsten voor de praktijkleiders verstuurd naar de unitmanagers van alle vestigingen van de Raad. De unitmanagers is gevraagd de vragenlijsten te verspreiden onder de praktijkleiders.

Voorafgaand aan de vraag of de klachtbevoegdheid al dan niet wordt gehanteerd, is de vraag gesteld of de praktijkleiders weten dat de Raad klachtbevoegd is. De praktijkleiders konden op deze vragenlijst aangeven of zij geheel of gedeeltelijk bekend of onbekend waren met het de rol van de Raad als klachtgerechtigde. Na een korte toelichting over de klachtbevoegdheid van de Raad zijn de volgende vragen voorgelegd:

Was u van de klachtbevoegdheid van de Raad op de hoogte?

In hoeveel gevallen is er in 1997 overwogen een klacht te doen? Wat waren de overwegingen om al dan niet een klacht te doen? Is er uiteindelijk wel of geen klacht gedaan? Is er in het verleden, voor 1997, weleens overwogen een klacht te doen? Kent u collega's die weleens van de klachtbevoegdheid gebruik hebben gemaakt?

Met de praktijkleiders die, blijkens de beantwoording van de vragenlijst, klacht hebben overwogen is telefonisch contact opgenomen. In een kort interview is hun om een toelichting gevraagd.

In paragraaf 9.2 wordt de organisatie van de Raad besproken. In paragraaf 9.3 wordt het aantal meldingen dat de Raad jaarlijks krijgt

besproken. Daarna wordt in paragraaf 9.4. beschreven hoe de Raad zijn rol als klachtgerechtigde beschouwt. In paragraaf 9.5 wordt de frequentie waarmee en wijze waarop van de klachtbevoegdheid gebruik wordt gemaakt besproken. Daarbij worden de overwegingen weergegeven om al dan niet klacht te doen. In paragraaf 9.6 wordt een conclusie weergegeven.

9.2 Organisatie en taak van de Raad

De Raad voor de Kinderbescherming is onderdeel van het Directoraat-Generaal Preventie, Jeugd en Sancties van het Ministerie van Justitie. De algemeen directeur van de Raad is aanspreekpunt van de minister van Justitie. In 1995 is de Raad gereorganiseerd en is er één Raad voor de Kinderbescherming ontstaan. De Raad bestaat sindsdien uit een Landelijk bureau, vijf directiebureaus en 21 vestigingen. De directiebureaus hebben elk een directeur en zijn staffbureaus voor de vestigingen. De vestigingen bevinden zich in iedere plaats waar een arrondissementsrechtbank staat. In de loop van de tijd zijn er twee vestigingen bijgekomen in Lelystad en in Eindhoven.

Onder de vestigingen hangen een of meer units. In totaal zijn er ruim 40 units. Een unit wordt geleid door een unitmanager. Bij een unit zijn praktijkleiders, gedragsdeskundigen en raadsonderzoekers werkzaam. Binnen een unit zijn er meestal meerdere praktijkleiders. Elke unit wordt gesteund door een administratie. In grote steden wordt er een onderscheid gemaakt tussen civielrechtelijke en strafrechtelijke units. In de overige plaatsen is er sprake van een combi-unit.

De doelstelling van de Raad is het waarborgen van het fundamentele recht van ieder kind op een gezonde en evenwichtige ontwikkeling en uitgroei naar zelfstandigheid. De Raad heeft drie kerntaken⁵, deze zijn:

1. de beschermingstaak. Deze is gericht op het onderzoeken van zaken waarin opvoedingsproblematiek aan de orde is.
2. adviestaak in zaken van scheiding en omgang. Dit zijn zaken waarin de rechtbank aan de Raad vraagt van advies te dienen inzake gezagsvoorziening en/of omgangsregeling.
3. de straftaak. Onderzoek naar achtergrond van jeugdigen die met de politie in aanraking zijn gekomen.

⁵ De Raad kent daarnaast nog een andere categorie taken zoals de verzoeken tot naamswijzigingen, tot stiefouderadoptie, om opname van buitenlandse pleegkinderen, om adoptie en als bijzondere categorie: mensen met afstammingsvragen.

De Raad heeft de volgende missie geformuleerd die in grote lijnen aangeeft hoe de Raad, de komende jaren, deze kerntaken wil uitvoeren. Deze missie luidt als volgt:

De Raad komt op voor kinderen die zich in een bedreigende situatie bevinden. De Raad doet dit als overheidsinstantie pas als andere pogingen niet zijn geslaagd. Indien nodig vraagt de Raad aan de rechter om de bescherming van het kind te waarborgen. De Raad stelt zich open op en werkt deskundig, zorgvuldig en snel. De Raad beschermt kinderen.

Bij het formuleren van de missie en de doelstelling baseert de Raad zich nadrukkelijk op het internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind, dat door Nederland is ondertekend⁶.

9.3 Meldingen

Per jaar worden er in totaal zo'n 16.000 tot 18.000 kinderbeschermingszaken bij de Raad gemeld. De Raad kijkt aan de hand van een intakegesprek welke actie geboden is. Veel van de meldingen komen van de politie. Er komen ook meldingen van scholen, huisartsen en meldingen van het Bureau Vertrouwensartsen. Of de Raad naar aanleiding van een melding actie onderneemt hangt ook af van de gedetailleerdheid van de melding. Gesteld dat de melding serieus is en de Raad van mening is dat er iets voor het kind moet worden geregeld, dan volgt er een raadsonderzoek. In 50% van de gevallen wordt er onderzoek gedaan en in 50% van de gevallen niet. Het raadsonderzoek heeft tot doel te onderzoeken welke problemen er zijn en welke oplossingen daarvoor passend zijn. In een aantal gevallen zullen er civielrechtelijke maatregelen nodig zijn om het kind te beschermen.

Een melding van seksueel misbruik wordt behandeld door een intakecommissie. Deze bestaat uit een praktijkleider, een raadsonderzoeker en een unitmanager. Zij beslissen hoe er in een bepaalde situatie wordt gehandeld, of er bijvoorbeeld naar de politie wordt gegaan of niet.

⁶ Verdrag inzake de rechten van het Kind, New York, 20 november 1989 (Tr. 1990, 46, Nederlandse vertaling: Trb. 1990, 170). Nadat het Verdrag bij Rijkswet van 24 november 1994, Stb. 862 was goedgekeurd, werd het op 6 februari 1995 door Nederland geratificeerd. Op 8 maart van dat jaar trad het Verdrag voor Nederland in werking.

9.4 Rol van de Raad als klachtgerechtigde

De Raad is door de wetgever in de wet opgenomen als klachtgerechtigde naast de jeugdige en zijn wettelijk vertegenwoordigers. De wetgever heeft de Raad als het ware als 'vangnet' opgenomen. Als de jeugdige of zijn wettelijk vertegenwoordigers geen klacht doen kan de Raad klacht doen en vervolging van de verdachte mogelijk maken.

Volgens een beleidsmedewerker van het Landelijk Bureau is de Raad ten aanzien van het klachtvereiste door de wetgever overvallen. Er is geen overleg met de Raad geweest over het toekennen van de klachtbevoegdheid. Bij de Raad is geen helder geformuleerd beleid ten aanzien van de zedelijkheidswetgeving.

Als de Raad wordt geconfronteerd met zaken waarin seksueel misbruik een rol speelt, wordt samen met de wettelijke vertegenwoordigers en de minderjarige bekeken wat de Raad kan doen. In gevallen dat er vertrouwen is, dat er een einde komt aan de bedreigende situatie voor het kind, worden er geen justitiële maatregelen voorgesteld. Het uitgangspunt van de Raad is dat er een einde wordt gemaakt aan een bepaalde situatie zonder dat de rechter daar aan te pas komt. Zo nodig worden er civielrechtelijke maatregelen voorgesteld, aldus een beleidsmedewerker van het Landelijk Bureau. *"Een Raadsonderzoeker is een maatschappelijk werker en geen jurist en zal als zich een zaak voordoet niet als eerste aan het doen van een klacht denken"*, aldus deze beleidsmedewerker.

Ten aanzien van de klachtbevoegdheid heeft het Ministerie van Justitie nooit contact met de Raad opgenomen. Er is door het Ministerie nooit een beleidsvraag aan de Raad gesteld. De Raad heeft hierover overigens zelf ook nooit een vraag gesteld aan het Ministerie. Ook ten aanzien van de voorgenomen afschaffing van het klachtvereiste in het geval van prostitutie is er geen communicatie geweest tussen justitie en de Raad. Beleidsmatig is het klachtvereiste voor de Raad nooit een item geweest, aldus de beleidsmedewerker van het Landelijk Bureau. Er wordt geen registratie bijgehouden van het doen van klacht door de Raad in het kader van de zedelijkheidswetgeving.

9.5 Hanteren van de klachtbevoegdheid door de Raad

In totaal heeft de Raad 99 praktijkleiders. Deze praktijkleiders hebben allemaal via de unitmanager een vragenlijst ontvangen. In totaal stuurden 65 praktijkleiders de vragenlijsten retour. Daarnaast heeft één unitmanager de vragenlijst namens 4 praktijkleiders ingevuld en retour gezonden.

Tabel 9.1: Geretourneerde vragenlijsten naar ressort

ressort	respons
Noord	4
Noord-West	9
Oost	13
Zuid-West	15
Zuid	17
onbekend	11
totaal	69

80% van de praktijkleiders zegt volledig op de hoogte te zijn van de klachtbevoegdheid van de Raad voor de Kinderbescherming. Een klein deel van de praktijkleiders (18%) geeft aan niet op de hoogte te zijn van de klachtbevoegdheid van de Raad. Daarnaast geeft 2% van de respondenten aan deels op de hoogte zijn van de klachtbevoegdheid van de Raad.

Uit de geretourneerde vragenlijsten blijkt dat de overgrote meerderheid van de praktijkleiders (74%) in 1997 nooit heeft overwogen een klacht in te dienen. Een minderheid (24%) heeft in 1997 overwogen een klacht te doen. Daarvan heeft 11% in één zaak overwogen een klacht te doen en 13% in twee zaken. Een kleine minderheid (12%) zegt in 1997 na overweging een klacht te hebben gedaan.

De praktijkleiders is gevraagd of zij in het verleden (voor 1997) hebben overwogen een klacht te doen. 42% beantwoordt deze vraag met 'ja' en hetzelfde aantal beantwoordt deze vraag met 'nee'. De praktijkleiders is gevraagd of zij collega's kennen die van hun klachtbevoegdheid gebruik hebben gemaakt. Een meerderheid (56%) beantwoordt deze vraag ontkennend. Een kleiner aantal praktijkleiders (36%) geeft aan wel een collega te kennen die wel eens van de klachtbevoegdheid gebruik heeft gemaakt.

Van de 66 praktijkleiders die de vragenlijst retour hebben gezonden, geven 16 praktijkleiders aan een of meer keren te hebben overwogen klacht te doen. In totaal geven zij aan in 25 zaken een klacht te hebben overwogen. Van deze 25 zaken hebben wij van 16 zaken kunnen nagaan of de praktijkleiders terecht hebben aangegeven dat om het doen van een klacht ging. Van deze 16 zaken blijkt dat het in 9 zaken niet gaat om het doen van een klacht, maar om een aangifte; in 5 zaken ging het daadwerkelijk om het doen van een klacht (2 zaken waren in dit opzicht onduidelijk). Uiteindelijk heeft de Raad in twee van deze zaken ook daadwerkelijk een klacht gedaan, waarvan in één geval ten onrechte. Verderop in dit hoofdstuk zullen deze beide zaken worden beschreven.

Daar er ook nog 9 zaken waren waarvan niet nagegaan kon worden of er werkelijk klacht gedaan is, bedraagt het aantal malen dat de praktijkleiders in 1997 klacht gedaan hebben, minimaal 2 en maximaal 11. Voorts moet er rekening mee gehouden worden dat 30 praktijkleiders niet aan het onderzoek meededen. Indien deze, wat betreft het doen van klacht, niet afwijken van degenen die wel aan het onderzoek meewerkten is het aantal malen dat de Raad in 1997 klacht deed, minder dan 20 en waarschijnlijk ook minder dan 10.

Er kan geconcludeerd worden dat de 69 praktijkleiders in twee tot elf zaken een klacht hebben gedaan.

Het doen van een aangifte in plaats van een klacht

Uit de toelichting van de praktijkleiders bleek het dus in 9 gevallen waar de Raad volgens de praktijkleider een klacht overwoog, te gaan om een aangifte.

Uit de toelichting van de praktijkleiders is op te maken dat het hier gaat om zaken waarbij de jeugdige onder de twaalf jaar was en/of om zaken waarbij de jeugdige seksueel misbruikt werd door een ouder. Het materiaal geeft aan dat voor deze praktijkleiders het onderscheid tussen het doen van aangifte of het doen van een klacht niet duidelijk is.

Hieronder staat een voorbeeld van een toelichting waaruit kan worden opgemaakt dat het niet gaat om het doen van een klacht, maar om het doen van een aangifte.

"Het ging om een zaak die bij de Raad in onderzoek was. Een meisje van 14/15 jaar liep tijdens dit Raadsonderzoek weg van huis. Zij vertelde tijdens het spreekuur dat zij seksueel misbruikt werd door

haar vader. Er is overwogen een aangifte te doen. De moeder van het meisje is gevraagd aangifte te doen. De moeder wilde dat aanvankelijk niet omdat zij het meisje niet geloofde. Als de moeder geen aangifte had gedaan had de Raad dat gedaan ter bescherming van het kind".

Overwegingen

Zoals in de inleiding is beschreven heeft de Raad de klachtbevoegdheid gekregen voor het geval de jeugdige zelf of zijn wettelijke vertegenwoordigers geen klacht doen. Uit de toelichtingen van de praktijkleiders blijkt inderdaad dat de Raad een klacht overweegt als de wettelijke vertegenwoordigers dit niet willen doen.

Uit de toelichting van de Raadsonderzoekers zijn verschillende motieven te destilleren waarom de wettelijke vertegenwoordigers geen klacht doen:

- ouders geloven hun kind niet;
- ouders durven niet naar de politie;
- ouders willen de relatie met de verdachte niet in gevaar brengen;
- ouders is de werkwijze van de politie onduidelijk;
- klachttermijn van de ouders is verlopen.

Uit de overwegingen van praktijkleiders blijkt dat het al dan niet doen van een klacht of aangifte vooral afhankelijk is van de overweging of het belang van de jeugdige ermee gediend is.

- * *"Als de moeder geen aangifte had gedaan had de Raad dat gedaan ter bescherming van het kind";*
- * *"Als ouders het veiligheidsgevoel van hun kind niet kunnen garanderen dan moet de Raad dat doen";*
- * *"Als de Raad wel een klacht had moeten doen, had de Raad eerst gekeken wat de jongeren zelf wilden";*
- * *"Er wordt vanuit het belang van het kind gekeken. Je wilt niet de mogelijkheden van het kind om contacten met de vader te hebben uitsluiten";*
- * *"De Raad kijkt of de ontwikkeling van het kind bedreigd wordt en wat daarvan de oorzaak is";*
- * *"Soms kan een aangifte nodig zijn om een zaak open te breken".*

Er is ook een praktijkleider die aangaf dat de Raad klacht doet tenzij het belang van de jeugdige zich daartegen verzet. *"De Raad doet klacht tenzij het niet in het belang van de minderjarige is. Naar aanleiding van een zaak in 1996 is met de unitmanager afgesproken dat zij klacht zouden doen tenzij het belang van de minderjarige zich daartegen verzet. Ik kan niet zeggen wanneer het belang van de minderjarige zich daartegen verzet, er is geen richtlijn van de Raad die aangeeft wat dat inhoudt".*

Sommige respondenten wijzen erop dat hulpverlening in geval van seksueel misbruik de hoogste prioriteit heeft.

- * *"Van belang is of de ouders probleeminzicht hebben of hulp gaan zoeken. Is dat het geval dan doet de Raad minder snel aangifte";*
- * *"Wij zullen alleen aangifte/klacht doen van zaken die bij de Raad binnen zijn. De Raad zal niet in eerste instantie gericht zijn op het doen van aangifte. De Raad zal eerst kijken of hulpverlening op gang komt. Daarna komt de vraag wat de toegevoegde waarde van het doen van aangifte bij de politie zal zijn".*

Door een praktijkleider wordt er onderscheid gemaakt tussen het doen van aangifte tegen ouders of tegen onbekende verdachten. *"Het was nodig dat de verdachte wist dat dit niet zomaar kon. Dit ligt anders als er aangifte tegen een van de ouders moet worden gedaan. Als er aangifte moet worden gedaan tegen de ouders, dan kijkt de Raad of een aangifte iets toevoegt in het kader van hulpverlening".*

Waarom doet de Raad geen klacht?

In de zaken waarover de praktijkleiders zijn bevraagd heeft de politie in vijf zaken de Raad gevraagd een klacht te doen. In twee zaken heeft de Raad uiteindelijk ook klacht gedaan. Deze zaken worden verderop besproken.

In drie zaken heeft de Raad geen klacht gedaan terwijl daar wel om was verzocht door de politie. Een praktijkleider werd om een toelichting gevraagd naar aanleiding van twee zaken. Zijn standpunt hierover is heel duidelijk. *"Wij zullen alleen aangifte/klacht doen van zaken die bij de Raad binnen zijn. De Raad zal niet in eerste instantie gericht zijn op het doen van aangifte. De Raad zal eerst kijken of hulpverlening op gang komt. Daarna komt de vraag wat de toegevoegde waarde van het doen van aangifte bij de politie zal zijn".* Deze respondent zou klacht doen als er iets door de Raad wordt aangetroffen

waarmee niets gedaan wordt in het kader van hulpverlening door de betrokkenen. De Raad kan dan proberen door middel van een klacht een doorbraak te forceren. De Raad zal volgens deze respondent echter niet overgaan tot het doen van aangifte of klacht zonder dat er een raadsonderzoek is geweest. Het op initiatief van de politie doen van een klacht vindt deze unitmanager onzuiver omgaan met gegevens. De politie vraagt ook wel eens om gegevens in het kader van het strafrechtelijk onderzoek en dat doen zij ook niet. *"Naar onze cliënten toe zou dat ook een 'fuikwerking' kunnen hebben. Onze insteek is zorg en het belang van het kind"*. Zoals verderop blijkt zijn er medewerkers van de Raad die hier anders over denken.

In een andere zaak waarbij de Raad gevraagd is om een klacht door de politie ging het om een inmiddels 17-jarig meisje dat seksueel zou zijn misbruikt door haar oudere broer. De Raad twijfelde aan het verhaal van het kind. In het netwerkoeverleg met de hulpverlening vertelde een psychiater dat het meisje fantasie en werkelijkheid door elkaar haalde. De Raad wilde ook in deze zaak eerst het raadsonderzoek afwachten alvorens hij over zou gaan tot het doen van een klacht. Deze respondent wijst er ook op dat zodra de Raad klacht doet er geen medewerking meer van de moeder en de verdachte aan het onderzoek zou zijn te verwachten.

Dat de Raad weinig gebruik maakt van de klachtbevoegdheid hangt, volgens een beleidsmedewerker van het Landelijk Bureau, ook samen met de houding van de Raad. *"De klachtbevoegdheid van de Raad blijft op de achtergrond omdat we in de dagelijkse praktijk het niet nodig hebben om te zorgen dat die kinderen die in problemen zijn, worden geholpen. De civielrechtelijke jeugdbeschermingsmaatregelen zijn de primaire invalshoek, dit is voldoende instrumentarium. De klachtbevoegdheid is een bijkomend instrument en kan ondersteunend zijn in het hele proces. De klachtbevoegdheid wordt wellicht te weinig in onze afwegingsprocedure gebruikt. Aan de hand van de casus wordt gekeken wat de beste oplossing is. Het betreffen vaak spoedzaken waarbij binnen 24 uur iets geregeld moet zijn"*.

Zaken waar de Raad gebruik maakt van zijn klachtbevoegdheid

Er is door de Raad in 1997 in ieder geval in twee zaken een klacht gedaan. Deze zaken zullen hieronder worden beschreven. In de eerste zaak die hier wordt beschreven is er geen sprake van een klachtdelict. De Raad heeft dus, op verzoek van de politie, ten onrechte klacht gedaan.

Zaaksbeschrijving 1

De politie heeft in deze zaak de Raad gevraagd een klacht in te dienen. Een 12-jarig meisje zou seksueel misbruikt zijn door haar vader. De politie zei tegen de medewerker van het intake-team dat iemand klacht moest doen gezien de jeugdige leeftijd van het slachtoffer. Volgens de geïnterviewde praktijkleider wilde de Raad meer informatie: *"De Raad wilde meer informatie, want we doen alleen klacht op basis van ons eigen gezag"*. Er volgde een raadsonderzoek. De politie heeft stukken aan de raadsonderzoekers verstrekt. Naar aanleiding van deze stukken is door een raadsmedewerker gesproken met de vader, moeder en het meisje zelf. Uit het raadsonderzoek bleek dat de ontwikkeling van het kind werd bedreigd. De moeder wilde geen klacht doen omdat zij de relatie met haar man niet op het spel wilde zetten. Door raadsmedewerkers is tegen de moeder van het meisje gezegd dat als zij geen klacht wilde doen de Raad dat zou doen. De moeder wilde toch geen klacht doen en uiteindelijk heeft de Raad dat gedaan.

Zaaksbeschrijving 2

Deze zaak kwam aan het rollen doordat een burger een foto vond met daarop een jong meisje dat leek seksueel mishandeld te worden. Deze foto hadden een oudere man en een meisje in een park laten vallen. Later bleken dit pornografische foto's van het meisje te zijn. De burger heeft de man en het meisje gevolgd en vervolgens de politie gebeld. Naar aanleiding hiervan heeft de politie contact gezocht met de ouders van het meisje. De oudere man bleek de broer van de moeder van het meisje te zijn. De politie vond het vreemd dat de ouders nogal terughoudend reageerden op het verhaal van de politie en zij schakelde de Raad in. Volgens de Raad was er sprake van een bedreigende situatie met name omdat de ouders geen standpunt innamen tegen de oom. Volgens de praktijkleider hadden de ouders bijvoorbeeld het standpunt in kunnen nemen dat de oom geen contact meer met hen had moeten zoeken. De ouders hadden daarnaast actief het hulpverleningstraject moeten kiezen, maar dat deden zij niet. De moeder van het slachtoffer durfde tegenover de raadsmedewerker meer te verklaren dan tegenover de politie. Zo vertelde de moeder van het meisje aan de raadsmedewerker dat terwijl moeder beneden op de bank zat haar dochter seksueel mishandeld werd en dit op foto's werd vastgelegd. Deze zaak zorgde voor veel commotie binnen de familie. Volgens de politie was de oom al een keer eerder veroordeeld voor seksueel misbruik. De Raad vond het zorgelijk dat er sprake was van serieuze recidive. Het was niet uitgesloten dat er tussentijds nog meer zaken hadden plaatsgevonden. De ouders wilden geen aangifte doen omdat zij bang waren voor het verstoren

van de familieverhoudingen. De politie gaf aan zonder klacht de aangifte niet rond te kunnen krijgen. Het meisje wilde geen klacht doen omdat zij de relatie met haar ouders niet wilde verstoren. Zij conformeerde zich aan de opstelling van haar ouders. De Raad heeft in deze zaak klacht gedaan en een verklaring afgelegd. De bij de zaak betrokken praktijkleider vindt dat de Raad zijn verantwoordelijkheid moet nemen als een verdachte meerdere slachtoffers kan maken en de ouders geen klacht doen.

Naar aanleiding van deze zaak zijn er ook kindbeschermingsmaatregelen genomen. De praktijkleider overweegt dat bij sommige incidentele gebeurtenissen de Raad geen klacht zal doen als ouders en het kind dat niet wensen, omdat van alle aangiften maar een klein percentage tot een veroordeling leidt. In deze zaak ging het om een verdachte waarbij er een forse mogelijkheid bestond dat hij in herhaling zou vervallen. "In dit geval neem je als Raad de boeman-functie op je. De ouders kunnen tegenover de familie zeggen: *"Wij hebben geen klacht gedaan, maar de Raad"*."

Afstemming Raad en politie

De politie kan de Raad vragen klacht te doen als zij het onderzoek niet zonder klacht kan voortzetten. Uit de toelichting van een aantal respondenten blijkt dat in vijf gevallen de politie de Raad gevraagd heeft klacht te doen.

"De zaak kwam via een jeugd en zedenpolitie bij het intake-team nogal rommelig binnen. De politierechercheur zei op barse toon: 'De Raad moet klacht doen, net zoals in een zaak van 1996'. Praktijkleider: 'Toen zette de Raad zich schrap want wij wilden eerst weten wat er precies aan de hand was. De Raad wil op basis van zijn eigen oordeel aangifte doen. Tijdens het raadsonderzoek bleek dat het inderdaad ernstig was'. De Raad wilde meer informatie, want we doen alleen klacht op basis van ons eigen gezag. De beslissing om al dan niet een klacht te doen is een gezamenlijk besluit van de betrokken raadsonderzoekers en de interne gedragsdeskundige onder verantwoordelijkheid van de praktijkleider".

Een andere respondent zegt in zijn toelichting:

"Er is overleg geweest op initiatief van de Bureau Vertrouwensartsen om met alle instellingen die met het kind van doen hadden om de tafel te gaan zitten. In dat overleg zat ook de politie. De politie wilde dat er in de zaak iets ging gebeuren. De politie liep harder dan wij". Ze zullen gedacht hebben: 'We zullen dat varkentje eens even was-

sen'. De Raad denkt in het belang van het kind en wilde eerst het raadsonderzoek afwachten. De politie had ook overleg met de officier van justitie om de telefoon af te tappen en te kijken of ambtshalve onderzoek mogelijk was. De politie probeerde de coördinatie naar zich toe te trekken. Ze zaten te drammen om bewijsmateriaal. De politie heeft de Raad in deze zaak niet gevraagd een klacht in te dienen. De politie probeerde het meisje tot een klacht te bewegen. Het meisje vreesde voor het belang van de andere kinderen".

Alvorens de Raad overgaat tot het doen van een klacht zal er volgens een aantal respondenten eerst zelfstandig onderzoek worden gedaan. "Als uit het raadsonderzoek zou blijken dat het indienen van een klacht in het belang van het kind zou zijn, dan had de Raad dat wel willen doen. De Raad doet geen onderzoek naar de vraag of deze man het kind heeft misbruikt. De Raad kijkt of de ontwikkeling van het kind bedreigd wordt en wat daarvan de oorzaak is".

Een praktijkleider is van mening dat alvorens de Raad klacht kan doen er eerst een formele melding bij de Raad nodig is.

"Er was geen melding bij de Raad en daardoor is geen contact met de cliënt mogelijk. Bij een formele melding aan de Raad wordt het gezin duidelijk gemaakt dat de Raad erbij betrokken is. Aan het gezin moet gemeld worden dat de Raad gegevens kan gaan verstrekken en daartegen kan administratiefrechtelijk bezwaar en beroep worden gemaakt. Wij mogen geen gegevens verstrekken zonder medewerking van de betrokkenen. Zonder raadsonderzoek doen wij geen klacht, dat moet op basis van eigen waarneming".

Volgens deze respondent zal de politie niet snel overgaan tot een formele melding bij de Raad omdat dit het opsporingsonderzoek kan doorkruisen.

"Als de politie weet dat een zaak loopt dan doen ze geen formele melding bij de Raad. De politie heeft er geen belang bij dat ons onderzoek het onderzoek van de politie doorkruist. De verhoren zouden aan waarde kunnen verliezen als de betrokkenen hun verhalen al meerdere keren hebben gedaan. De politie vraagt om een klacht, maar legt niet alle ins en outs op tafel. De politie wil de zaak niet bij de Raad melden. Ze komen vaak met algemene vragen, terwijl de Raad geen zicht heeft op wat er precies aan de hand is. De politie heeft soms ook geen belang bij het doen van een melding. Er is een verschil tussen het belang van de politie en het belang van de Raad. De politie wil het misdrijf boven tafel krijgen. Ons belang is het veiligstellen van het kind".

Niet alle praktijkleiders zijn van mening dat er een formele melding moet zijn. Een praktijkleider zegt hierover:

"De Raad zal bij de vraag om een klacht door de politie kijken waarom mensen hun eigen verantwoordelijkheid niet nemen. Er zal contact worden gezocht met de betrokkenen. Niet voor elk contact met betrokkenen is een melding nodig. Ik zou kijken welke gevolgen er zijn voor de minderjarige als er een klacht wordt gedaan".

Door praktijkleiders in sommige regio's wordt ook gewezen op het scenarioteam waar zaken worden besproken. Tussen de leden van het team bestaat een nauwe samenwerking. Aan het team nemen de politie, het Bureau Vertrouwensartsen, eerste- en tweedelijns hulpverlening (o.a. RIAGG, AMW en stichting Jeugdzorg) en de reclassering deel. Alle ingewikkelde zaken zoals ernstige kindermishandeling of pedofilie worden in het multidisciplinaire team besproken.

Een respondent betreurt dat de afdelingen Jeugd- en Zedenpolitie geminimaliseerd zijn. Soms is er in de periferie minder kennis dan in de grote stad. Daardoor is er de kans dat er meer fouten worden gemaakt door de politie. Hij vraagt zich af of de 'gewone' onderzoeker wel voldoende is toegerust om kinderen en ouders te woord te staan. Daar is een specialisme voor nodig, aldus de praktijkleider.

9.6 Slotsom

De Raad voor de Kinderbescherming is door de wetgever als klachtgerechtigde opgenomen om als vangnet te fungeren wanneer de jeugdige zelf of zijn wettelijke vertegenwoordigers geen klacht doen en wanneer bescherming van het kind nodig is.

In de praktijk blijkt dat de Raad nauwelijks gebruik maakt van de klachtbevoegdheid. Het vangnet van de Raad, in het geval dat de andere klachtgerechtigden geen klacht doen, lijkt niet als zodanig te functioneren.

In totaal hebben 69 praktijkleiders tussen de twee en elf keer een klacht gedaan in 1997. Bij praktijkleiders blijkt het verschil tussen het doen van aangifte of het doen van een klacht niet helder te zijn. Er bestaan tussen praktijkleiders verschillen in visie omtrent het al dan

niet hanteren van de klachtbevoegdheid. Er zijn praktijkleiders die vinden dat de Raad zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid moet nemen als de jeugdige of zijn wettelijke vertegenwoordigers geen klacht doen. Er zijn ook praktijkleiders die alleen gebruik willen maken van de klachtbevoegdheid van de Raad als dit in het belang van de hulpverlening aan de jeugdige is. Sommige praktijkleiders wijzen erop dat de Raad alleen klacht doet na zelfstandig onderzoek van de Raad.

Een verklaring voor de verschillende visies van de praktijkleiders is gelegen in het feit dat de Raad geen landelijk beleid heeft ten aanzien van het hanteren van de klachtbevoegdheid. Door het Ministerie van Justitie is er ten aanzien van de klachtbevoegdheid ook geen aansturing geweest. Praktijkleiders en de beleidsmedewerker van het Landelijk Bureau wijzen erop dat de Raad als uitgangspunt heeft een einde te maken aan de bedreigende situatie voor het kind. Het vervolgen van de verdachte speelt daarbij een ondergeschikte rol.

De Raad werkt vanuit het belang van het individuele kind en niet vanuit het algemene belang. Het vervolgen van verdachten heeft voor de Raad dan ook geen prioriteit.

Het geheel van bevindingen overziende, willen wij nu een reeks beschouwingen wijden aan onderwerpen die voor het klachtvereiste relevant zijn, teneinde tot conclusies te komen. De reikwijdte van deze conclusies is beperkt tot de optiek van de klachtgerechtigden. Andere invalshoeken komen elders aan de orde.

Benadering

Het oordeel van de klachtgerechtigden is verkregen door middel van een onderzoek, waarvoor de respondenten grotendeels via oproepen geworven zijn. Zij hebben, althans ten dele, zichzelf geselecteerd. Er mag geen aanspraak op gemaakt worden dat onze onderzoeksgroep representatief is voor de klachtgerechtigden in Nederland. Tegenover dit nadeel staat ook een voordeel: De meeste respondenten waren gemotiveerde volwassenen en jongeren met een speciale belangstelling voor het onderwerp. Zij hadden al eens nagedacht over normen en waarden met betrekking tot jongerenseksualiteit en niet zelden geprononceerde opvattingen hierover.

Het bovenstaande heeft geen betrekking op de Raad voor de Kinderbescherming als klachtgerechtigde. Iedere individuele beslissing van de Raad met betrekking tot het klachtvereiste moet worden voorgelegd aan een praktijkleider. Alle praktijkleiders bij elkaar zijn dus volledig op de hoogte van de gebruikmaking van de klachtbevoegdheid door de Raad en de daarbij gehanteerde overwegingen. Van de 99 praktijkleiders in Nederland hebben er 65 aan ons onderzoek meegedaan. We mogen ervan uitgaan dat wij hierdoor een goed beeld hebben verkregen van het reilen en zeilen van de Raad voor de Kinderbescherming als klachtgerechtigde.

Bepaling

De meeste jongeren achten het van groot belang zelf te bepalen wat zij doen en laten op seksueel gebied, al dan niet in overleg met partner en ouders. Ook de jongeren die voor hun eigen gevoel nog niet aan seks toe zijn, hechten er groot belang aan te zijner tijd zelf te bepalen dat zij zover zijn en dan ook zelf te bepalen hoe zij inhoud geven aan hun seksuele verlangens. Ook wanneer er een groot leeftijdsverschil tussen beide sekspartners zou bestaan, hechten de meeste jongeren (hoewel zij die situatie niet ideaal achten) er toch aan dan zelf te bepalen wat zij doen op seksueel gebied.

De meeste ouders achten het een realiteit dat hun kinderen zelf hun doen en laten op seksueel gebied bepalen. Deze ouders realiseren zich dat zij wel kunnen sturen, maar niet bepalen. Dit heeft betrekking op seksuele handelingen tussen leeftijdgenoten. Als de jongeren seks zouden hebben met iemand die veel ouder is, zien de meeste ouders hun rol veel geprononceerder. Zij vinden dat zij als ouder daar dan een bepalende rol in zouden moeten hebben.

Beperking

De verbodsbepalingen in de zedelijkheidswetgeving vormen in beginsel een beperking van de gedragsalternatieven (al is het klachtvereiste in het leven geroepen om ongewenste en onbedoelde beperking te vermijden). In de praktijk is dit alleen zo wanneer burgers (in casu jongeren van 12-16 jaar) de normstelling vanuit de wet accepteren en respecteren. Het blijkt dat de jongeren uit het onderzoek wettelijke voorschriften (op het terrein van de zedelijkheidswetgeving) alleen als normstellend ervaren, wanneer zij deze redelijk achten. Zou de wet zaken verbieden die jongeren normaal achten, dan hebben zij in meerderheid geen boodschap aan de wet. Als gevolg hiervan is de veronderstelde beperkende werking van de wet voor de meesten geen bedreiging voor de seksuele zelfbepaling. De meeste ouders bevestigen dat hun kinderen zich weinig van de wet zouden aantrekken in dit opzicht (wat nog niet wil zeggen dat zij het daarmee eens zijn). Toch is er ook een niet geheel te verwaarlozen minderheid onder de jongeren die aangeeft zich in zijn seksueel gedrag (mede) naar de wet te zullen richten. Er is dus wel een categorie voor wie de wet een normerende, en dus wellicht beperkende werking heeft. Juist voor deze categorie is het van belang dat in de wetgeving rekening gehouden wordt met hun zelfbepalingsrecht.

Bescherming

De beschermende werking van de wet en zijn uitvoerders tegen misbruik is in de optiek van de meeste klachtgerechtigden niet erg sterk. De wet komt in beeld als het kwaad al geschied is. Jongeren en ouders achten dit over het algemeen wel van belang en willen er ook hun bijdrage aan leveren (bijvoorbeeld aangifte doen), maar niet vanuit een oogpunt van bescherming, maar van normstelling. Waar algemeen aanvaarde normen overtreden worden, moet naar hun oordeel de overheid een sanctie toepassen, om aan te geven dat dit niet kan. De normstellende werking van de wet is dus in de ogen van de meeste klachtgerechtigden niet ex ante (gedragsbeïnvloedend), maar ex post (correctief).

Het "sluitstuk" in relatie tot het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving wordt gevormd door de Raad voor de Kinderbescherming. Als bescherming van het kind nodig is en niemand anders roept de bescherming van de (straf)wet in, dan is het in de ogen van de wetgever de taak van de Raad om vervolging van de dader te verlangen. Het blijkt dat in de praktijk deze functie van de Raad moeilijk te verenigen is met andere taken en verantwoordelijkheden die hogere prioriteit hebben. De Raad is voor deze taak ook niet optimaal gepositioneerd in de samenleving. Het door de wetgever aangebrachte "sluitstuk" op het klachtvereiste heeft betrekkelijk weinig praktische betekenis.

Bekendheid

Een complicerende factor is dat de meeste klachtgerechtigden niet goed op de hoogte zijn van wat de wet bepaalt. Zij hebben wel de klok horen luiden, maar weten niet waar de klepel hangt. Voor zover jongeren hun seksuele gedragingen mede baseren op wat er wettelijk toegestaan en verboden is (wat dus maar zeer ten dele het geval is), baseren zij zich op het beeld dat zij hebben van wat de wet bepaalt. Dit beeld is over het algemeen fragmentarisch en niet geheel correct. Men moet dus geen overdreven verwachtingen hebben van de mate waarin door middel van wetgeving (en eventueel wetswijziging) het seksueel gedrag van jongeren beïnvloed kan worden.

Beoordeling

Het achterliggende principe van het klachtvereiste, het vinden van een balans tussen zelfbepaling en bescherming, valt bij de klachtgerechtigden in goede aarde. Men moet hierbij wel bedenken dat de overgrote meerderheid tijdens het interview voor het eerst bekend raakte met de wettelijke bepalingen in dit opzicht. Er is dus geen sprake van een bezonken oordeel, maar van een eerste reactie. Bij de verschillende categorieën klachtgerechtigden waren er verschillende elementen in het klachtvereiste die hen speciaal aanspraken. De jongeren zijn verheugd over deze officiële erkenning van hun zelfbepalingsrecht en vinden het acceptabel dat aan de ouders en aan de Raad ook een rol is toebedacht. De ouders vinden het terecht en nodig dat zij klachtbevoegd zijn. Alleen de Raad lijkt niet blij te zijn met de rol die hem in dezen door de wetgever is toebedeeld.

Bedoeling

De bedoeling van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving is een balans te bieden tussen seksuele zelfbepaling en bescherming tegen seksueel misbruik (met het risico van beperking van de zelfbepaling). Wij refereren hier onder andere aan de centrale probleemstelling van het onderzoek:

"In hoeverre voldoet het klachtvereiste (in art. 245 Sr., 247 Sr. en 248 ter Sr.) in de praktijk aan zijn tweeledige functie, namelijk enerzijds de ruimte te bieden aan minderjarigen van 12-16 jaar voor hun seksuele zelfbepaling en anderzijds hen bescherming te bieden tegen seksueel misbruik".

Vanuit de optiek van de klachtgerechtigden kan hierover het volgende gezegd worden.

In de ogen van de meeste klachtgerechtigden vormt de huidige wetgeving (of welke dan ook) geen belemmering voor de seksuele zelfbepaling, omdat jongeren in seksueel opzicht toch hun eigen weg gaan, ongeacht wat de wet bepaalt. Bovendien weten de meesten niet wat de wet bepaalt.

Er is daarnaast een categorie die wel gemotiveerd is om met betrekking tot seksueel gedrag rekening te houden met wat de wet bepaalt, maar ook deze groep is niet goed op de hoogte van de wetsbepalingen.

De beschermende werking van de huidige wetgeving is in de ogen van de meeste klachtgerechtigden niet erg sterk, tenzij men dit zeer ruim opvat. Men vindt het namelijk wel van belang dat normovertredingen bestraft worden. Vermoedelijk is de gedachte hierachter dat wanneer de norm duidelijk gesteld wordt, het aantal overtredingen ervan binnen de perken zal blijven.

Conclusie:

Noch de huidige wetgeving, noch een gewijzigde vorm ervan, vormt in de ogen van de klachtgerechtigden een bedreiging voor de seksuele zelfbepaling van jongeren. Evenmin verwachten zij veel van bescherming van jongeren door de wet.

Anders gezegd, in de ogen van de klachtgerechtigden (zowel jongeren als ouders) is het een maatschappelijke realiteit dat jongeren hun eigen gang gaan met betrekking tot hun seksueel gedrag en dat zij daarbij risico's (onder andere op misbruik) lopen, ongeacht wat de wet bepaalt.

Dat wil niet zeggen dat de klachtgerechtigden het onbelangrijk vinden hoe er in de wetgeving wordt omgegaan met de afweging tussen zelfbepaling en bescherming. De huidige regeling krijgt van de klachtgerechtigden (nadat het hen is uitgelegd) veel waardering.

Bezinning

Het is de taak van de onderzoekers om zich, in het licht van de onderzoeksresultaten, te bezinnen op alternatieven voor de huidige regeling van het klachtvereiste. Vanuit het deelonderzoek met betrekking tot de optiek van de klachtgerechtigden kan hierover het volgende gezegd worden.

De seksuele zelfbepaling van jongeren wordt door de meeste klachtgerechtigden als een groot goed beschouwd, dat echter niet wezenlijk bedreigd wordt door wetgeving. Toch achten zij het van belang dat in de wet de erkenning van de zelfbepaling tot uitdrukking komt. Tegen de huidige vormgeving daaraan, middels het klachtvereiste, bestaat bij de klachtgerechtigden weinig tot geen bezwaar. De meesten wisten, voorafgaand aan het interview, niet af van het bestaan hiervan. De klachtgerechtigden zijn slecht op de hoogte van de finesses van de zedelijkheidswetgeving. Vermoedelijk maakt het hun weinig uit hoe de zaken in juridische zin precies geregeld zijn, als er maar vorm gegeven wordt aan het zelfbepalingsrecht.

Hoorrecht

Voor de jongeren betekent dit dat vervanging van het klachtvereiste door een andere vorm van erkenning van het zelfbepalingsrecht acceptabel kan zijn, als het maar echt iets voorstelt. Zou bijvoorbeeld het hoorrecht versterkt worden, in die zin dat het OM alleen tot vervolging mag overgaan nadat de jongere gehoord is, dan moeten er garanties zijn dat dit geen formaliteit is, maar dat er echt gehoor wordt gegeven aan wat de jongere wil.

De ouders erkennen in meerderheid het zelfbepalingsrecht van hun kinderen, maar willen niet buitenspel gezet worden. In hun ogen heeft de ouder een rechtmatige plaats in het besluitvormingsproces omtrent vervolging van een verdachte van wie het kind slachtoffer geworden is. Vanuit deze optiek zou er ook een hoorrecht voor ouders moeten zijn. Het is de vraag in hoeverre dit te verenigen is met het recht op privacy van een jongere die slachtoffer van seksueel misbruik geworden is.

Uitbreiding politiebevoegdheden

Er is een zeker verband tussen het recht op privacy en het zelfbepalingsrecht van jongeren. Diverse jongeren gaven aan dat zij, als hun seksuele zelfbepaling bedreigd zou worden, bijvoorbeeld door de wet of door de ouders, stiekem seks zouden hebben. In het algemeen is trouwens een kenmerk van seksueel gedrag dat het vaak in beslotenheid plaatsvindt. Hiermee is aangegeven dat aantasting van de privacy van jongeren tevens een bedreiging vormt voor het recht op seksuele zelfbepaling.

Deze notie is relevant voor de optie waarin het klachtvereiste wordt verengd tot de feitelijke vervolging van een verdachte en niet meer zou gelden voor specifieke opsporingsactiviteiten van de politie. Er is tot op zekere hoogte sprake van een bedreiging van het zelfbepalingsrecht als de politie de bevoegdheid krijgt te gaan snuffelen in het seksleven van jongeren zonder dat om hun instemming gevraagd is (hoezeer ook uit andere overwegingen, bijvoorbeeld bescherming, uitbreiding van de politiebevoegdheden in dit opzicht gewenst kan zijn).

Leeftijdsverschil en leeftijdsgrenzen

De klachtgerechtigden hebben zich in dit onderzoek uitgebreid uitgesproken over hun visie op seksuele contacten tussen jongeren en personen die veel (tien jaar) ouder zijn. Zij onderkennen dat er dan sprake is van een geheel andere situatie dan wanneer twee leeftijdgenoten seks hebben. De eventuele introductie van het element "leeftijdsverschil" in de wetgeving sluit dus wel aan bij de beleavingswereld van jongeren en ouders. Ouders en jongeren verschillen echter van elkaar wat betreft de consequenties die zij verbinden aan het bijzondere karakter van seksuele contacten met iemand die veel ouder is. De meeste jongeren achten deze situatie niet wenselijk. Desalniettemin blijven zij in meerderheid, ook in deze situatie, staan op hun zelfbepalingsrecht. De meeste ouders achten een dergelijk groot leeftijdsverschil zo schadelijk, dat in hun visie in die situatie het zelfbepalingsrecht geheel of ten dele vervalst.

Leeftijdsverschillen zijn er in alle soorten en maten. Omdat de duur van het interview grenzen stelde, hebben wij ons moeten beperken tot het aan de orde stellen van één leeftijdsverschil. De keuze is toen bepaald op tien jaar. Het is de vraag hoe de respondenten gereageerd

zouden hebben op een ander leeftijdsverschil, b.v. drie jaar. Hierover kunnen geen uitspraken gedaan worden, met één uitzondering:

Als de jongeren van oordeel zijn dat zij zelfbepalingsrecht hebben in een situatie dat de sekspartner tien jaar ouder is, dan vinden zij dit zeker ook bij een leeftijdsverschil dat veel minder groot is.

Uit het onderzoek komt naar voren dat er belangrijke verschillen zijn die verband houden met de leeftijd van de jongeren. Tevens werd herhaaldelijk naar voren gebracht dat de leeftijd in jaren geen harde indicator is voor hoever een jongere is in zijn seksuele ontwikkeling. Wij hebben in dit onderzoek de seksuele ontwikkeling niet gemeten. Ook de uitvoerders van de wet zullen over het algemeen niet in de gelegenheid zijn om dit te doen. We moeten ons dus behelpen met een ruwe, objectief vast te stellen indicator voor de seksuele ontwikkeling: de leeftijd.

Er is een belangrijke overeenkomst tussen de jongsten in onze onderzoeksgroep (12 en 13 jaar) en de ouderen (14 en 15 jaar). Beide categorieën hechten groot belang aan de seksuele zelfbepaling. In de uitwerking daarvan zijn er echter verschillen. De 14-15 jarigen willen over het algemeen niets weten van verbodsbepalingen ten aanzien van hun seksueel gedrag en kondigen ook alvast aan zich daaraan niet te zullen houden, indien er dergelijke verbodsbepalingen zouden zijn. De meeste 12-13 jarigen achten voor hun leeftijdscategorie een verbod op vergaande seksuele handelingen, zoals geslachtsgemeenschap, niet onredelijk, met name (maar niet alleen) als de partner veel ouder is. Waar zij hun zelfbepalingsrecht opeisen, geldt dit met name de seksuele handelingen waar zij op hun leeftijd aan toe zijn, zoals zoenen en vrijen. Grosso modo sluit de opvatting van de ouders hierbij aan.

Er zijn dus in de optiek van de klachtgerechtigden termen aanwezig om niet de hele groep van 12-16 jaar over één kam te scheren, maar nuanceringen aan te brengen. Leeftijdsgrenzen zijn in dit opzicht vrij willekeurig, maar een verandering van regels als een kind 14 jaar wordt, lijkt niet onredelijk⁷.

⁷

Echter, in de later gehouden jongerenpanels kwam naar voren dat in de ogen van de deelnemers daaraan een andere leeftijdsgrens een "natuurlijker" verschil in seksuele ontwikkeling markeert, namelijk die tussen 12 en 13 jaar. Zie de bijlage.

Besluit

Sommige van de geïnterviewde jongeren waren verbaasd dat hun oordeel op prijs gesteld werd omtrent zoiets belangrijks en ingewikelds als wetgeving. Veel respondenten, ook onder de andere klachtgerechtigden, spraken er hun waardering over uit dat de wetgever in een zaak die de emoties sterk raakt, jongerenseksualiteit, zijn oor te luister legt bij degenen die het direct aangaat. Het is nu zaak dat de optiek van de klachtgerechtigden ook in de verdere besluitvorming een groot gewicht krijgt.

BIJLAGE - DE JONGERENPANELS

1. Inleiding

Nadat de analyse en de rapportage over de individuele interviews voltooid waren, zijn nog een aantal "jongerenpanels" gehouden. Deze hadden ten eerste tot doel de onderzoeksresultaten terug te koppelen naar de jongeren en tegelijk te toetsen in hoeverre zij zich daarin herkenden. Een tweede doel was te komen tot een nadere uitwerking en precisering van de onderzoeksresultaten in relatie tot de wetgeving. Daarbij moet men bedenken dat in het onderzoek inmiddels een aantal opties waren ontwikkeld voor alternatieven voor het klachtver-eiste, mede op grond van de eerste onderzoeksresultaten. Deze opties waren uiteraard nog niet bekend toen de vragenlijsten voor het individuele onderzoek werden geconstrueerd. In de panels werden vragen ingebracht die van belang zijn voor de uitwerking van deze opties. Zo werd de dynamiek van het onderzoek benut om de jongerenoptiek optimaal tot zijn recht te laten komen bij de verdere uitwerking van de opties voor wetgeving.

In concreto hielden de jongerenpanels in dat een groep van ongeveer acht jongeren bijeen werd gebracht om te discussiëren over de bovenvermelde onderwerpen. Er werden vier jongerenpanels gehouden. Eerst beschrijven wij de methodiek van de jongerenpanels, daarna de werving en samenstelling en vervolgens de voornaamste resultaten; tenslotte worden conclusies getrokken.

2. Methodiek

Het bewerkstelligen van een bruikbare inbreng van jongeren in een zo gecompliceerd proces als wetgeving vereist een aanpak die speciaal gericht is op deze doelgroep. Het is voor jongeren erg moeilijk om ten principale en in abstracto te praten over het onderwerp wetgeving ten aanzien van jongerenseksualiteit. Daarom is gekozen voor een zeer concrete benadering.

De jongerenpanels werden gehouden aan de hand van een verhaal. Het verhaal gaat over een meisje van 14 jaar, Maria, dat met betrekking tot haar seksueel gedrag in allerlei situaties terechtkomt, die door de onderzoekers bedacht waren om voor wetgeving cruciale kwesties aan de orde te kunnen stellen. Eén van de onderzoekers vertelde het verhaal. Op strategisch gekozen momenten werd het verhaal onderbroken om een vraag aan het panel voor te leggen, waarover gediscussieerd werd. Daarna ging het verhaal weer verder. Er volgt nu een samenvatting van het verhaal en de vraagpunten.

Maria heeft allerlei vriendjes met wie zij relatief onschuldige seksuele handelingen verricht. Dan wil zij verder gaan, maar de jongen wil (of durft) niet. Hij beroept zich op de wet. Er ontstaat een meningsverschil over wat de wet bepaalt en of dit terecht is.

Leeftijdsgrenzen en leeftijdsverschillen

Hier werd het verhaal voor de eerste keer stopgezet. Er werd nu eerst door de onderzoekers een beeld gegeven van wat het individuele onderzoek had opgeleverd met betrekking tot de vraag wat er volgens de jongeren bij wet verboden zou moeten zijn ten aanzien van seksuele handelingen van jongeren. Hiervoor werd een folder uitgereikt. De daarin vermelde informatie komt overeen met die van de tabellen 7.1 en 7.3. Daarnaast was vermeld hoe over dezelfde onderwerpen geantwoord was door de eigen omgeving van de jongeren (school of instelling). Na een korte uitleg hiervan werd het onderwerp "wettelijk verbod van seksuele handelingen van en met jongeren" opnieuw aan de orde gesteld, maar nu met een veel grotere variatie aan leeftijden en leeftijdsverschillen dan in het individuele onderzoek. Er werden ditmaal drie seksuele handelingen onderscheiden, te weten:

- borsten aanraken
- aanraken geslachtsdelen
- geslachtsgemeenschap

Allereerst werden vragen gesteld ten aanzien van twee jongeren van gelijke leeftijd. De jongeren willen allebei; er is geen sprake van dwang.

Begonnen werd met de leeftijd van 15 jaar. Gevraagd werd of in deze situatie geslachtsgemeenschap wettelijk verboden moest zijn. Als er jongeren waren die deze vraag bevestigend beantwoordden, werd dezelfde vraag gesteld ten aanzien van het aanraken van geslachtsdelen en voor zover relevant ook nog ten aanzien van het aanraken van borsten. Vervolgens werd de leeftijd verlaagd naar 14 jaar, waarna weer dezelfde vragen gesteld werden. Daarna hetzelfde met 13 jaar en tenslotte met 12 jaar.

Hierna werd een leeftijdsverschil geïntroduceerd. Ook hier ging het om vrijwillige seks. De jongste sekspartner was 15 jaar en de oudste 18 jaar. Dezelfde vragen werden weer gesteld. Hierna werd het leeftijdsverschil stapsgewijs verhoogd tot uiteindelijk een verschil van 25 jaar bereikt werd. Hierna werd deze operatie nog een keer herhaald, met dien verstande dat de jongste sekspartner nu geen 15 jaar, maar 13 jaar was.

Tenslotte werden nog twee kwesties aan de orde gesteld die mogelijk-kerwijs van invloed zijn op het oordeel omtrent leeftijdsgrenzen en leeftijdsverschillen:

Maakt het nog iets uit of de jongen (man) de oudste is of het meisje (de vrouw)?

Maakt het nog iets uit of de sekspartners van verschillend of van gelijk geslacht zijn? (Dit was de enige keer in het hele onderzoek dat het overigens principieel vermeden onderscheid tussen homoseksualiteit en heteroseksualiteit aan de orde werd gesteld, zie ook § 1.5).

politiebevoegdheden en de rechten van jongeren

Hierna werd het verhaal voortgezet. Na diverse andere vriendjes raakt Maria verliefd op een jongen van 20 jaar. Het gedragspatroon van deze jongen (die haar dagelijks van school afhaalt met een patserige auto) roept bij een leraar verdenkingen op. Hij denkt dat Maria geronseld wordt voor prostitutie en waarschuwt de politie. Deze stelt een onderzoek in en ondervraagt alle leraren over de levenswandel van Maria.

Stop 2; Vraag:

Vinden jullie dat de politie dit mag doen?

In het verhaal komt er kritiek op het optreden van de politie. De politie rechtvaardigt zich. Het blijkt dat de politie ook al verdenkingen koesterde tegen de jongen in verband met een eerder verdwenen meisje.

Stop 3; Vraag:

Maar wat vinden jullie, nu je dit weet?

Mag de politie dit onderzoek instellen?

Een van de leraren vertelt de jongen dat hij in de gaten gehouden wordt. Deze stapt naar de politie en eist dat Maria gehoord wordt, zodat zij kan getuigen dat er niets aan de hand is. De politie weigert in eerste instantie.

Stop 4; Vraag:

Wat vinden jullie? Mag de politie de relatie van een jongere onderzoeken zonder toestemming van de jongere?

Nu eist Maria zelf dat zij gehoord wordt door de politie. Bij nader inzien stemt deze hiermee in. Als Maria op het bureau verschijnt wordt haar meegedeeld dat ook haar ouders gehoord zullen worden. Maria protesteert hiertegen. Zij had haar relatie geheim weten te houden voor de ouders en wil dat dit zo blijft.

Stop 5; Vraag:

Wat vinden jullie? Mag de politie het verhaal over Wesley (dat is de naam van de jongen in het verhaal) aan de ouders vertellen?

Moet de politie aan de ouders vragen of zij vinden dat er moet worden opgetreden tegen Wesley? (Dit is uiteraard een verwijzing naar het klachtvereiste)

Wat moet er verder gebeuren als de ouders ja zeggen?

Wat moet er verder gebeuren als de ouders nee zeggen?

De ouders in het verhaal geven de politie te kennen dat zij niet willen dat er wordt opgetreden (in juridische termen: zij doen geen klacht). De politie wendt zich nu tot de Raad voor de Kinderbescherming (om een klacht uit te lokken?). Hier neemt het verhaal een onverwachte wending. Het blijkt dat de Raad op de hoogte is van de identiteit en verblijfplaats van het verdwenen meisje (zie stop 3). Nadat zij geruime tijd in de heroïne prostitutie had gezeten, waren er kinderbeschermingsmaatregelen genomen en was zij in een gesloten internaat geplaatst. Ook de Raad koestert verdenkingen tegen de jongen Wesley. Alvorens verdere stappen te overwegen, besluiten de Raad en de politie gezamenlijk de beide meisjes met elkaar in contact te brengen.

Het verdwenen meisje vertelt Maria wat er met haar gebeurd is en dat het inderdaad Wesley was die haar in de val had laten lopen. Maria weet niet wat zij geloven moet, maar als Wesley kort daarop begint met haar aan te zetten tot druggebruik, breekt zij met hem. Nu meldt de politie zich weer. Maria wordt verzocht een verklaring af te leggen over hun seksuele contacten (de politie wil nog steeds een klacht). Maria weigert. Ook het andere meisje durft niets te ondernemen in dit opzicht.

Stop 6; Vraag:

Wat moet de politie doen? Hebben zij volgens jullie het recht om stappen tegen Wesley te ondernemen?

Hier kwam het verhaal abrupt ten einde. Er werd een korte recapitulatie gegeven van de vragen en de antwoorden. Aan de hand hiervan werden de begrippen zelfbepaling, privacy en bescherming geïntroduceerd. Getracht werd om ook los van de context van het verhaal een discussie op gang te krijgen over de afweging van deze verschillende belangen.

De duur van de bijeenkomsten was ruim een uur. De jongeren werkten constructief mee en kregen na afloop een kleine attentie.

3. Karakteristiek van de vier panels

Aan het slot van de individuele interviews was aan de jongeren die op scholen geïnterviewd waren (en enkele anderen), gevraagd of zij belangstelling hadden om mee te doen met later te houden panels, waarvan een korte beschrijving gegeven werd. Van de 64 jongeren aan wie dit gevraagd was, hadden 49 hun medewerking hieraan toegezegd. De meesten van hen moesten teleurgesteld worden; 16 jongeren werden uitgenodigd om deel te nemen aan een op hun school te houden panel. Het ging hierbij om twee brede scholengemeenschappen voor voortgezet onderwijs. Bij één school werd een "jong" panel gehouden met voornamelijk 13-jarigen, bij de andere school een "oud" panel met 14- en 15-jarigen. Behalve het leeftijds criterium werd er op geslacht geselecteerd, in die zin dat gezorgd werd voor een evenwichtige verdeling tussen jongens en meisjes. Ook werd bij de selectie rekening gehouden met indrukken van de interviewers bij de individuele interviews; deze hadden een inschatting gemaakt of de betreffende jongeren in staat moesten worden geacht zich te kunnen uiten in een groep.

Hiernaast wilden wij een panel organiseren met jongeren in problematische omstandigheden, met een grote kans op risico's met betrekking tot seksueel misbruik. De keus viel hiervoor op een penitentiaire inrichting voor jongeren. Hier waren ook al een aantal individuele interviews gehouden. Bij die gelegenheid was gebleken dat de populatie aldaar inderdaad gerekend kon worden tot de risicogroepen, zowel ten aanzien van seksueel misbruik als ten aanzien van prostitutie (vooral wat betreft de meisjes, maar ook met betrekking tot enkele jongens). Bij de jongerenpanels kon overigens niet opnieuw vastgesteld worden dat het hier om een risicopopulatie ging. Het was niet passend om de individuele ervaringen in een groep aan de orde te

stellen. Anders dan bij de panels die op scholen gehouden werden, ging het hier niet om dezelfde jongeren die ook al aan de individuele interviews hadden meegedaan; dit vanwege het "natuurlijke verloop" in de inrichting. Wel waren er toevallig enkele langer gestrafte jongeren die aan de individuele interviews hadden meegedaan en die ook bij de panels weer aanwezig waren.

Een voorwaarde voor medewerking van de leiding van de inrichting was dat bestaande groepen in hun geheel bij de panels betrokken werden. Dit deed ons besluiten om twee panels te houden, omdat wij zowel jongens als meisjes bij de panels wilden betrekken, terwijl er geen gemengde groepen waren. Wat betreft de jongens kozen wij voor de groep "jongste jongens"; ruim de helft van hen behoorde tot de relevante leeftijdscategorie 12-16 jaar. Wat betreft de meisjes was er geen keus; er was maar één meisjesgroep. De helft van deze meisjes was ouder dan 15 jaar.

Van de 16 uitgenodigde jongeren op scholen deden er 12 daadwerkelijk mee met de panels. De 22 jongeren die behoorden tot de twee geselecteerde groepen in de penitentiaire inrichting konden zich moeilijk aan deelname onttrekken. Zij waren allemaal aanwezig. De overgrote meerderheid deed ook echt mee.

Er waren dus vier panels, die als volgt gekarakteriseerd kunnen worden:

- Panel 1: 7 jongens en meisjes op een school voor voortgezet onderwijs in een grote stad in het Zuiden des lands, van wie 5 van 13 jaar (1 van 12 jaar en 1 van 14 jaar).
- Panel 2: 5 14- en 15-jarige jongens en meisjes op een school voor voortgezet onderwijs in een regiocentrum in het Noorden des lands.
- Panel 3: 11 jongens, van wie 6 in de leeftijdscategorie 12-16 jaar, in een penitentiaire inrichting voor jongeren.
- Panel 4: 11 meisjes, van wie 5 in de leeftijdscategorie 12-16 jaar, in een penitentiaire inrichting voor jongeren.

4. Leeftijdsgrenzen en leeftijdsverschillen

De eerste vraag was of geslachtsgemeenschap wettelijk verboden moest zijn tussen twee 15-jarigen, wanneer zij deze gemeenschap allebei zelf wilden. Slechts één van de deelnemers aan alle panels vond dat dit verboden moest zijn. Zij vond dat minder ver gaande

seksuele handelingen (aanraken van geslachtsdelen, aanraken van borsten) niet verboden moesten zijn. De andere deelnemers wezen op het zelfbepalingsrecht ("*Dat moet je toch zelf weten*") en/of op het feit dat een eventueel verbod toch overtreden zou worden ("*Al mag het niet, ze doen het toch*").

Wanneer de leeftijd verlaagd werd tot 14 jaar, maakte dat weinig verschil. Hooguit kan men zeggen dat enkelen van degenen die tegen een verbod waren, daaromtrent minder stellig waren dan toen de veronderstelde leeftijd 15 jaar was. Bij 13 jaar was er bij de panels 1, 2 en 4 een kleine minderheid die een wettelijk verbod op geslachtsgemeenschap op zijn plaats achtte.

Bij 12 jaar is er bij alle panels een duidelijke omslag. De meerderheid vindt dat geslachtsgemeenschap op deze leeftijd wettelijk verboden zou moeten zijn, behalve in panel 3, maar ook daar zijn voorstanders van een verbod te vinden. Door de scholieren werd enkele malen als argument de samenhang van leeftijd met schooltype aangegeven. Kinderen van 12 jaar kunnen nog op de basisschool zitten. Deze jongeren achtten het onacceptabel dat basisschool-leerlingen geslachtsgemeenschap hebben. De genoemde omslag bij de leeftijd van 12 jaar heeft met name betrekking op de meest vergaande seksuele handeling, geslachtsgemeenschap. Met betrekking tot minder ver gaande seksuele handelingen waren slechts weinigen van oordeel dat deze wettelijk verboden zouden moeten worden voor jongeren van 12 jaar.

Bij het beoordelen van leeftijdsverschillen is niet alleen de feitelijke grootte van het leeftijdsverschil van belang, maar ook de leeftijd van de jongste partner. Bij het individuele onderzoek was er al door een aantal respondenten op gewezen dat een bepaald leeftijdsverschil (in dat geval tien jaar) bezwaarlijk kon zijn als de jongste nog erg jong was en minder bezwaarlijk bij een hogere leeftijd van de jongste partner.

We begonnen met een jongste partner van de leeftijd van 15 jaar. Een leeftijdsverschil van drie jaar werd door geen van de deelnemers aan de panels zo problematisch gevonden dat het wettelijk verboden zou moeten worden. Dat gold dus ook voor de deelneemster die eerder te kennen had gegeven voorstander te zijn van een wettelijk verbod op geslachtsgemeenschap tussen twee vijftienjarigen. Gevraagd naar een motivering voor dit verschil, zei zij: "*Een oudere weet meer dan een leeftijdgenoot.....Twee mensen van 15 jaar weten nog niet zoveel*".

Bij drie panels waren alle deelnemers van oordeel dat geslachtsgemeenschap bij een leeftijdsverschil van 5 jaar (15 jaar - 20 jaar) niet verboden zou moeten zijn. Alleen in panel 2 waren de jongens (plus één meisje) van oordeel dat geslachtsgemeenschap bij een dergelijk leeftijdsverschil verboden zou moeten zijn, maar de andere, minder ver gaande seksuele handelingen niet. In ditzelfde panel werd een leeftijdsverschil van 10 jaar (15 jaar - 25 jaar) als zeer problematisch beschouwd: iedereen vond dat geslachtsgemeenschap in die situatie verboden moest zijn, terwijl men over de andere genoemde seksuele handelingen twijfelde. Maar in de andere drie panels vonden bijna alle deelnemers (op één na) dat er geen reden was om geslachtsgemeenschap te verbieden in deze situatie, laat staan de andere seksuele handelingen.

Bij een leeftijdsverschil van 25 jaar (15 jaar - 40 jaar) is er een grote groep voor een wettelijk verbod van geslachtsgemeenschap. Deze deelnemers uiten zich op emotionele wijze bij het tonen van hun afkeer van dergelijke seksuele verhoudingen, waarbij verbanden worden gelegd met incest en pedofilie. Er waren echter bijna evenveel deelnemers aan de panels die ook in deze situatie, op grond van het recht op zelfbepaling, tegen een wettelijk verbod waren. Het jongste scholierenpanel had zelfs unaniem deze mening. Bij dit leeftijdsverschil was er betrekkelijk weinig verschil tussen het oordeel met betrekking tot geslachtsgemeenschap en met betrekking tot de andere seksuele handelingen. Dat wil zeggen dat degenen die vonden dat in deze situatie geslachtsgemeenschap verboden moest zijn, over het algemeen ook van oordeel waren dat de andere seksuele handelingen verboden moesten worden.

In de situatie dat verondersteld werd dat de jongste sekspartner 13 jaar was, was er geen verschil in beoordeling van de relatief kleine leeftijdsverschillen (tot tien jaar), in vergelijking met de hiervoor gerapporteerde beoordeling van diezelfde leeftijdsverschillen met een jongste partner van 15 jaar. Bij een leeftijdsverschil van 10 jaar maakt de leeftijd van de jongste partner wel verschil met betrekking tot het oordeel omtrent een wettelijk verbod. Men is eerder geneigd om geslachtsgemeenschap tussen een 13-jarige en een 23-jarige verbieden dan tussen een 15-jarige en een 25-jarige. Overigens blijft het

jongste scholierenpanel principieel tegen ieder verbod. Maar van de overige panelleden is de meerderheid voor een verbod op geslachts-gemeenschap onder deze omstandigheden. De vervolgvraag, hoe deze personen stonden tegenover een verbod op minder ver gaande seksuele handelingen bij dit leeftijdsverschil, kwam door diverse oorzaken niet overal even goed uit de verf. Degenen die zich hierover uitlieten, waren van mening dat wanneer bij dit leeftijdsverschil geslachts-gemeenschap verboden zou zijn, het beter was om ook de andere seksuele handelingen te verbieden.

Tenslotte is gevraagd naar het oordeel omtrent een wettelijk verbod bij een leeftijdsverschil van 25 jaar (13 jaar - 38 jaar). Het jongste scholierenpanel volhardde in zijn principiële oordeel: *"Als je het zelf wilt, moet het niet verboden zijn"*. In de andere panels was een ruime meerderheid van oordeel dat in deze situatie in ieder geval geslachts-gemeenschap verboden zou moeten zijn: *"Gadverdamme, ze moeten die man opsluiten, de pedofiël!"* In de rumoerige discussie die daarop volgde werd niet helemaal duidelijk of dit oordeel ook gold voor seksuele handelingen die minder ver dan geslachts-gemeenschap gaan.

Nadat de panels zich hadden heengewerkt door alle leeftijdsverschillen, is in het algemeen gevraagd of het voor het oordeel nog iets uitmaakte of het meisje, c.q. de vrouw, de jongere partner was en de jongen, c.q. de man de oudere, of dat het andersom was. Hierover hoefden de panelleden niet lang na te denken: unaniem was het oordeel dat dit niets uitmaakte.

Tenslotte is het onderscheid tussen homo- en heteroseksualiteit ingebracht. Maakt dit nog verschil voor het oordeel van de panels? Ook nu was het oordeel unaniem dat er in dit opzicht geen onderscheid gemaakt moest worden. De wijze waarop tot dit oordeel gekomen werd, verschilde echter van de gang van zaken bij het vorige onderwerp (jongen of meisje de oudste). De introductie van het onderwerp homoseksualiteit leidde in enkele panels tot besmukte reacties en soms tot hilariteit. Daarna viel er een stilte. Na enig nadenken kwam dan de principiële reactie: *"Dat mag voor de wet niets uitmaken"*.

5. Politiebevoegdheden en rechten van jongeren

De verschillende stops die in het verdere verloop van het verhaal gemaakt werden, en de daarbij behorende vragen, markeren principiële keuzes met betrekking tot de politiebevoegdheden en de rechten van jongeren. In deze paragraaf duiden wij deze keuzes aan met korte steekwoorden. Wie precies wil bekijken welke vraag er aan de orde was, zij verwezen naar paragraaf 2.

Stop 2: Bevoegdheid de relatie van een jongere te onderzoeken (zonder concrete aanwijzingen van een strafbaar feit)

Bij drie panels is men unaniem van mening dat de politie hier zijn boekje te buiten gaat. Er is sprake van ongeoorloofde schending van de privacy van de jongere. Vooruitlopend op de volgende vragen werd spontaan opgemerkt dat er meer bewijs, of althans aanwijzingen moeten zijn dat er iets gebeurt dat niet in de haak is. Enkele jongeren geven aan dat als er iets nagegaan moet worden, dat het dan de gangen van de verdachte jongen zijn en niet die van het meisje. Terzijde zij opgemerkt dat het gedrag van de leraar die de politie waarschuwt, wordt afgekeurd. In plaats van naar de politie te gaan, moet hij zich rechtstreeks tot het meisje wenden om haar te waarschuwen.

Bij panel 1, het jongere scholierenpanel, waren de jongeren een andere mening toegedaan. Ook zij zouden het zeer onaangenaam vinden als zij het voorwerp van het beschreven politie-onderzoek zouden zijn, maar in hun ogen is het wel toelaatbaar wat de politie doet, omdat het gaat om bescherming van de jongere. Tevens zien zij dit als een voorwaarde voor een dergelijk politie-onderzoek: *"Het mag alleen als het gaat om jouw veiligheid"*.

Stop 3: Bevoegdheid de relatie van een jongere te onderzoeken, wanneer de politie beschikt over aanwijzingen dat er mogelijk strafbare feiten gepleegd zijn

Panel 1 zag in deze vraag een bevestiging van de juistheid van zijn reactie op de vorige vraag en maakte er verder geen woorden aan vuil. Panel 2, de "oudere" scholieren, veranderde van oordeel in vergelijking met de vorige vraag, nu gebleken was dat politie beschikt over aanwijzingen dat er strafbare feiten gepleegd zijn: *"Eerst dacht ik dat het een goede vent was, maar nu weet ik meer. Misschien is het nu toch beter dat er naar gekeken wordt"*.

Panel 3, de jongens in een penitentiare inrichting, was unaniem van oordeel dat de politie zich erbuiten moet houden zolang het alleen maar om aanwijzingen gaat en er geen enkel bewijs is. Bij panel 4, de meisjes in een penitentiare inrichting, waren de meningen ongeveer gelijk verdeeld. Er werd daar, vooruitlopend op de volgende vraag, op gewezen dat de politie het onderzoek niet buiten het meisje om moet doen, maar haar ervan op de hoogte moet stellen.

Stop 4: Bevoegdheid de relatie van een jongere te onderzoeken zonder dat deze jongere daartoe toestemming heeft gegeven

De overgrote meerderheid van de panelleden is van oordeel dat het niet kan wat de politie in dit geval doet. Uit de discussie blijkt dat de jongeren hierbij in eerste instantie niet rechtstreeks ingaan op de gestelde vraag, namelijk of toestemming van de jongere nodig is. Wat de panelleden vooral afkeuren, is dat de politie (in het verhaal) te werk gaat zonder het meisje in te lichten, dus achter haar rug om. Toen nogmaals de vraag gesteld werd of het ook nodig is dat de jongere haar toestemming verleent aan de politie, herhaalden de meesten dat zij de hele gang van zaken afkeurden. Van de overigen, die het onderscheid tussen informeren en toestemming vragen wel maakten, zei de ene helft dat beide nodig waren en de andere helft dat toestemming niet noodzakelijk was, mits de jongere goed geïnformeerd werd.

Stop 5a: Bevoegdheid om de ouders in te lichten zonder toestemming van de jongere: privacy van de jongere versus recht op informatie van de ouders

De meningen lopen sterk uiteen. In de penitentiare inrichting vindt de meerderheid van beide panels dat de ouders niet mogen worden ingelicht en een minderheid dat dit wel mag. De beide scholierenpanels oordelen tegengesteld aan elkaar. Het jongste scholierenpanel is bijna unaniem (op één na) van oordeel dat het een ongeoorloofde schending van de privacy van de jongere zou zijn als de ouders tegen haar wil zouden worden ingelicht. Het oudste scholierenpanel is daarentegen unaniem van oordeel dat de ouders wel door de politie mogen worden ingelicht. Dit panel maakt hier de kanttekening bij dat het beter is als de politie het meisje eerst nog een kans geeft om zelf aan haar ouders te vertellen wat er aan de hand is.

De argumenten voor het inlichten van de ouders hebben vooral betrekking op de minderjarigheid van het meisje en de verantwoordelijkheid van de ouders voor haar. De argumenten ertegen verwijzen vooral naar de bescherming van de persoonlijke levenssfeer van de jongere. In de penitentiaire inrichting werd bovendien opgemerkt dat er geen sprake is (volgens de panelleden) van een strafbaar feit. Zou er sprake zijn van een misdrijf, dan ligt het in de ogen van deze jongeren anders en is het wel correct als de ouders worden ingelicht. In één van de scholierenpanels werd verwezen naar een analogie met de wettelijke bepalingen met betrekking tot medische behandeling: *"Het is net als met de dokter. Die heeft ook een beroepsgeheim. Die kan niet tegen je ouders zeggen dat je bijvoorbeeld de pil al slikt"*.

Stop 5b: Bevoegdheid om opsporingsonderzoek te verrichten zonder toestemming van de ouders

In drie panels is de overgrote meerderheid van oordeel dat de politie geen toestemming van de ouders nodig heeft om haar werk te verrichten. De meesten vonden de veronderstelling dat de ouders hier invloed op zouden kunnen hebben vrij absurd: *"De ouders hebben hier niets mee te maken"*. Er werd op gewezen dat niet hun dochter verdachte is, maar de jongen met wie zij een relatie heeft, en de ouders hebben geen enkele verantwoordelijkheid voor of zeggenschap over die jongen, en weten bovendien waarschijnlijk niets van hem af. Bij panel 2, de "oudere" scholieren, wordt er anders geoordeeld. Dit panel is unaniem van mening dat de politie moet vragen om de instemming van de ouders: *"Het zijn haar ouders en zij hebben zeggenschap over haar"*. In dit panel verschilt men echter van mening over de vraag in hoeverre aan het oordeel van de ouders een beslissend gewicht moet worden toegekend. Sommigen zijn van mening dat de politie een eigen verantwoordelijkheid behoudt en eventueel kan afwijken van de wens van de ouders, terwijl anderen de beslissing aan de ouders willen voorbehouden: *"Ouders hebben meestal het laatste woord. Ouders hebben het beste met je voor"*.

Stop 6: Bevoegdheid politie om "stappen te ondernemen" (niet gespecificeerd welke stappen) in de situatie: geen klacht of aangifte, wel sterke aanwijzingen dat er strafbare feiten zijn gepleegd

De beide panels in de penitentiare inrichting denken dat zij het klappen van de zweep kennen en zijn in meerderheid van mening dat de politie je niets kan maken zonder klacht of aangifte: *"Zonder aangifte, doe, ga maar fietsen. Dan kan elke Mongool zoiets verzinnen. Dan kunnen alle meisjes zo'n rotgrap uithalen"*. De scholierenpanels hebben meer aandacht voor het algemeen belang en preventie. *"Straks doet hij hetzelfde met een ander. Je moet ingrijpen"*. In tegenstelling tot het oudste scholierenpanel is het jongste scholierenpanel van oordeel dat hiermee tevens een voorwaarde wordt aangegeven voor eventueel politieoptreden: De politie mag alleen iets ondernemen tegen de wil van het meisje in, als het erom gaat andere meisjes te beschermen.

Tenslotte: Afweging bescherming, zelfbepaling en privacy in abstracto (los van de context van het verhaal)

De doelstelling om aan het einde van de panelbijeenkomsten verder te komen dan de casuïstiek en een principiële discussie te voeren bleek bij de meeste panels te hoog gegrepen te zijn. Dit gold voor de jongste scholieren en voor de beide panels in de penitentiare inrichting. Eén van de meisjes in deze inrichting was van oordeel dat er sprake was van een valse tegenstelling tussen zelfbepaling en bescherming. Het is niet aan politie en justitie om dit uit te maken: een jongere die bescherming wil moet maar zelf naar de politie stappen. Bij panel 2, de "oudere" scholieren, kwam wel duidelijk naar voren wat, ook in abstracto, de afwegingen zijn. Dit panel was geneigd om de hoogste prioriteit te geven aan de bescherming van de jongere. Zelfbepaling en privacy werden ook belangrijk geacht, maar toch in mindere mate. Er was wel enige discussie over de vraag hoe sterk de aanwijzingen moeten zijn waarover de politie beschikt, vooraleer zij een inbreuk mag maken op het zelfbepalingsrecht. De meisjes in dit panel waren van oordeel dat er toch wel sterke aanwijzingen moeten zijn voordat de politie tot actie mag overgaan. De jongens vonden echter dat de politie in dit opzicht geen risico's mag nemen: *"Als het bewijs er is, kan het al te laat zijn"*.

6. Conclusies

In het algemeen zijn de panels geen voorstander van wettelijke verbodsbepalingen op seksuele handelingen tussen leeftijdgenoten. Men is van mening dat jongeren dit zelf moeten bepalen en dat dergelijke contacten over het algemeen vrijwillig van aard zijn, zoals trouwens ook uit wetenschappelijk onderzoek blijkt (althans voor jongeren van 14 jaar en ouder, zie Sandfort 1988). Een uitzondering wordt gemaakt voor 12-jarigen. Jongeren van deze leeftijd worden over het algemeen te jong geacht voor geslachtsgemeenschap (maar er deden slechts twee 12-jarigen aan de panels mee). De panels zijn voorstander van een verbod op geslachtsgemeenschap van en met 12-jarigen. Een dergelijk verbod op minder ver gaande seksuele handelingen wordt niet wenselijk geacht.

Betrekkelijk kleine leeftijdsverschillen tussen de sekspartners werden door de panels over het algemeen niet relevant geacht. Een leeftijdsverschil van tien jaar was voor de panels alleen aanleiding om te pleiten voor een verbod, wanneer de jongste partner relatief jong (dertien jaar) was en in veel mindere mate bij een hogere leeftijd van de jongste partner (vijftien jaar). Een extreem groot leeftijdsverschil, van 25 jaar, was voor de overgrote meerderheid van de panelleden aanleiding om te pleiten op een verbod op geslachtsgemeenschap wanneer de jongste sekspartner 13 jaar is. Is deze 15 jaar, dan is ook de meerderheid van de panelleden voor een verbod, maar een grote minderheid is van oordeel dat dan het zelfbepalingsrecht prevaleert en dat de betreffende jongere zelf moet bepalen of hij of zij dit wil.

Volgens de meerderheid van de panelleden heeft de politie niet het recht seksuele relaties van jongeren te onderzoeken zonder dat er concrete aanwijzingen van een strafbaar feit zijn. In het geval dat er wel concrete aanwijzingen, maar geen bewijzen zijn, loopt het oordeel van de jongerenpanels uiteen. Er zijn panels die van oordeel zijn dat het zelfbepalingsrecht en de privacy van de jongere voorrang hebben, maar anderen vinden dat de politie zijn eigen verantwoordelijkheid heeft en in dit geval de stappen moet ondernemen die zij nodig acht.

De vraag of de politie toestemming van de jongere nodig heeft voor onderzoek naar zijn of haar seksuele contacten, wordt niet afdoende beantwoord, omdat de panels eraan hechten iets te benadrukken dat

in hun ogen veel belangrijker is. Unaniem zijn zij van oordeel dat de jongere een informatierecht heeft. Dat wil zeggen dat hij of zij goed moet worden ingelicht omtrent hetgeen de politie onderneemt met betrekking tot onderzoek van zijn of haar seksleven. Er mag in de ogen van de panels niets achter de rug van de jongere om gebeuren.

De tegenhanger van het informatierecht van jongeren, het informatierecht van de ouders, vindt in de ogen van de meeste panelleden weinig genade. Zij zijn van oordeel dat de ouders alleen mogen worden ingelicht als de jongere hiermee instemt. Tevens is deze meerderheid van mening dat het niet aan de ouders is om te beslissen of de politie verdere actie onderneemt in het onderzoek naar de seksuele contacten van hun kind. Deze jongeren vinden eigenlijk dat de ouders hier niets mee te maken hebben. Het is jammer dat wij in het kader van dit onderzoek niet in staat zijn geweest om via de slotpanels ook de ouders in staat te stellen nogmaals hun licht over de voorliggende vragen te laten schijnen. In een ouderpanel was ongetwijfeld een ander geluid te horen geweest.

Voor zover het in de jongerenpanels kwam tot een principiële afweging tussen zelfbepaling, privacy en bescherming, werd prioriteit gehecht aan de bescherming. Zelfbepaling en privacy werden echter ook erg belangrijk geacht. Een aantasting hiervan is in de ogen van de panels alleen acceptabel ten gunste van een duidelijk beschermingsbelang, met name preventie van herhaaldelijk misbruik van jongeren.

7. Meerwaarde van de jongerenpanels

Over het algemeen werden de bevindingen uit het individuele onderzoek in de jongerenpanels bevestigd. Dit draagt bij aan de robuustheid van deze bevindingen. Toch willen wij de vraag stellen in hoeverre de jongerenpanels ook nieuwe inzichten opleverden. Dit was inderdaad in enkele opzichten het geval, mede vanwege het feit dat in de panels ook nieuwe vragen aan de orde werden gesteld, onder andere met het oog op de te ontwikkelen opties voor wetgeving. De voornaamste bevindingen, die zonder jongerenpanels niet naar voren zouden zijn gekomen, zijn:

- Voor zover er leeftijdsgrenzen getrokken moeten worden wat betreft seksuele contacten tussen leeftijdgenoten, is die tussen 12 en 13 jaar relevant. Seksuele contacten tussen 12-jarigen (en dan met name geslachtsgemeenschap) worden als onnatuurlijk beschouwd.

- Een extreem groot leeftijdsverschil tussen sekspartners (25 jaar) wordt door de meeste panelleden als zo problematisch beschouwd dat een verbod op zijn plaats is (vooral als de jongste partner betrekkelijk jong is: 13 jaar), dit in tegenstelling tot een wel erg, maar niet extreem groot leeftijdsverschil (10 jaar).
- De panels zijn unaniem van oordeel dat een jongere over eventuele opsporingsactiviteiten van de politie met betrekking tot zijn of haar seksuele contacten goed geïnformeerd moet worden en dat er niets achter zijn of haar rug om mag gebeuren.
- Met betrekking tot homoseksuele activiteiten zijn de jongerenpanels van oordeel dat de wettelijke bepalingen ten aanzien daarvan principieel niet anders mogen zijn dan ten aanzien van heteroseksuele activiteiten.

Deze laatste bevinding was voor de onderzoekers, gezien de eerder opgedane ervaringen in de individuele interviews, een verrassing. Er blijkt uit dat de panelformule de deelnemers motiveert het onbevooroordeelde standpunt van de wetgever in te nemen, ongeacht de eigen seksuele voorkeur of geaardheid.

LITERATUUR

- Baartman, H., en A. van Montfoort (red.) 1992. *Kindermishandeling, resultaten van multidisciplinair onderzoek*. Data Medica.
- Bois-Reymond, M. du, E. Peters, J. Ravesloot 1994. *Keuzeprocessen van jongeren, Een longitudinale studie naar veranderingen in de jeugdfase en de rol van ouders*. RU Leiden, Leiden.
- Brugman, E., e.a. 1995. *Jeugd en seks 95*, Resultaten van het nationale scholierenonderzoek. SWP, Utrecht.
- Danz, M., T. Vogels 1994. "Hoe kan een jongen nou maagd blijven?", Kennis en opvattingen van Turkse en Marokkaanse jongens en meisjes over seksualiteit. In *Jeugd en Samenleving*, Dl. XXIV, blz. 622-639.
- Doek, J.E. en P.Vlaardingerbroek 1996. *Jeugdrecht en jeugdhulpverleningsrecht*, tweede herziene druk, VUGA.
- Gelder, K. van 1997, *In goed vertrouwen, Cliëntenvertrouwenspersonen in de residentiële jeugdhulpverlening*, Evaluatie van een experiment. Verwey-Jonker Instituut, Utrecht.
- Generation 1997, What young people say about sexual and reproductive health*, United Nations Population Fund, International Planned Parenthood Federation, London, 1997.
- Hoogendoorn, M. 1997. *Kinderprostitutie in Nederland*. Terre des Hommes, Den Haag.
- NIZW, 1998. *Kinderen beschermen: dat doen we toch samen!*, Congres 7 april 1998.
- Ministerie van Justitie, Raad voor de Kinderbescherming, Landelijk Bureau, Activiteitenplan 1998.
- Over welke seks spreken jongens met de Kindertelefoon?* 1994, Landelijk Overleg Kindertelefoons, Amsterdam.

Poel, S. van der 1992, In de bisnis, Jongensprostitutie als commerciële dienstverlening. In *Tijdschrift Jeugdonderzoek*, Dl. V , blz. 2-8.

Ravesloot, J. 1997. *Seksualiteit in de jeugdfase, vroeger en nu*. Amsterdam.

Sandfort, Th.G.M. 1988. *Het belang van de ervaring*. RU Utrecht, Utrecht.

Sikkema 1997, P., B. van Kuijk (red.). *Generatie op afstand: jongeren 97*, Inter/View, Amsterdam.

HET ONDERZOEK

DE OPDRACHT EN FINANCIERING VAN DIT ONDERZOEK IS UITGEGAAN VAN HET WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK- EN DOCUMENTATIE CENTRUM (WODC), NAMENS DE MINISTER VAN JUSTITIE. DE UITVOERING LAG IN HANDEN VAN EEN ONDERZOEKSGROEP VAN HET VERWEY-JONKER INSTITUUT, BESTAANDE UIT J. DE SAVORNIN LOHMAN, W.M.E.H. BEIJERS, C.P. VAN GELDER, M.J.H. GODERIE, S.M.A. NIEBORG, R.A.L. RIJKSCHROEFF EN E.C.A. VERKUYL. ONDERSTEUNING WERD VERLEEND DOOR K.M.N. HUNTJENS. HET SECRETARIAAT VAN HET VERWEY-JONKER INSTITUUT VERZORGDE DE LAY-OUT. HET OMSLAGONTWERP IS GEMAAKT DOOR GERT-JAN BLOEMERS EN HET DRUKWERK IS VERZORGD DOOR DRUKKERIJ REGEER , TILBURG.

DE PUBLICATIE

DEZE PUBLICATIE KAN SCHRIFTELIJK OF TELEFONISCH BESTELD WORDEN BIJ HET VERWEY-JONKER INSTITUUT, KROMME NIEUWEGRACHT 6, 3512 HG UTRECHT, TELEFOON (030)300799, FAX (030)300683 ONDER VERMELDING VAN 'HET FUNCTIONEREN VAN HET KLACHTVEREISTE IN DE ZEDELIIKHEIDSWETGEVING' EN UW NAAM EN ADRES. HET IS OOK MOGELIJK DE PUBLICATIE VIA DE HOME-PAGE VAN HET VERWEY-JONKER INSTITUUT TE BESTELLEN: WWW.VERWEY-JONKER.NL. BIJ TOEZENDING VAN HET RAPPORT ONTVANGT U EEN ACCEPTGIRO.

4

Bescherming, bepaling en beperking

De optiek van de klachtgerechtigden ten aanzien van het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving

Wat is het oordeel van 12-16 jarige jongeren, hun ouders en de Raad voor de Kinderbescherming over seksuele zelfbepaling en bescherming en beperking door de zedelijkheidswetgeving? In dit onderzoek is hun mening hierover gevraagd.

De meeste jongeren vinden het van groot belang zelf te bepalen wat zij doen en laten op seksueel gebied, al dan niet in overleg met partner en ouders. Ook de jongeren die voor hun eigen gevoel nog niet aan seks toe zijn, hechten er groot belang aan te zijner tijd zelf te bepalen hoe zij inhoud geven aan hun seksuele verlangens. Zelfs wanneer er een groot leeftijdsverschil tussen beide sekspartners zou bestaan, hechten de meeste jongeren (hoewel zij die situatie niet ideaal vinden) er toch aan zelf te bepalen wat zij doen op seksueel gebied.

De meeste ouders achten het een realiteit dat hun kinderen zelf hun doen en laten op seksueel gebied bepalen en realiseren zich dat zij alleen kunnen sturen. Als de jongeren echter seks zouden hebben met iemand die veel ouder is, zien de meeste ouders hun rol veel geprononceerder. Zij vinden dat zij als ouder daar dan een bepalende rol in zouden moeten hebben.

Het blijkt dat de meeste jongeren wettelijke voorschriften (op het terrein van de zedelijkheidswetgeving) alleen als normstellend ervaren, wanneer zij deze redelijk vinden. Zou de wet zaken verbieden die jongeren normaal achten, dan hebben zij in meerderheid geen boodschap aan de wet.

Het sluitstuk in relatie tot het klachtvereiste in de zedelijkheidswetgeving wordt gevormd door de Raad voor de Kinderbescherming. Als bescherming van het kind nodig is en niemand roept de bescherming van de (straf)wet in, dan is het in de ogen van de wetgever de taak van de Raad om vervolging van de dader te verlangen. In de praktijk blijkt dat deze functie van de Raad moeilijk te verenigen is met andere taken en verantwoordelijkheden, die hogere prioriteit hebben. Het door de wetgever aangebrachte sluitstuk op het klachtvereiste heeft dus betrekkelijk weinig praktische betekenis.